

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 27 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 eftermiddagen utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 på aftonen.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Andrén**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ströms interpellation om bättre skydd åt svensk natur m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Fredrik Ström frågat mig

*Om bättre
skydd åt
svensk natur
m. m.*

1) huruvida man från regeringens eller min sida kan förvänta något initiativ till bättre skydd åt svensk natur och svenska naturminnesmärken;

2) huruvida från min sida kunna förväntas åtgärder till ökat skydd av historiska platser och stadsdelar;

3) huruvida det kan tänkas att statens organ söka samråd med huvudstadens för en lycklig lösning av förbindelselederna genom rikshuvudstadens centrala, historiska, traditionella och särpräglade platser i avsikt att ernå en lösning, som bevarar Stockholms natur och historiska stadsdelar; samt

4) huruvida i ovan berörda frågor en samverkan kan tänkas ske mellan ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet, respektive kommunikationsdepartementet.

Beträffande den första av herr Ström framställda frågan erinrar jag om att det tillkommer jordbruksdepartementet att handlägga ärenden rörande naturminnesmärken och nationalparker.

Efter samråd med statsrådet Rubbestad, som förordnats att tills vidare i chefens för jordbruksdepartementet ställe föredraga dylika ärenden, vill jag vid frågans besvarande till en början erinra om det svar, som vid 1943 års riksdag gavs av statsrådet Domö i anledning av en av herr Ström då framställd interpellation av liknande innebörd. Statsrådet Domö framhöll därvid, att det uppenbarligen vore av betydelse för vårt folk att den svenska naturen bevarades från elakartad överkan och skadegörelse så långt andra riksviktiga intressen medgäve detta. Enighet syntes råda om att det vore ett samhällsintresse, att rovdrift i naturen i möjligaste mån förhindrades, att nödvändiga exploateringar, som förorsakade ingrepp i naturen, företoges med tillbörlig varsamhet och under beaktande av sakkunskapens krav på naturskyddets område samt att vinnandet av mera tillfälliga ekonomiska fördelar icke tillåtes föranleda sådana ingrepp i naturen, som våra efterkommande med säkerhet skulle betrakta som meningslösa och förkastliga.

Statsrådet Domö uttalade vidare, att från statsmakternas sida i flera viktiga hänseenden åtgärder redan vidtagits i syfte att för framtiden bevara särskilda eller för vårt land typiska naturförhållanden. Härjämte meddelade statsrådet Domö, att genom svenska naturskyddsföreningen påginge en inventering

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

av de olika områden m. m. inom landet, som kunde befinnas böra skyddas för framtiden, samt framhöll, såsom sin mening, att det knappast syntes ändamålsenligt att från statens sida vidtaga ytterligare åtgärder, innan naturskyddsföreningen slutfört sitt förutnämnda arbete.

De synpunkter på förevarande spörsmål, som framförts av statsrådet Domö i hans nu återgivna svar på herr Ströms tidigare interpellation i ämnet, för tjäna att än en gång understrykas. De genom Svenska naturskyddsföreningen verkställda undersökningarna rörande ur naturskyddssynpunkt intressanta områden och olika slag av naturminnesmärken, vilka innebära ett omfattande arbete, ha ännu icke avslutats för landet i dess helhet. Enligt vad jag inhämtat från Svenska naturskyddsföreningen beräknas emellertid undersökningarna inom den närmaste tiden vara slutförda för ett flertal ur förevarande synpunkt särskilt representativa landskap (Skåne, Öland, Gotland, Halland, Bohuslän, Västergötland, Jämtland, Härjedalen och Lappland). En redogörelse från naturskyddsföreningen för resultatet av dessa undersökningar torde kunna emot ses före årets utgång. Från naturskyddsföreningen har vidare upplysts att det därvid föreliggande materialet kan antagas komma att utgöra en tillräcklig grundval för det fortsatta arbetet på naturskyddets område. Frågan om ytterligare åtgärder från statsmakternas sida för tillgodoseende av skyddet av vårt lands naturminnesmärken torde med hänsyn härtill böra anstå i avvaktan å denna redogörelse för resultatet av här berörda undersökningar. Därefter bör emellertid denna fråga snarast möjligt upptagas till närmare övervägande.

Med anledning av interpellantens andra fråga vill jag framhålla, att nyligen en lagstiftning genomförts till skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader. Enligt en lag härom av år 1942 må sålunda till skydd för kulturhistoriskt märklig byggnad jämte därtill hörande park eller trädgård eller område, som eljest tarvas för att bevara byggnaden och bereda med hänsyn till dess art och betydelse erforderliga utrymmen däromkring, särskilda föreskrifter meddelas av vederbörande länsstyrelse, i huvudsak innebärande att viktigare förändringar i olika hänseenden ej få vidtagas utan riksantikvariens samtycke. Jag erinrar vidare, att enligt gällande byggnadsstadga (3 kap. 15 §) vid uppgörande av stadsplan särskilt bör tillses, bland annat, att historiskt och estetiskt värdefulla byggnader och stadsbilder eller sådana platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, i möjligaste mätto skyddas och bevaras samt ej utan tvingande skäl förstöras eller skadas. Då förslag till stadsplan skall uppgöras, bör i den mån så prövas lämpligt, bland andra, markägare, som beröras av förslaget, beredas tillfälle att yttra sig i ärendet. Fastställande av stadsplan ankommer å Kungl. Maj:t och jämväl fastställande av ändring av stadsplan, dock att ändring, som ej avser planens grunddrag och ej heller eljest innefattar väsentlig avvikelse från vad som förut varit gällande, må fastställas av länsstyrelsen, så framt ej denna finner särskilda skäl föreligga att underställa förslaget Kungl. Maj:ts prövning. Jag vill härjämte erinra, att enligt en bestämmelse i byggnadsstadgan (66 §) byggnadsnämnd bland annat skall vaka över att byggnad av historisk eller konstnärlig betydelse icke förvanskas och att byggnader, som uppföras i grannskapet av sådan byggnad, på lämpligt sätt ansluta sig till eller underordna sig densamma. Finner byggnadsnämnd vid prövning av fråga om byggnadslov anledning till farhågor i berörda hänseende, har byggnadsnämnden att, innan ärendet avgöres, inhämta byggnadsstyrelsens yttrande. I detta sammanhang vill jag vidare framhålla, att den s. k. stadsplaneutredningen 1942 i sitt nyligen avgivna slutbetänkande med förslag till byggnadslag m. m. (SOU 1945:15) i nämnda lagförslag upptagit ett stadgande av innehåll att därest område, som icke ingår i stadsplan eller byggnadsplan, finnes böra på grund

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden eller med hänsyn till förefintlig, ur historisk eller konstnärlig synpunkt värdefull bebyggelse för framtiden särskilt skyddas, må i stad och stadsliknande samhälle Kungl. Maj:t samt på landet länsstyrelsen förordna, att nybyggnad inom området icke må äga rum utan länsstyrelsens tillstånd. Vid meddelande av sådant tillstånd skall, i den mån så kan ske utan att markens ägare tillskyndas märkligt men, tillses att med hänsyn till omgivningen olämplig bebyggelse icke uppkommer.

En särskild lag har således nyligen stiftats till skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader; beträffande dess verkningar har närmare erfarenhet emellertid ännu icke kunnat vinnas. Jämväl på andra områden gällande lagstiftning innehåller bestämmelser till skydd för de intressen, för vilka herr Ström här gjort sig till talesman och vilka även jag finner så långt möjligt böra tillgodoses. Liksom i fråga om naturskyddsintressen gäller emellertid beträffande de kulturhistoriska intressena, att vanskligheter ofta möta att ernå en lämplig avvägning mellan dessa och de intressen av annan art — såsom ekonomiska, sociala och trafiktekniska — vilka lätt komma i konflikt med dessa och som ävenledes måste beaktas. Det är nu en gång så, att ett framåtgående samhälle ofta går fram över gamla kulturvärden. Endast ett stillastående samhälle har möjlighet att *till fullo* bevara dem. Men allt vad som kan göras för ett ökat hänsynstagande till vad gångna generationer lämnat i arv i form av märkliga byggnader, historiska platser och minnesrika stadsdelar, det bör enligt min mening göras från statsmakternas sida. Icke minst vår ställning av skonad nation efter det förödande kriget ute i världen lägger särskilda förpliktelser på vårt folk i detta hänseende. Det är min förhoppning — och efter samråd med cheferna för justitie- och kommunikationsdepartementen vet jag, att den delas även av dem — att dessa synpunkter skola vinna beaktande vid handläggningen av frågor rörande skydd av historiska platser och stadsdelar.

Jag övergår härefter till den tredje av herr Ström framställda frågan, vilken närmast synes föranledd av föreliggande planer på en ny bro över Norrström. Detta ärende befinner sig för närvarande i det läget, att stadsfullmäktige den 18 innevarande månad beslutat dels uppdraga åt stadsplanenämnden att vidare utreda frågan om en ny permanent trafikled mellan Skeppsbron och Nybroplan över Blasieholmen, dels uppdraga åt gatunämnden att utreda och framlägga förslag till provisorisk broförbindelse mellan Skeppsbron och Strömgatan. Ärendet har sålunda av stadsfullmäktige ansetts böra bli föremål för ytterligare utredning, innan stadens myndigheter fatta ett definitivt ståndpunktsstagande. I den mån ett slutligt beslut i frågan från stadens sida föranleder till ändring av stadsplan skall emellertid ärendet — på sätt jag tidigare anfört — enligt gällande bestämmelser underställas Kungl. Maj:t, varvid Kungl. Maj:t kommer att pröva detsamma även ur naturskyddssynpunkter samt kulturhistoriska och estetiska synpunkter. Redan dessförinnan lär kronan, därest dess mark beröres av ett dylikt företag, komma att höras i ärendet. Att — såsom herr Ström ifrågasatt — statens organ på ett förberedande stadium skulle söka samråd med stadens myndigheter i ett ärende av denna art är sålunda ej erforderligt för tillgodoseende av här avsedda intressen och synes icke heller lämpligt med hänsyn till att antagandet av stadsplan och ändringar däri av gammalt tillkommer stadsfullmäktige och varje åtgärd från statens sida, som kunde anses innefatta ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen, enligt min mening bör undvikas, en synpunkt, för vilken — därom är jag övertygad — herr Ström för sin del icke torde vara främmande. Vad jag nu anfört beträffande det här berörda brobyggnadsprojektet äger tillämpning även med avseende å övriga ärenden av bithörande beskaffenhet.

Slutligen vill jag beträffande den fjärde och sista av de av herr Ström fram-

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)
ställda frågorna uttala, att i här avhandlade spörsmål samverkan äger rum mellan vederbörande statsråd och departement.

Herr Ström: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det utförliga och betydelsefulla svar — i väsentliga delar mycket positivt — som han lämnat, och det är min förhoppning, att kommande ecklesiastikministrar måtte i allt väsentligt hysa samma uppfattning som herr statsrådet här givit till känna. Ecklesiastikministerns erinran om statsrådet Domös svar vid 1943 års riksdag är dock föga löftesrik. Statsrådet Domö var välvilligt inställd till denna fråga, men trots detta har skövlingen av Sveriges naturvärden fått fortgå. Någon ny lag, som kunnat åstadkomma ett bättre naturskydd, har icke kommit till stånd, och den av riksdagen själv begärda nya lagen står fortfarande i vida fältet. Jag klandrar därmed icke statsrådet Domö, som säkerligen varit uppfylld av samma förståelse för denna sak, som statsrådet Andrén här givit uttryck åt. Man har emellertid icke kommit någon vart, och läget har ytterligare försämrats.

Statsrådets hänvisning till Svenska naturskyddsföreningens inventering — en inventering, som dock av naturliga skäl måste gå sakta, då anslagen och resurserna äro ringa — skola naturvännerna säkerligen taga ad notam, men skola vi vänta, till dess en fullständig undersökning skett av ur naturskyddssynpunkt intressanta områden inom hela landet, något som ju dock statsrådet icke avser, hinna ofantligt viktiga naturvärden gå förlorade. Faran är emellertid å andra sidan att Kungl. Maj:t, om vi inte avvakta denna sakta framskridande inventering, torde komma att säga, att inventeringen är ofullständig, varför man kan befara nytt dröjsmål. Man befinner sig således här i en mycket olycklig situation, och enda utvägen tror jag är, att naturskyddsföreningen får väsentligt ökade anslag, så att den snabbt kan genomföra en fullständig inventering.

Jag skall här blott stanna vid några få exempel på förstöring av enastående naturminnen, som försiggått utan att regering eller länsstyrelser kunnat med kraft och verkan ingripa. Vi ha först det fullkomligt otroliga förstörelseverk, som övergått Tabergs klack i Småland, vilken under kriget till förmån för tyska gruvintressen fullständigt urgröpts, ehuru denna bergtopp är södra Sveriges mest sägenomspunna och av hela Småland, ja, av Sveriges folk — särskilt allmoget — mest älskade naturformation, årligen besökt av tusentals turister. Av rädsla för främmande intressen har man icke vågat ingripa mot förstörelsen av denna utomordentligt märkliga svenska naturformation.

Vidare ha vi — jag nämnde det redan i interpellationen till statsrådet Domö — skövlingen av Sveriges gamla ekar, som redan då tagit en väldig omfattning och som sedan fortgått och nu befinner sig på en höjdpunkt. Två- till trehundra, ja fyrahundra år gamla ekar användas såsom — bränsle eller för industriella ändamål. Man besinnar inte, att det kan taga trehundra till fyrahundra år, innan ett landskap återställes, därest man förfar på det sättet med våra ekar och ekskogar. Nu senast har jag fått meddelande, att man i Roslagen håller på att förstöra ekbestånd med tylika hundraåriga ekar, allt i materiellt vinningssyfte.

Jag har frågat vad man använder ekträ till, och jag har fått till svar, att det i vissa fall användes att elda med, men att det eljest i mycket stor utsträckning användes till inredningar och parkettgolv — utom barken, som går till garvindustrien. Det har blivit en sådan mani hos byggherrar och kanske även hos hyresgäster att ha parkettgolv, att man förr spolierar dessa oersättliga naturvärden än man låter nöja sig med golv av annat träslag än ek. Det

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

visar till vilken oerhört låg nivå det allmänna folkvettet sjunkit, när man bara för att få ett golvvirke som passar en inte ens hejdar sig inför dessa ärevärdiga naturminnen.

Även Sveriges sköna stränder, herr talman, äro genom en på många håll pågående rovdrift på väg att förstöras. Om man besöker kusterna vid t. ex. skärgårdarna och Västerhavet, får man skåda, hur fordom fria stränder numera inrutats ända ut i vattnet, så att allmänheten ofta hindras att komma ner till stranden. Tomterna säljas i stor utsträckning i rent spekulationssyfte. Om det får fortgå på detta sätt, komma snart stora delar av våra underbara stränder att vara förstörda.

Jag kan inte heller underlåta att nämna fågelutrotningen i våra skärgårdar, vilken trots försök att hejda den likväl pågår i stor omfattning. Jag vill också erinra om att Gotlands sista myrar äro i fara, att bokskogarna äro föremål för rovdrift på många håll — där de ännu finnas kvar — och att man — för att taga ett exempel, som var och en kan kontrollera genom att bara gå en liten bit härifrån — genom anläggande av Gustaf V:s docka å Beckholmen håller på att spoliera även denna vackra ö, vid Stockholms inlopp. En ytterligare förstörelse har åvägabragts genom den förlängning av dockan med 42 meter, på vilken arbetet redan igångsatts. Ännu så länge har dock den sida av holmen som vetter mot Djurgårdslandet, blivit förskonad, men vi kunna icke veta, när även denna utomordentligt underbara ö med dess pittoreska anläggningar är förstörd. Enligt vad jag inhämtat är avsikten att genom sprängning anlägga en tillfartsväg till dockan längs holmens inre strand. Härigenom skulle den vackra branta klippformation, som ger holmen dess karaktär, helt förstöras. Förberedelsearbetet är redan påbörjat, i det att man skrapat bort den vackra mossbeklädningen från berget, och arbetet i stort skall enligt uppgift från marindistriktet omedelbart igångsättas. Det skulle för var och en, som älskar Djurgårdens natur och hoppas att en gång få se denna oförlikneliga trakt ställd till allmänhetens fria förfogande, innebära en oreparabel skadegörelse, därest de tilltänkta sprängningarna få genomföras. Jag vill hemställa till herr statsrådet, att han, sedan han nu — såsom framgår av interpellationssvaret — samrått med flera andra statsråd, också ville samråda med försvarsministern för att om möjligt hejda den förstörelse, som här håller på att äga rum.

Jag vill även erinra om några kulturminnen — de äro alltför många för att jag skall kunna ta med alla — som äro i fara. Jag känner mycket väl till 1942 års lag. Vi ha ju alla här i riksdagen varit med om att behandla den, och vi veta, att den innebär ett väsentligt framsteg, men tyvärr har man på många håll inte rätt fattat lagens innebörd, och det är inte lätt att förmå vederbörande lokala instanser att förstå dess verkliga anda. Den är därför ännu ganska ineffektiv.

Jag skall i detta sammanhang förbigå förstörandet av medeltidskvarteren i Gamla stan, vilka alldeles i onödan förstörts, då man mycket väl kunnat bygga det nya kanslihuset på andra sidan Riksbron. Det hade inte kostat statsråden många steg för att träffa varandra, för den händelse det hade förlagts dit, men den saken är ju ur världen, och jag skall i stället beröra en mera aktuell fråga.

Det finns en märklig bro, som vid sidan om Norrbro här i Stockholm hör till de allra förnämsta byggnadsverk vi ha i detta land, kanske i hela Skandinavien, ja, kanske i hela norra Europa, och detta är Falkenbergs gamla tullbro. Detta enastående byggnadsminnesmärke vilja nu några om kulturminnesmärkens värde mindre kunniga ortsrepresentanter totalt förstöra, och det ser ut, som om det skulle vara omöjligt att upplysa deras härutinnan förmörkade förstånd.

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

Det är verkligen djupt att beklaga, att den kommunala självstyrelsen undergräver sitt eget existensberättigande på sätt som här skett i Falkenberg. I stället för att bygga en ny bro litet längre upp, som kanske skulle kosta några hundratusen kronor mer, vill man nu förstöra denna underbart vackra bro. vilken säkerligen de flesta känna till, genom att göra en utbyggnad, som skulle leda till att den icke längre i något avseende bleve det konstverk den nu är, utan snarare en parodi på ett sådant. Jag vet inte, hur det skall vara möjligt att hejda denna förstörelse. Befolkningen i Falkenberg vill icke veta av att bron fördärvas, och kulturinstitutionerna ha försökt att hejda förstörelsen, men en envis stadsfullmäktigemajoritet, som väl på grund av prestigeskäl bundit sig, vill icke vara med om att rubba på förslaget att totalt bygga om denna bro. Jag vill hemställa till herr statsrådet att resa ner till Falkenberg och försöka vänligen omvända dessa hedningar till en bättre insikt om betydelsen av våra kulturella arv.

Jag vill även påpeka, att flera av våra kyrkstäder i Norrland — så enastående, så märkliga och så sällsynta — komma att gå förlorade, om inte på allvar ett ingripande sker för att rädda dem.

Likasa håller Marieberg här i Stockholm, som dess värre står under den förskräckliga djurgårdskommissionens domvärjo, på att totalt förstöras. På detta område med dess utomordentligt vackra bebyggelse, utomordentligt intressanta kulturbyggnadsverk och enastående naturrikedom skola nu mastodonthus — dessa förfärliga vittnesbörd om tidens sjunkande smak och om hela vår kulturs avtackling — som alla byggmästare fått för sig äro de enda som nu för tiden duga, resas precis som på Reimersholme och precis som vid Johanneshov och en rad andra områden. Vi behöva bara för att få en bild av hur det hela kommer att se sig på Klippan, som jämte Fäfangan låg som en av naturen själv skapad inkörsport till Stockholm, där man nu låtit uppföra dessa vanprydande byggnadsverk till allmänt beskådande och till ingen glädje för någon. I stället för att bygga hus med en normal höjd — det gör ingenting att de breda ut sig något — bygger man dessa elefantiasishus, vilkas tillkomst djurgårdskommissionen tyvärr varit med om att understödja. Även i flera landsortsstäder kan man märka, att denna dåliga arkitektur efterbildas, men det finns dess bättre undantagsfall, i vilka man skonat stadsbilden.

Jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att det skulle vara önskvärt, att staten följde sina egna lagar. Tyvärr ha vi emellertid på många områden skådat, hurusom lagar som stiftas endast tyckas gälla för enskilda och kommuner men icke för staten, utan staten anser sig ha rätt att handla efter behag. Detta är fel. Staten må betrakta sig såsom både gud och konung, men staten bör i alla fall följa sina egna lagar.

Jag återkommer så till denna glädjande iakttagelse, att en hel del städer dock gjort utomordentliga ansträngningar att bevara sin gamla stadsbild. Där lever en kulturell och konstnärlig anda. Jag måste tyvärr säga, att Stockholm i det avseendet inte visat sig jämbördigt med vissa andra städer, såsom exempelvis Göteborg, Västerås, Örebro, Falun, Norrköping, Halmstad och många mindre städer. Dessa samhällen äro alla framåtgående samhällen, och de dementera således statsrådets pessimistiska syn, att endast ett stillastående samhälle har möjlighet att till fullo bevara gamla kulturvärden. Det är alldeles felaktigt. Man kan mycket väl se en utveckling fortgå och samtidigt bevara det gamla, om man verkligen gör ansträngningar att förena det nya och det gamla. Men om man bara river ner allt gammalt och bygger upp nya fula och förskräckliga samhällen, är det klart att alla gamla kulturvärden måste försvinna.

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

Herr statsråd, detta har verkligen inte med framåtskridande eller stillastående att göra — det har med sinne för kultur att göra. Den, som vill bevara det gamla sköna, finner alltid utvägar, men är man så bekväm, att man inte ids gå över en bro eller genom en tunnel eller göra en minuts omväg till fots eller per bil för att rädda ett kulturhistoriskt eller naturskönt minnesmärke, då är man också beredd att uppge även de högsta andliga värden, och då komma vi att sjunka ned i en materialism, som saknar botten. Vi måste se till, att vi inte sjunka dithän där det, som är minst kulturellt, bestämmer över de verkligt kulturella värdena.

Det är med glädje jag upprepar statsrådets kulturvärnande ord, som jag vill citera i hopp om att kammarens ledamöter måtte bevara dem i sina hjärtan och föra dem med sig hem till sina kommuner. Statsrådet yttrade: »Allt vad som kan göras för ett ökat hänsynstagande till vad gångna generationer lämnat i arv i form av märkliga byggnader, historiska platser och minnesrika stadsdelar, det bör enligt min mening göras från statsmakternas sida.» — Herr statsrådet berörde också vår plikt härutinnan såsom av kriget skonad nation. Det gläder mig särskilt, att även justitie- och kommunikationsministrarna äro ense om denna vår plikt.

Jag kommer så till frågan om de planerade åtgärderna med avseende på Norrström. Partiet kring Norrström, slottet och riksdagen utgör rikets historiska centrum. Trots att jag är stockholmare måste jag säga, att det icke tillhör Stockholm — det är hela rikets kärna, och man kan icke medge stockholmarna ensamman att få bestämma i denna angelägenhet. Det gläder mig att staten vakar över att här icke ensidiga trafikintressen få driva skadegörelsen alltför långt. Allt detta har nämligen inte med kommunal självstyrelse att göra. Lagen tillåter icke en kommun att, såsom man på en del håll tycks tro, få förstöra rikets klenoder efter behag. Kommunal självstyrelse förutsätter förstånd och hänsyn i hithörande ting. Det är, som sagt, endast staten, som inte behöver äga förstånd i egna intressefrågor, men den kan ju reparera sitt anseende genom att tillse, att andra skaffa sig förstånd, och därmed är åtskilligt vunnet.

Jag ber ännu en gång att få tacka herr statsrådet för hans svar och för det stora kulturintresse han däri givit uttryck åt, vilket jag hoppas han skall kunna lämna i arv till sina efterföljare. Herr statsrådets av mig nyss citerade ord borde anslås i rikets läroanstalter, särskilt i Tekniska högskolans lärosalar och kollegierum.

Herr Ekman: Herr talman! Jag uppskattar mycket herr Fredrik Ström såsom kulturkämpe och värdare av gamla värdefulla ting, och jag har själv en stark känsla av pietet för vad som, om man anlägger både kulturella och mänskliga synpunkter, bör bevaras. När jag nu har begärt ordet, är det för att en smula peta på de vanliga överdrifterna från herr Fredrik Ströms sida.

De, som lyssnade till herr Fredrik Ström, måste få det intrycket — i vart fall fick jag det — att när de 400-åriga ekarna fällas i vårt land, så är det för att tillgodose byggnadsindustrien med lämpligt material för parkettgolv etc. Herr talman! Det finns ingenting i en 400-årig ek, som är lämpligt att användas inom byggnadsindustrien. Det är sålunda inte från byggnadsindustrihall, som någon sorts skövling av ekarna i vårt land bedrives.

Jag vill vidare säga, att senast år 1943 — om jag inte minns fel — förevar en interpellation från herr Ströms sida rörande just dessa spørsmål. Då redogjordes ganska utförligt för frågans läge, och det är kanske lämpligt att nu säga, att det sedan världskrigets början inte är många ekbitar, som ha gått till den svenska byggnadsindustrien i form av parkettgolv. Skulle herr Ström

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

ha byggt sin villa i Bromma under dessa år, hade han inte kunnat få det parkettgolv han nu har. Före världskriget tillgodosåg parkettindustrin sitt behov av ek genom import från i huvudsak Polen, men i någon mån även från Östersjöländerna. Detta är sakläget.

Sedan vill jag, medan jag har ordet, också göra ett par små randanmärkningar. Herr Ström har såsom ordförande i Stockholms stadsfullmäktige ingalunda varit blind för att den tid, vi nu leva i, fordrar sina egna former, utan har velat tillgodose trafikens behov, men nu är det naturligtvis för honom, såsom ledamot av denna kammare, en styggelse att höra talas om att exempelvis en bro nere i Falkenberg göres trafikabel och passande det liv, som nu pulserar i vårt land på ett helt annat sätt än livet gjorde, när den och andra broar byggdes, vilka ha måst ändras med hänsyn till den utvecklade trafiken. Det förefaller mig, som om det åtminstone inte skulle ha varit någon fara för oss upplänningar, om herr Ström hade stått kvar nere i Falkenberg och talat för denna bros bibehållande i sitt ursprungliga skick. Då kanske det hade varit någon nytta med det, men nu kommer han för sent.

Överhuvud taget får jag gång på gång det intrycket, när jag lyssnar till herr Fredrik Ström här i kammaren, att han drar upp en massa problem och halar över dem, sliter i dem och river sönder dem, varpå han kastar bitarna i en trashög och sedan sätter sig överst och skrattar åt alltsammans. Såsom stöd för denna något drastiska bild tillåter jag mig, herr talman, att erinra om att vi för mindre än en månad sedan i denna kammare behandlade ett handelsavtal med Island, i vilket bland annat ingick byggande av ett mycket stort antal fiskefartyg, där bordläggningen skall vara av ek. Denna leverans till Island är, så vitt jag förstår, en fara för ekbeståndet i vårt land, men vid det tillfället hörde jag icke herr Fredrik Ström yttra sig till förmån för vårt ekbestånd.

Herr Ström: Herr talman! Jag skulle endast till herr Ekman vilja säga, att han tydligen saknar sinne för den fråga, som här behandlas: och det veta vi ju sedan gammalt. Därför är det ganska svårt att diskutera med honom om den; det är omöjligt att finna någon punkt, där vi kunna träffas och nå enighet. Herr Ekman är en representant för den brutala, materialistiska, hänsynslösa tid, som har brutit in och som inte skonar någonting. Jag vill tro, att denna kammare har något mera sinne för våra förpliktelser mot ett arv, som vi inte ha skapat och som vi äro skyldiga att lämna till nya generationer. Vi kunna inte utan vidare vräka undan allt skönt och konstnärligt för att bygga spikraka vägar eller nya byggnader hur som helst.

Det är alldeles riktigt, herr Ekman, att jag ibland talar i överdrifter. Det gör jag med flit, för att kunna väcka de sovande. Skulle jag tala mycket saktmodigt, kunde jag inte få många att vakna. Nu har jag ju till och med lyckats väcka herr Ekman, och det kunde jag endast göra genom att gå till vissa språkliga överdrifter. Det är alltså en taktik jag tillämpar, som jag ofta finner vara tjänlig för att väcka sovare.

När nu herr Ekman säger, att byggnadsindustrin ingalunda har något sådant behov av ekvirke, att den medverkar till den skövling av ekskogen, som äger rum i vårt land, måste jag säga att mot detta stå andra uppgifter, som jag har erhållit från byggnadshåll, där man har betonat, att det skulle vara mycket nyttigt, om tidningspressen, riksdagen och offentliga institutioner ville söka åstadkomma en opinion för att bannlysa ekparketten ur våra byggnader.

När herr Ekman tror, att jag har ett parkettgolv i min bostad att vandra

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

på, visar det bara, att han inte har varit hemma i min stuga i Bromma. Hade han varit det, skulle han funnit att det är vanliga enkla furubräder, och han är välkommen att hälsa på där ute och trampa dem. Nej, jag skulle aldrig vilja lägga in ekparkett i någon villa jag ägde.

Herr Ekman har naturligtvis rätt i att varje tid har sina egna krav. Det är klart att vi inte kunna hejda utvecklingen och vrida klockan tillbaka. Det är heller ingen som har velat det, utan vad jag begär är endast, att man försöker utveckla de moderna städerna på ett sådant sätt, att man bevarar det gamla och gör det nya sådant, att det inte slår ihjäl och förstör och raserar det gamla. Det finns så många exempel på att detta problem har lösts både i vårt land och i utlandet, att vi kunna säga att det är möjligt att lösa det. Jag behöver bara peka på tranebergsbebyggelsen. Herr Ekman känner till att hela denna stadsdel är utomordentligt vackert inkomponerad i landskapet och omgivningen i övrigt. Den är ett av de vackraste områden vi ha. Jämför detta område och andra liknande, som Stockholms stad har bebyggt och har äran och förtjänsten av — och herr Ekman, som sitter i fastighetsnämnden, har väl också sin del av denna ära; jag vill alltså inte klandra honom, utan han är säkert värd beröm för detta — med hammarbybebyggelsen och framför allt med johanneshovsbebyggelsen! Där säljer statens djurgårdskommission till fantastiska priser tomter för dessa mastodonthus, som skära sönder hela silhuetten och förrycka alla perspektiv åt söder.

Och bron i Falkenberg: tror verkligen herr Ekman, att det är nödvändigt att förstöra detta enastående kulturminnesmärke för att tillgodose trafiken på Falkenbergs små och trånga gator, där denna bro mynnar ut? Så är ingalunda fallet. Det är bara så, att man behöver en ny bro, och den kan läggas vid Garvareforsen.

Man måste ta någon hänsyn till traditionen. Den svenska bondeklassen har då en sundare traditionell instinkt, ty om man skulle vilja förstöra, låt oss säga, de bondebyar från gamla tider, som ännu finnas kvar i detta land, skulle det väcka opposition.

Herr Ekman säger, att jag har försummat att anmärka på att vi skola sälja fiskebåtar till Island, där det ingår mycket ekvirke. Ja, det är möjligt att jag har försummat detta. Jag vet inte, om det finns någon riksdagsman som kan hinna med att läsa alla propositioner och utskottsutlåtanden, som komma på våra bord; sådana riksdagsmän torde i varje fall vara mycket tunnsådda. Jag tror att jag läser det mesta, men jag läser verkligen inte allt, och detaljerna i handelsavtalet med Island om fiskebåtar av ek ha gått mig förbi.

Men skulle det nu vara så, att därigenom en väsentlig del av våra återstående ekbestånd skulle komma att förstöras, beklagar jag verkligen att riksdagen, sannolikt utan att veta om eller ha insett följderna av detta avtal, i sådant hänseende har lämnat sitt bifall till det. Men det skulle kanske vara möjligt att även på den punkten nå en rättelse; jag vet inte, om det är absolut nödvändigt att använda ek för bordläggningen på dessa fiskefartyg.

Herr Björck: Herr talman! Även om herr Ström kanske har skjutit över målet i vissa avseenden, finns det dock åtskilligt i vad han har sagt, som jag tror det är skäl i att tänka på.

Jag skall bara ta ett enda exempel, nämligen den väldiga grustäkt, som sedan 75 år pågår i Hagaparken och som helt nyligen har påtalats av riksantikvarie Curman i skrivelse till riksmarskalksämberet. Riksantikvarien säger där ifrån, att det bör vara nog med förstörelse av Hagaparken för snöd vinnings skull och att man hade bort upphöra med denna grustäkt för över 50 år sedan. Denna väldiga grustäkt är som ett kräftsår i den vackra parken.

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

Sedan riksantikvarien nu har ingripit, har man skäl att antaga, att det skall bli ett slut på detta missförhållande, men jag har i alla fall velat anföra det såsom ett exempel på att det finns åtskilliga sådana företeelser på detta område som myndigheterna böra se upp med.

Herr Ekman: Herr talman! Jag yttrade mig inte om bordläggningen på fiskebåtarna till Island för att förebrå herr Fredrik Ström. Jag konstaterade bara, att jag, när detta ärende förevar, vilket har dessa, såsom jag bedömer det, allvarliga verkningar för vårt ekbestånd, icke hörde herr Fredrik Ströms ropande röst. Ur detta mitt påpekande bör rimligen inte dras någon annan slutsats än den, att det i vart fall enligt min åsikt är lämpligare att ropa giv akt, när de förhållanden, som ha en förment skadlig inverkan, äro aktuella, än att vartannat eller vart tredje år komma med stora och allomfattande översikter. Jag tror inte de ha någon betydelse, men ett systematiskt följande av ärendena undan för undan, även om det är mödosamt och kanske inte ger anledning till så vackra tal, får enligt min mening mycket större effekt.

Sedan vill jag beträffande talet om att jag skulle ha gett mig någon materialism i våld, bara helt stillsamt inlägga den gensagan, att det har jag inte gjort. Jag har sinne för det, som förtjänar pietet, men jag har inte sinne för de bombastiska talen om den bristande pietet, som skulle vara rådande i vår tid. Jag är vän och anhängare av att man skall pietetsfullt värda minnena och kulturvärdena, då detta är befogat, och att man skall göra det vid de tillfällen, då det är aktuellt. Jag tillät mig ha en annan mening än en del av kammarens övriga ledamöter, när det gällde rivningen av de gamla rucklen i Kolmätaregränd. Ätminstone för civiliserade människor måste det anses vara en skam, att de skulle stå kvar och få användas som bostäder i fortsättningen; ur hälsovårdssynpunkt voro de för länge sedan utdömda kanske redan på den tiden, då herr Fredrik Ström var ordförande i Stockholms stadsfullmäktige.

Jag vill också säga att johanneshovsbebyggelsen o. s. v. också har en annan aspekt än djurgårdskommissionens rovdrift. Vare det mig fjärran att här vilja eller ens behöva ta djurgårdskommissionen i försvar; den klarar sig utmärkt bra min hjälp förutan. Men, herr Ström, under detta krig ha vi med varje år, som gått, haft att kämpa mot en allt större bostadsnöd speciellt här i Stockholm. Samtidigt ha vi haft en undan för undan växande brist på elektrisk materiel, vattenledningsrör och andra saker, som äro nödvändiga för bebyggelse av nya områden. Detta har gjort, att vissa mera centralt belägna områden med nödvändighet ha måst exploateras i högre grad än eljest skulle ha blivit fallet.

Att säga att det är djurgårdskommissionens rovdrift som föranleder detta — och bakom den statens — tycker jag inte är en riktig historieskrivning, och det må tillåtas en ledamot av kammaren att reagera mot sådana överdrifter. Jag är ju gammal kumpan med herr Fredrik Ström och känner honom sedan decennier tillbaka. Han har alltid fört sådant språk, som han själv vitsordat i dag, att han skjutit i överkant, och jag tycker inte precis att herr Fredrik Ström kan rosa marknaden och resultatet av den taktiken.

Herr Ström: Herr talman! Jag har i varje fall räddat mer undan förstörelse än herr Ekman har lyckats att förstöra, och det är inte litet. Men jag vill erinra herr Ekman om att när han och hans företag ville bebygga Reimersholme — som är en av de yppersta och skönaste holmarna vi har här i Stockholm och där det finnes en gammal kulturbebyggelse — med dessa förfärliga skyhöga hus, som vi nu skåda där, lämnade Stockholms stadsfullmäktige tillstånd därtill. När ärendet avgjordes, satt jag som ordförande i stadsfullmäktige,

Om bättre skydd åt svensk natur m. m. (Forts.)

men för att stoppa försöket lämnade jag ordförandestolen och tog till orda och yrkade, att man skulle vägra herr Ekman att bebygga denna holme. Men jag blev ensam om mitt yrkande. Man följde den gången herr Ekman, och genom bebyggelsen ha vi gått miste om denna natursköna holme.

Det är sålunda nödvändigt att försöka klargöra för människorna betydelsen av att skona viktiga och för trevnaden behövliga ting i en stad. Sedermera ha många av dem, som då röstade emot mig, sagt, att hade de vetat vad resultatet skulle bli, så skulle de aldrig ha tillåtit bebyggelse på denna holme. Detta bara såsom en replik på den punkten.

Jag vill också säga till herr Ekman, att jag verkligen har lyckats stoppa många attentat emot förstörelsen här i Stockholm. Jag skall bara ta ett enda exempel, ehuru jag skulle kunna nämna åtskilliga till. Tillsammans med andra — jag vill inte ensam ta äran åt mig — lyckades jag hejda bebyggelsen av borte Kungsholmen, när förslag förelåg att bebygga den ungefär så, som man hade bebyggt den inre staden. Nu ha vi bevarat de utomordentliga parkstråk, som gå fram utefter Fredhäll och Kristineberg.

Om staten förföre på samma sätt, skulle man ha sparat Mariebergs stora område och för en rimlig penning sålt det till Stockholms stad för att användas såsom en friluftsplats för denna stad, vilken växer så hastigt som herr Ekman själv har antytt. Men djurgårdskommissionen har oavslutligen fortsatt att sälja. Det har inte varit nödvändigt för att lösa bostadsfrågan. Man kan lösa bostadsfrågan även om man bygger ett mindre antal höghus än som nu sker, och man kan lösa bostadsfrågan genom att skapa trädgårdsstäder, en bebyggelse som nu nästan har upphört. Den skulle ge människorna en helt annan vederkvickelse, hälsa och trevnad än bebyggelsen med de stora husen.

Justerades protokollen för den 16, 18, 19, 20 och 21 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blindas och dövstummas m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till flyktingverksamheten;

nr 452, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar;

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till socialstyrelsen;

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland;

nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 479, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården; samt

nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. viss
ändring i
kammarens
ordnings-
stadga.*

Föredrogs herr *Grånebos* motion, nr 405, om ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens första kammare.

I denna motion hade hemställts, att första kammaren måtte besluta, att § 24 i kammarens ordningsstadga med verkan från och med den 1 juli 1945 skulle erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits.

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Den nu föredragna motionen avser ett par mindre ändringar i § 24 i kammarens ordningsstadga.

Den ena ändringen är en följd av den ändring av 7 § i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifternas fullgörande, som riksdagen förut i år beslutat och varigenom riksgäldskontoret befriats från åliggandet att meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpningen av nämnda stadga.

I samband därmed har det ansetts lämpligt vidtaga en annan, av förhållandena betingad ändring av paragrafen i syfte att befria kammarens kansli från skyldigheten att, när ledamot av kammaren, som är ledamot av utskott, beviljas ledighet från riksdagsgörömlena, därom underrätta ordföranden i vederbörande utskott. Erfarenheten har nämligen visat, att detta underrättelseförfarande icke längre erfordras. Det har numera icke någon praktisk betydelse.

Jag tillåter mig sålunda yrka, att kammaren måtte utan föregående remiss till utskott bifalla den väckta motionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls ifrågavarande motion.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 3 och memorial nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 252—261 samt bankoutskottets utlåtanden nr 56 och 57.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna riksdagens kanslideputerades memorial nr 2, angående tillämpningsföreskrifter beträffande riksdagsmännens resor.

Föredrogs ånyo sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 2, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1945/46;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.; samt

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 234, i anledning av väckta motioner om rätt för husmödrar vid försvarsväsendets matinrättningar att er- *Om fri portion för vissa husmödrar m. m.* hålla fri portion in natura.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Anna Sjöström-Bengtsson och fru Gärda Svenson (I: 225) och den andra inom andra kammaren av fröken Hildur Nygren m. fl. (II: 243), hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att husmödrar och biträdande husmödrar vid försvarsväsendets matinrättningar skulle erhålla fri portion in natura eller, därest riksdagen icke ansåge sig kunna bifalla denna hemställan, att riksdagen måtte uttala, att skyldighet för husmödrar och biträdande husmödrar vid försvarsväsendets matinrättningar att uttaga portion in natura icke skulle föreligga.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 225 och II: 243 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fru Sjöström-Bengtsson: Herr talman! Motionärerna hade hoppats, att utskottet skulle kunna tillstyrka åtminstone yrkandet om att husmödrar och biträdande husmödrar vid försvarets matinrättningar icke skulle vara *skyldiga* att mot betalning uttaga portion in natura. Utskottet har inte ansett sig kunna det, men har ändå givit anvisning på att en liten lättnad i detta tvång kan åstadkommas »utan riksdagens medverkan». Utskottet säger: »I likhet med försvarsväsendets lönenämnd finner utskottet bestämmelserna om uttagandet av portion in natura dock böra givas sådan utformning, att de icke inkräkta på vederbörandes rätt att disponera över sin fritid. Den för vinnande av detta önskemål erforderliga ändringen i bestämmelserna torde emellertid kunna åstadkommas utan riksdagens medverkan.»

Vi motionärer anse, att denna förändring, som enligt utskottet kan ske utan riksdagens medverkan, bör innebära, att vederbörande slippa ersätta den måltid, som infaller en timma före eller en timma efter husmödrarnas tjänstgöringstid och som de mycket sällan begagna sig av, då sådan måltid — såsom utskottet säger — inkräktar på deras rätt att disponera sin fritid.

Efter att ha gjort detta påpekande har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Wetter: Herr talman! Detta utskottsutlåtande behandlar en personalgrupp, som visserligen är jämförelsevis liten, men som är av ganska stor vikt

Om fri portion för vissa husmödrar m. m. (Forts.)

inom försvarets administration. Anordningen med husmödrar tillkom i början av 1930-talet och har otvivelaktigt medverkat till att standarden på kosten i försvarets matinrättningar har blivit mycket förbättrad — man kan säga bra. Var och en vet, vad det betyder, icke minst ekonomiskt, att i dessa matinrättningar en god kost serveras dem, som göra tjänst inom försvaret.

Ätminstone inom marinen, det område som jag för närvarande har någon erfarenhet av, har det under senare år visat sig svårt att på alla platser få kompetenta krafter som husmödrar i matinrättningarna, vilket i sin mån beror på att anställningsvillkoren äro sådana som de äro. Motionärerna ha här pekat på en kanske inte så betydelsefull del av dessa anställningsvillkor, nämligen skyldigheten att uttaga portion. Alla äro ense om att en husmor bör avsmaka den mat, för vars tillredning hon är ansvarig. Det är här fråga om det sätt, på vilket man kan lösa detta.

Jag vill då beträffande marinen ge den sakupplysningen, att marinförvaltningen för några månader sedan hos Kungl. Maj:t gjorde framställning om att den portion, som nu utväges och serveras till matsalens uppbördsman för matens approvande, i stället skulle avses för husmor. Detta är således mycket nära den anordning, som motionärerna själva föreslå. Jag vet, att den förvaltning, som här är refererad i utskottsutlåtandet, har en annan uppfattning, men marinförvaltningen har dock föreslagit nästan vad motionärerna här yrkat. Jag vill också nämna, att marinförvaltningen icke har ansett, att dess förslag skulle medföra några svårigheter för kontrollen eller föranleda några allvarliga konsekvenser när det gäller andra personalkategorier.

Såsom saken nu ligger till, är det väl icke mycket att göra åt den, men jag skulle dock vilja vädja till vederbörande inom försvarsdepartementet att följa frågan angående anställningsvillkoren för husmödrarna. Med vissa jämkningar i dessa skulle vi kanske överallt kunna få kompetent personal till dessa befattningar.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! När de två föregående talarna haft ordet utan att göra något särskilt yrkande, har jag ingen anledning att närmare ingå på denna fråga. Jag förmodar, att de båda ärade ledamöterna av denna kammare ha funnit, att det inte gärna går att införa undantagsbestämmelser för husmödrarna vid försvarsväsendets matinrättningar, då förpliktelse att uttaga portion föreligger på andra områden inom statens förvaltning. Det gäller t. ex. personal, som handhar kost å karolinska sjukhuset, såsom kökspersonal och personal på sjukavdelningar, och även inom sinnessjukvården finnas liknande bestämmelser. Om man gjort undantag för husmödrarna vid försvarets matinrättningar, skulle det i viss mån ha inneburit en löne-reglering, och det ansåg sig statsutskottet inte kunna förorda. Utskottet grundar här sitt ståndpunktstagande på uttalanden, som gjorts av arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarsväsendets lönenämnd. Båda dessa institutioner ansågo, att bestämmelserna inte kunde upphävas annat än i samband med en löne-reglering.

Fru Sjöström-Bengtsson har funnit sig i någon mån tillfredsställd med utskottets uttalande, att en uppmjukning av bestämmelserna om uttagande av portion in natura skulle kunna ske genom att utforma dem så, att de inte inkräktar på vederbörandes rätt att disponera över sin fritid. Det tycker man sig ha rätt att fordra, och det kan ju genomföras utan utskottshemställan och utan riksdagsbeslut.

Jag anser mig således inte, herr talman, ha anledning att närmare ingå på frågan, utan jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Om fri portion för vissa husmödrar m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
prisrabatter
till vissa
livsmedel
m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 297 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) till Prisrabatter till vissa livsmedel för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 000 kronor;

2) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor;

B. att motionen II: 91 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionerna I: 395 och II: 604 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet biträder vad departementschefen föreslagit i fråga om förmalningsersättningarna och tillstyrker alltså att för detta ändamål för nästa budgetår anvisas det av departementschefen beräknade anslaget av 40 000 000 kronor.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Falla och Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — — — 100 000 000 kronor;

2) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 000 kronor;

B. att motionen — — — åtgärd föranleda;

C. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

2) av herrar *Gustav Emil Andersson, Albertsson, Ivar Persson, Norup, Malmberg* i Skövde och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits. Det av reservanterna föreslagna yttrandet skilde sig från utskottets yttrande allenast därutinnan, att till det nyss återgivna stycket fogats följande mening:

»I detta sammanhang vill utskottet emellertid framhålla, att enligt utskottets mening rabatter å livsmedel framdeles böra förbehållas de mindre köp-

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

kraftiga befolkningsgrupperna, varför utskottet anser, att frågan om förmalningsersättningarnas successiva avveckling snarast bör upptagas till prövning.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det ärende, som avhandlas i detta utlåtande, har ju tidigare föranlett diskussioner varje gång det varit uppe, varför kammarens ledamöter böra vara väl insatta i vad saken gäller.

I den av undertecknad m. fl. avgivna reservationen ha vi inte i år anmärkt på det i utskottsutlåtandet under punkten 1 tillstyrkta beloppet, 100 miljoner kronor, men vi ha velat i motiveringen göra ett uttalande av önskemålet, att man numera, efter krigets avslutande, måtte på ett mera naturligt sätt avpassa rabattsystemet. Detta kan inte längre befinnas erforderligt i kostnadsutjämnande syfte, utan det bör småningom kunna avvecklas. Eftersom levnadskostnaderna för den närmaste tiden te sig ovisa, ha vi inte velat göra något bestämt yrkande för nästkommande budgetår beträffande prisrabatteringens avskaffande utan biträtt äskandet av ett anslag på 100 miljoner kronor, men vi vilja i alla fall påyrka, att detta uttalande måtte iuflyta i motiveringen.

Reservanterna ha funnit, att det har anförts goda skäl för livsmedelskommissionens förslag, att rabattkort för matfett utan behovsprövning skall tilldelas ensamstående personer i de arbetsföra åldrarna, endast under förutsättning att vederbörande har försörjningsplikt mot minderårigt barn eller bidrar till försörjning av föräldrar, som äro i behov av detta bidrag. Det kan inte vara riktigt att bibehålla systemet med rabattkort utan någon som helst behovsprövning, och vi ha därför velat i motiveringen inrycka också det uttalande härom, som återfinnes i reservationen.

Förmalningsersättningarna utgå som en subvention till alla konsumenter, oberoende av inkomst- och förmögenhetsställning, och de beräknas för nästa budgetår kosta 40 miljoner kronor. Varje år har anmärkts på hur oriktig denna subvention är till sina verkningar, och den framstår som desto mera oriktig, ju mera man granskar de lönejusteringar uppåt, som undan för undan ha verkställts. Man kan i det avseendet — såsom också reservanterna gjort på s. 39 — göra en jämförelse mellan vissa indexstegringar. Sedan år 1938 har löneindex stigit med 110 enheter, medan veteprisets index stigit med endast 46 enheter. Löneökningarna ha således varit kraftigare än prisstegringarna. Vi ha ansett, att det är starkt motiverat att göra en nedjustering av förmalningsersättningarna, och vi föreslå, att de för närvarande måtte sänkas med 2 kronor per deciton. Genom denna begränsning sparas ett belopp på icke mindre än 12 miljoner kronor. När förmalningsersättningarna principiellt äro oriktiga och när tiderna mer och mer bli sådana, att dessa ersättningar kunna undvaras, synes det oss kunna räcka med ett anslag på 28 miljoner kronor i stället för de 40 miljoner kronor, som utskottsmajoriteten föreslår.

När vi för några dagar sedan diskuterade värnskatten och inkomst- och förmögenhetsskatten, debatterades också statens utgifter. Jag undrar, om det inte vore lämpligt att i tid börja leta efter sådana poster i budgeten, där man verkligen utan skada kan göra en besparing. Jag tror, att om man började gå igenom hela den svenska statsbudgeten, skulle man finna många miljoner kronor, som man skulle kunna spara in. Här är en post på 12 miljoner kronor, som man enligt reservanternas mening saklöst kan inbespara, därför att det är principiellt oriktigt, att förmalningsersättningar, såsom nu sker, utgå utan behovsprövning, lika till alla.

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Med detta, herr talman, ber jag att i fråga om punkten A få yrka bifall under såväl 1) som 2) till den av mig m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Såsom framgår av de vid utskottsutlåtandet fogade båda reservationerna ha vi reservanter, som undertecknat reservationerna, sökt gå en medelväg. Vi hade tänkt oss, att majoriteten i utskottet skulle ha förståelse för den synpunkten, att man i tid borde vidtaga åtgärder för avveckling av åtminstone den del av rabattsystemet, som inte kan anses ha någon egentlig uppgift att fylla. Men när vi inte funno denna förståelse, hade vi givetvis intet annat att göra än att reservera oss.

I vår reservation yrkas, att till sista stycket av utskottets motivering å s. 37 i utlåtandet — vilket stycke slutar med orden »40 000 000 kronor» — skall läggas en mening av följande lydelse: »I detta sammanhang vill utskottet emellertid framhålla, att enligt utskottets mening rabatter å livsmedel främdeles böra förbehållas de mindre köpkraftiga befolkningsgrupperna, varför utskottet anser, att frågan om förmalningsersättningarnas successiva avveckling snarast bör upptagas till prövning.»

Dessa förmalningsersättningar kunna icke sakligt försvaras, ty den prisnedsättning på mjölet som de innebära, kommer inte bara dem till godo, som behöva prisnedsättning, utan även sådana, som inte alls behöva någon nedsättning. Och så gott om pengar har inte staten, att man när vi nu gå mot normalare tider, kan bibehålla ett rabattsystem, varigenom även de mest väl-situerade få liksom en gåva av staten. Detta står inte i något som helst rimligt sammanhang med den välfärdspolitik, som man talar så mycket om. När det rör sig om så stora belopp som 40 miljoner kronor, bör man ju se till, att pengarna verkligen gå till dem, som behöva dem. Eljest kan det inte vara motiverat att bibehålla ett sådant här prisrabatteringssystem under de tider, som nu kunna beräknas inträda.

Det förhåller sig som bekant så, att brödet hör till våra billigaste livsmedel. Visserligen variera priserna oerhört, vilket väl förmodligen beror på att priskontrollnämndens kontroll varit bristfällig. I vissa städer är brödet dyrt, och i andra städer är det billigt, trots att det inte gärna kan vara några större variationer i tillverkningskostnaderna för de stora bagerierna. Här borde det givetvis kunna ske en utjämning och ett förbilligande till förmån för konsumenterna utan att något berättigat näringsintresse behövde trädas för när. Det är dessutom en känd sak, att kvarn-ägarna tjänat mycket pengar under krisåren genom förmalningarna och de ersättningar, som de tagit ut för dem. De förklara visserligen på tillfrågan, att de behöva den förmalningsersättning, som de kunna betinga sig. Men det är, som jag sade, allmänt bekant, att de gjort stora förtjänster. De ha använt mycket pengar för konsolidering — genom nybyggnader och dylikt, som nog ha varit tilltagna i överkant. Riksdagen har ju tidigare påpekat, att det borde vara möjligt att taga bort förmalningsersättningarna utan att brödpriset behövde stiga i motsvarande grad. Men även om priset skulle stiga något, är det ju här inte fråga om en utgiftspost, som spelar någon större roll i den samlade hushållsbudgeten.

Men vad man framför allt vänt sig mot är att detta är en form av rabatter, som kommer alla till godo. Och man borde väl åtminstone, när vi nu gå emot andra tider, kunna omforma systemet på sådant sätt, att livsmedelsrabatter utgå endast till de verkligt hjälpbehövande. Det är därför vi reservanter önska, att det skall göras ett tillägg till statsutskottets motivering, där utskottet uttalar sig för att rabattsystemet för framtiden bör omjusteras, så att

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
det kommer de verkligt hjälpbehövande till godo och inte verkar så schablonmässigt som nu är fallet.

Såsom den föregående ärade talaren påpekade, böra i detta sammanhang även rabatterna till ensamstående personer tagas under omprövning. I många fall utgår rabatt till personer, som inte alls äro i behov därav. Men det är klart, att om de ha rätt att få rabatt, begagna de sig också av denna förmån. Det statsfinansiella läget under den kommande tiden kommer nog att bli sådant, att vi böra spara så mycket vi kunna, så att vi ha pengar till sådana ändamål, som äro nödvändigare än understöd i ena eller andra formen till människor, som inte behöva understöd.

Reservanterna ha emellertid inte velat ställa något direkt yrkande om att den kungl. propositionen nu skulle frångås, utan vi ha endast uttalat, att man bör taga under överbäggande en omläggning av rabattssystemet i syfte att rabatterna skola komma de verkligt hjälpbehövande till godo. I den mån så inte är fallet, bör man vidtaga de nödvändiga ändringarna i det nuvarande systemet. Jag kan inte förstå, att en sådan hemställan skall behöva möta motstånd från något håll, ty det är väl ändå ingen, som med verklig övertygelse vill göra gällande, att inte det nuvarande systemet lider av rätt många brister och att rabatter komma människor till godo, som inte alls behöva rabatter. Inom den närmaste tiden komma vi säkerligen att taga ställning till frågan om utökade sociala hjälpåtgärder, såsom t. ex. ökning av folkpensionerna och kanske också införande av rätt betydande barnbidrag o. dyl. Därigenom öka vi ju familjernas försörjningsmöjligheter, och det kan hända, att vi i samband därmed få ytterligare en anledning att taga detta rabattssystem under omprövning.

Vi som avgivit den andra reservationen, anse sålunda allt tala för att man inom den närmaste tiden bör taga hela detta system under omprövning, i första hand dock förmalningsersättningarna. Det är därför som vi i motiveringen vilja ha in det uttalande, som jag omnämnde i början av mitt anförande.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Statsutskottets majoritet anser, att läget ännu icke är sådant, att några väsentliga ändringar böra vidtagas i denna prisrabattering. Utskottet godkänner helt och fullt departementschefens uttalande i propositionen, att de skäl, som motiverat införande av prisrabattering å vissa livsmedel samt systemet med s. k. förmalningsersättningar, alltjämt föreligga och att på grund därav de genomförda anordningarna med prisrabatter och förmalningsersättningar böra bibehållas även under nästkommande budgetår. Utskottet vitsordar det riktiga i detta uttalande och rekommenderar ju även riksdagen att godtaga propositionen i det skick den framlagts. Propositionen är daterad i slutet av april, och sedan dess har någon nämnvärd förändring i läget icke inträtt. Enligt utskottsmajoritetens mening kan det således inte vara riktigt att skärpa villkoren för rabatt å vissa livsmedel för ensamstående. Ännu mindre kan det vara riktigt att sänka förmalningsersättningen till 4 kronor 50 öre per deciton, vilket skulle betyda en sänkning med 2 kronor. Även om det varit delade meningar om förmalningsersättningarna, har det ändå ansetts av det överbäggande flertalet, att det varit ett allmänt intresse att genom lämpliga åtgärder hålla index för levnadskostnaderna så lågt som möjligt. Dessa åtgärder med prisrabattering äro så betydelsefulla för den enskilde individens ekonomi och i vårt samhällsliv, att utskottet anser, att initiativ till omläggning inte gärna bör tagas av någon annan än regeringen, som kan mera ingående dryfta de olika faktorer, som inverka vid

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

bedömningen av frågan. Detta är i korta ord, herr talman, de skäl som ligga till grund för utskottets förslag.

Det finns ytterligare en synpunkt, som bör föranleda kammaren att bifalla utskottets förslag. Vi ha på kammarens bord jordbruksutskottets utlåtande nr 74 med förslag till reglering av priserna på jordbrukets område. Där talas inte om några som helst prissänkningar eller justeringar i olika avseenden. Man måste nog fråga sig, om det kan vara riktigt att justera rabatterna nedåt såsom en isolerad företeelse och inte taga någon hänsyn till prisläget överhuvud taget. I varje fall kan jag för min del inte godkänna en sådan ståndpunkt. När man skall taga upp hela detta prisrabatteringssystem till närmare skärskådande, torde det vara nödvändigt att även taga hänsyn till det blivande prisläget. Jag vill för övrigt fästa kammarens uppmärksamhet på att reservanterna bygga sina uttalanden på antaganden och inte på klara fakta — man *antar*, att det skall bli så och så med hänsyn till att kriget har slutat. Utskottet vågar inte göra några sådana lättvindiga kalkyler. Enligt utskottets mening måste man på detta viktiga område ha fakta klara, innan man vidtager åtgärder, och det är därför som utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Det var med åtskillig förvåning jag åhörde den föregående talarens sista yttrande, där han såsom ett ytterligare skäl för att man inte nu borde taga upp frågan om justering av rabattsystemet framhöll, att jordbruksutskottets utlåtande rörande priserna på jordbruksprodukter inte innehåller något förslag om sänkning av jordbrukspriserna. Vi känna ju alla till, att det pågått och pågår omfattande lönerörelser på arbetsmarknaden. Många arbetare ha fått sina löner höjda med 5, 6, 7 öre i timmen, och det har alltså skett en förbättring av deras inkomster. Samtidigt förväntar herr Karlsson i Munkedal, att jordbrukarnas inkomster skola sänkas. Det där tycker jag verkligen går litet dåligt ihop, såvida inte herr Karlsson och utskottsmajoriteten — om den nu står bakom honom — anse, att det är jordbrukarna som nu skola klämmas efter, när det finns utsikter för att importvägarna skola öppnas. Detta står ju dock i dålig överensstämmelse med den tacksamhet, som konsumenterna tidigare uttalat till jordbrukarna för att de ansträngt sig till det yttersta för att skaffa fram livsmedel till vårt folk under dessa krisår. Jag kan inte förstå, varför jordbruksutskottets förslag med dess tillstyrkande av oförändrade priser på jordbruksprodukterna skulle vara ett hinder för att man inom den närmaste tiden tar under övervägande, om inte de orättvisor och fel, som vidlåda det nuvarande rabattsystemet, böra kunna rätas till.

I den reservation, som jag jämte fem andra av utskottets ledamöter står för, har det inte begärts några omedelbara åtgärder, utan vi ha endast begärt, att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder för förändring av rabattsystemet i de delar, där det lämpligen bör kunna ske. I övrigt ha vi gått på Kungl. Maj:ts och utskottets linje. Vi ha således icke begärt några omedelbara förändringar. I fråga om förmålningsersättningarna förhåller det sig ju emellertid ovedersägligen så, att en stor del av svenska folket här får en hjälp av staten, som inte på något sätt kan grundas på sociala skäl eller rättfärdighetskrav. Och så mycket bör man väl i alla fall kunna omforma rabattsystemet, att det endast kommer verkligt hjälpbehövande till godo. Det bör på detta område lika väl som på andra vidtagas sådana åtgärder, att man inte ger statens pengar både till dem, som behöva hjälp, och till dem, som inte behöva det.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag vill påpeka för herr Andersson i Södergård, att jag inte sade, att priserna på jordbruksprodukterna skola sänkas. Men jag ville med mitt åberopande av jordbruksutskottets utlåtande säga, att det inte torde vara möjligt att diskutera en reform av prisrabatteringen, med mindre man tar hänsyn till det prisläge, som man tänker sig skall uppkomma.

Vidare vill jag säga till herr Andersson i Södergård, att trots de löneökningar, som stora grupper ha erhållit, är det ännu ett steg kvar, till dess 1939 års reallön åter har uppnåtts.

Jag vill till sist anföra i anledning av vad herr Andersson yttrade om tacksamheten till jordbrukarna, att jag för min del är tacksam — och jag är säker på att också flertalet svenska medborgare äro det — för att Sveriges jordbrukare ha gjort sitt yttersta för att frambringa så mycket livsmedel som möjligt. Men det må väl ändå sanningsenligt sägas, att jordbrukarna inte ha gjort detta för ingenting, utan de ha fått valuta för det.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Gustav Emil Anderssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. reservation i nu ifrågakvarande del.

Herr *Andersson, Gustav Emil*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 238 punkten A antager godkännande av det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Gustav Emil Anderssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-proposi-

Anslag till prisrabatter till å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

tionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda.

Ja — 59;

Nej — 60.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 238 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Gustav Emil Anderssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-proposition, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-proposition, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 55.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till universiteten och den medicinska undervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 302 framlagda förslag hemställt,

A. att riksdagen måtte

1. till Gemensamma universitetsändamål: Ersättning åt vissa assistenter och amanuenser vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 609 000 kronor;

2. godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

3. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för karolinska sjukhuset, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen. (Forts.)

4. till Universitetssjukhuset; Karolinska sjukhuset: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 350 000 kronor;

5. godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

6. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för serafimerlasarettet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

7. till Universitetssjukhuset; Serafimerlasarettet: Avlöningar för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 935 000 kronor;

8. till Föreläsnings- och repetitionskurser för läkare för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 26 000 kronor;

9. till Nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet för budgetåret 1945/46 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 600 000 kronor;

10. till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Utrustning av administrations- och biblioteksbyggnaden m. m. för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor;

11. till Utbyggande av karolinska sjukhuset för budgetåret 1945/46 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

12. till Universitetssjukhus; Karolinska sjukhuset: Utrustning av den dermato-venereologiska kliniken för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

13. till Universitetssjukhus; Serafimerlasarettet: Vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor;

14. medgiva, att vid utgången av budgetåret 1944/45 befintlig reservation å det senast för budgetåret 1941/42 anvisade reservationsanslaget till Universitetssjukhus; Serafimerlasarettet: Vissa om- och tillbyggnadsarbeten för anordnande av en neurokirurgisk klinik m. m. finge disponeras intill utgången av budgetåret 1945/46;

B. att motionen II: 609 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionen I: 279 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

D. att motionen II: 228 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motionen I: 279, av herr *E. Englund*, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande de ändringar i de svenska universitetens och högskolornas organisation och arbetssätt, som kunde finnas erforderliga för att göra dessa mera skickade att fylla sin betydelsefulla uppgift i det svenska samhällets tjänst.

Herr *Englund*: Herr talman! När jag läst detta utskottsutlåtande, har jag känt någon överraskning. Jag har visserligen under min korta riksdagsmanabana haft tillfälle att vara med om utskottsbehandling av motioner, där man med hänsyn till pågående eller planerade utredningar har underlåtit att göra något annat yttrande än en hänvisning till dessa pågående utredningar, och detta förefaller mig vara ett rimligt förfaringssätt på punkter där ämnesområdet är relativt begränsat och där det näppeligen kan ifrågakomma att ge utredningen mer än *en* utformning. I detta fall gäller det emellertid en undersökning över ett så vidsträckt ämne som den svenska högskolundervisningen, och inom detta väldiga område kan det ju knappast bli fråga om annat

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen. (Forts.)
 än att taga ut vissa begränsade aspekter. Det har därför överraskat mig en smula, att statsutskottet i sitt yttrande i detta sammanhang icke har känt behov att peka på några av dessa särskilda aspekter. Jag skulle därför till statsutskottet vilja rikta en fråga, huruvida det överhuvud taget icke har någon mening om vilka punkter den kommande universitetsutredningen bör omfatta?

Herr **Olsson, Oscar**: Det skulle jag tro att statsutskottets medlemmar ha haft, men de ha kanske haft olika meningar rörande de punkter som utredningen främst borde omfatta, och det är därför som de enat sig om det svar på motionen som utskottet här givit. De ha ansett det vara det lämpligaste, sedan de tagit reda på att Kungl. Maj:t skulle komma att tillsätta en utredning med uppgift att till omprövning upptaga *hela* detta komplex av frågor som berör universitetens nuvarande organisation, arbetsbetingelser m. m.

Personligen har jag mycket stora sympatier för en hel del av de synpunkter som motionären i denna kammare framfört, men å andra sidan har jag varit övertygad om att detta komplex av frågor kommer fram i den utredning som ställts i utsikt, och då har jag icke kunnat finna annat än att det är lämpligt att svara som utskottet här har gjort. Jag har svårt att förstå, att statsutskottet, när utredning kommer att företagas, skall kunna sätta sig till en detaljdiskussion för att särskilt understryka vissa av de synpunkter som i motionerna ha framkommit och taga avstånd från andra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
civila av-
löningsregle-
mentet m. m.*

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 540 godkänna vid propositionen nr 218 fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8), militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275), manskapsavlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652) samt om ändrad lydelse av 14 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619), beträffande kungörelsen om ändring i vissa delar av manskapsavlöningsreglementet dock med den jämkning, som framginge av vad utskottet i utlåtandet anförde.

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 2 mars 1945 förordats

a) meddela föreskrifter i fråga om avlöning å civil befattning under tjänstledighet för militär tjänstgöring,

b) meddela föreskrifter i fråga om avlöning under tjänstgöring vid verksamhets-
hemvärn,

c) meddela föreskrifter i fråga om löneklassplacering av vissa personalgrupper vid statens järnvägar,

d) meddela föreskrifter i fråga om löneklassplacering för befattningshavare, som innehåft kollektivavtalsanställning,

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

e) för budgetåret 1945/46 meddela särskilda avlöningsföreskrifter vid eventuell övergång till krisadministration,

3) i anledning av motionerna I: 330 och II: 513 samt II: 514 och 539 be-
myndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i fråga om löneklassplacering i
vissa fall, då vid övergången till nytt avlöningsreglemente den 1 juli 1939
uppkomma ojämnheter alltför gjorde sig gällande,

4) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vid propositionen nr 316
fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlönings-
reglementet den 4 januari 1939 (nr 8) samt om ändrad lydelse av 50 § militära
avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275) och 25 § 1 mom. manskaps-
avlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652),

B. att motionerna I: 224 och II: 391 ej måtte av riksdagen bifallas,

C. att motionen II: 224 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 224, av fru *Anna Sjöström-Bengtsson* och
fru *Gärda Svenson*, samt II: 391, av fru *Ellen Svedberg* och fröken *Gunnel
Olsson*, hade hemställts, att riksdagen måtte beakta, att i motionerna angivna
ändringar vidtoges i civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereg-
lementet.

Fru Sjöström-Bengtsson: Herr talman! Jag beklagar att jag två gånger
under ett plenum tar kammarens uppmärksamhet i anspråk, men jag anser att
denna motion icke kan helt och hållet begravas i tysthet.

När den förändringen i det civila avlöningsreglementet i enlighet med för-
slag av 1936 års lönekommitté gjordes, att kvinnlig tjänsteman för havande-
skap eller barnsbörd skall åtnjuta tjänstledighet med A-avdrag under en tid av
120 dagar — mot förutvarande 90 dagar — så skedde det, som utskottet på-
pekar, av befolkningspolitiska och familjesociala skäl. Den förändringen torde
för de tjänstemän det här gäller också ha varit till fördel både för dem själva
och för deras späda barn, och man kan nog säga att förändringen medförde
en förbättring såväl befolkningspolitiskt som familjepolitiskt, vilket ju också
var ändamålet med den.

Det är alltså icke mot tjänstledighetstidens längd som motionärerna vända
sig. Vad motionärerna vilja är endast att dispositionsrätten över tjänstledig-
heten skulle kunna få avgöras efter behov från fall till fall. Anledningen till
denna hemställan är i första hand den, att det torde vara svårt att i förväg
exakt bestämma tidpunkten för förlossningen. Den kan, i synnerhet när det
gäller förstföderskor, förskjutas ofta en och inte sällan två veckor. I sådana
fall blir tjänstledigheten efter nedkomsten beskuren i motsvarande grad till men
för det späda barnet och den ammande modern. En annan sak är att en vän-
tande mor enligt alla läkares utsago bör under havandeskapet föra det liv och
sköta det arbete hon är van vid. Om hon därför oklanderligt kan sköta sitt
arbete, låt oss säga till en vecka före förlossningen, så borde hon få tillfälle
att göra det och därmed ha rättighet till något längre tjänstledighet under den
tid då hon ammar sitt barn, ty det är då hon är i största behov av ledigheten.
Jag vill i detta sammanhang erinra om att hemarbetande mödrar hålla på med
sitt dagliga och vanliga arbete ända intill den dag då barnet föds, och jag
vill också erinra om att de fysiska obehag ett havandeskap medför inställa sig
den första tiden av graviditeten och därefter i normala fall helt och hållet
upphöra.

Om det till äventyrs ännu skulle finnas någon som av estetiska skäl anser
att en blivande mor under den sista tiden av graviditeten icke skall direkt be-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet m. m. (Forts.)

tjåna allmänheten, så vill jag säga, att det finns så många tjänster, där vederbörande aldrig direkt kommer i kontakt med allmänheten. Jag kan bara nämna telefonister, telegrafister och många andra.

Det är på grund av dessa synpunkter som motionärerna yrkat på att ur civila avlöningsreglementet 15 § orden: »dock ej för tid efter 90:e dagen efter förlossningen», skulle utgå. Om det skedde, skulle tjänstemännen i samråd med läkaren få disponera tjänstledigheten som det bäst lämpade sig i det enskilda fallet.

Innan jag slutar vill jag, herr talman, tillbakavisa den misstanken, att mina kolleger lärarinnorna skulle använda sig av den möjlighet, som utskottet påpekar skulle förefinnas vid bifall till motionen, på ett otillbörligt sätt. Jag tror att de farhågorna äro fullständigt onödiga; med den kännedom jag har om denna kår vill jag säga, att sådana farhågor borde vara obefintliga.

Herr talman! Emot ett enhälligt utskott har jag givetvis intet yrkande.

Herr **Wagnsson**: I likhet med den föregående ärade talaren vill jag livligt beklaga, att icke utskottet tagit hänsyn till de skäl som anförts i den nämnda motionen. Den som lyssnat till fru Sjöström-Bengtssons anförande har ju fått ett starkt intryck av att sakskålen äro helt på motionärernas sida. När man ser vad statsutskottet haft att erinra mot dem, finner man att det inskränker sig till ett uttalande på s. 25: »Skulle bestämmelsen komma att utgå», d. v. s. vid bifall till motionärernas förslag, »kunde nämligen exempelvis en lärarinna, vars havandeskap upphörde i början av sommarferierna, uttaga de 120 dagarnas tjänstledighet från början av nästa hösttermin och alltså återinträda i tjänstgöring först vid början av vårterminen nästföljande år.» Frånsett det förhållandet att man knappast torde kunna räkna med att lärarinnorna skulle på det sätt utskottet här förutsatt missbruka en bestämmelse av denna art, så är detta uttalande också ur en annan synpunkt egendomligt. Som var och en som närmare trängt in i innebörden av bestämmelsen lätt kan övertyga sig om föreligger nämligen med nuvarande regler, om havandeskapet upphör under en termin, möjlighet att utnyttja ledigheten på precis likartat sätt. Om nämligen en lärarinna i en skola med 4 månaders lästid under vårterminen begär ledighet vid början av denna termin, kommer ju ferien att sammanfalla med ledigheten på precis likartat sätt som det utskottet här vänt sig emot. Möjligheten att fördela ledigheten så som utskottet befarar, finns alltså redan nu.

Jag vill alltså liksom den föregående ärade talaren beklaga att utskottet icke tillmötesgått motionärerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
åtgärder för
arbetsmark-
nadens regle-
ring m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 309 framlagda förslag, för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor,

b) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

c) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 8 800 000 kronor,

d) till Länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor,

e) till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ett reservationsanslag av 47 500 000 kronor,

f) till Kostnader för överflyttning av arbetskraft ett reservationsanslag av 50 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 396 och II: 606 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag har visserligen deltagit i behandlingen av detta ärende utan att avgiva någon reservation mot utskottets utlåtande, men jag har i alla fall gjort mina reflexioner vid behandlingen, bland annat den att det här rör sig om en tid, då man mänskligt att döma icke behöver räkna med någon arbetslöshet. Dessa anslag för arbetsmarknadens reglering voro av samma storleksordning även föregående år, trots att det stora problemet även då var bristen på arbetskraft. Ändå drar nu detta ändamål för kommande budgetår en kostnad av 113 400 000 kronor tillsammans. Detta belopp inkluderar de administrativa organens finansiering och två stora belopp för arbetsmarknadens reglering, det ena på 47 500 000 och det andra på 50 miljoner kronor.

Vad först beträffar detta sista belopp, tycker man ju att det är ett bevis för den administrativa apparatens oförmåga att använda pengar på ett förståndigt sätt. Skall det verkligen behöva gå åt så stora belopp i en tid då arbetslösheten är så pass obefintlig? Som en allmän reflexion måste jag säga mig, att man här knappast går till väga på skickligast möjliga sätt, och det samma måste i någon mån sägas även om de övriga anslagssummorna: anslaget till avlöningar och omkostnader för arbetsmarknadskommisionen men framför allt anslaget till länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingen. För de senare föreslås här 8 800 000 kronor jämte 3 500 000 till omkostnader. Man gör nog litet varstans ute i landets olika delar den reflexionen, att det är en alldeles för dyrbar och tungrodd apparat för de tjänster som göras åt samhället särskilt under den här tiden, när det inte är några andra svårigheter än att skaffa arbetskraft. Arbetskraften söker sig ju för övrigt i mycket stor omfattning till de platser, där det finns arbete, utan att gå via arbetsförmedlingarna.

Man ser hur det anställes personal i stor utsträckning i de olika länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna. I de gamla statliga verken och sådana institutioner måste det läggas fram personalförteckningar, som statsutskottet och riksdagen grundligt nagelfara och granska, men här ordnas saken utan att riksdagen har något att säga till om alls. Detta måste ha den följden att man är — låt mig säga litet frikostigare och nonchalantare, när man bestämmer sig för hur mycket personal som skall anställas, och nu har organisationen svällt ut så att det börjar märkas litet varstans i bygderna. Man förvånar sig över att det skall behöva sitta så mycket folk i länsarbetsnämnderna som nu är fallet. Jag tror för min del, herr talman, att här icke har tillämpats den restriktiva och omsorgsfulla behandling av dessa ting som rätteligen borde ha förekommit.

Jag vill alltså närmast uttala min förhoppning om att man måtte taga på dessa ting sparsammare och med större försiktighet och framför allt mera praktiskt än man i många avseenden har gjort. Jag tänker kanske närmast på länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingen. Jag har emellertid icke något yr-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
kande utan har endast, herr talman, velat ge uttryck åt dessa tankar, som jag tycker böra komma till synes här i riksdagen vid något tillfälle.

Häri instämde herr *Björkman*.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt, som den siste ärade talaren framhållit, att det här är fråga om mycket stora belopp till arbetsmarknadens reglering och att beloppens storleksordning kan vara ägnad att väcka förvåning vid en tidpunkt, då vi faktiskt icke ha brist på sysselsättning för arbetskraften, utan det tvärtom gäller att försöka skaffa folk så gott man kan. Jag skulle emellertid ha förstått den ärade talaren bättre, om han från den utgångspunkten hade tagit upp en diskussion om huruvida de relativt stora beloppen till de statliga beredskapsarbetena ha varit motive-rade eller om man icke där kunde göra en inskränkning. Jag tror inte det finns någon möjlighet att göra inskränkningar i det avseendet, men jag skulle som sagt ha förstått den ärade talaren bättre, om han hade tagit upp den saken. När han i stället tog upp en diskussion om länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingsorganisationens utveckling, blev jag däremot förvånad, ty de måste ju vara så, att just i en tid, då vi ha ett så onormalt läge på arbetsmarknaden som för närvarande med brist på arbetskraft runt om i landet och på några få ställen ett överskott på arbetskraft, måste samhället organisera en speciell verksamhet för att tillföra bristområdena arbetskraft. Mycket betydande delar av de summor som det här är fråga om ha just gått till sådan organisatorisk verksamhet. Det är inga lätthanterliga saker att få arbetskraften att vandra ifrån exempelvis trämassedistriktet i Norrland och ned till de skånska betfälten eller ifrån vissa överskottsområden i västra Sverige till skogsarbete på annat håll. Jag tror att vi många gånger ha fått anledning att önska att vi hade haft en ännu effektivare och smidigare organisation än vi ha för att få överflyttningen att fungera ännu bättre än den har gjort. Jag måste därför beteckna angreppet mot dessa miljonanslag såsom ganska förbluffande.

Vi måste räkna med att så länge som dessa abnorma förhållanden äro kvar måste arbetsförmedlingsorganisationen ha en mycket större omfattning än som under normala förhållanden skulle vara nödvändig, och jag tror för min del att man försökt tillämpa all den sparsamhet som är möjlig att iakttaga. Men det är klart att jag skall låta mig angeläget vara att se till att man här följer organisationens utbyggnad med uppmärksamhet, så att man slipper ifrån en dyrbar överorganisation, och om någon av riksdagens ledamöter kunde ge mig konkreta bevis för att man i det eller det länsarbetsnämndskontoret byggt upp en för stor organisation, är ingen tacksammare än jag. Jag kan försäkra att jag gärna skall ta itu med alla sådana tendenser till en byråkratisering av denna verksamhet, en utveckling som även jag anser att det är i hög grad önskvärt att undvika.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Herr statsrådet begär att riksdagens ledamöter skola ge anvisningar på förenklingar i organisationen på detta område. Det är ju inte så lätt att ge sådana anvisningar, när vi få oss dessa anslag förelagda i klumpsummor, som skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Vi ha emellertid under hand fått uppmärksamheten riktad på den alltjämt fortgående personalökningen, t. ex. hos länsarbetsnämnderna.

När vi för några år sedan diskuterade frågan om utsträckning av statens sakrevisions granskningsrätt, observerades det att bland annat statens arbetsmarknadskommission var undantagen från denna granskning. Jag vill ännu

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
en gång uttala önskvärdheten av att en rättelse i överensstämmelse med riksdagens beslut därvidlag måtte snarast möjligt komma till stånd, och jag skulle mycket varmt vilja rekommendera statsrevisorerna att ingående granska statens arbetsmarknadskommission och dess underlydande organ, så att vi så småningom kunna få fram exakta uppgifter om hur dessa pengar användas. Även jag står visserligen för utskottsutlåtandet, men man måste väl ändå medge, att det inte är utan en viss uppmärksamhet som man fäster sig vid ett anslagsbelopp på sammanlagt 15 090 000 kronor till organisations- och förvaltningskostnader. I en tid då arbetslöshet icke råder förefaller det mig att man måste ställa sig frågande till vad det är som motiverar dylika årliga utgiftsbelopp.

Jag efterlyser, som sagt, hos riksdagens revisorer en ingående redovisning över dessa anslag och kommissionens åtgärder i hela deras omfattning.

Herr Mannerskantz: Jag har givetvis förståelse för att det måste draga större kostnader än vanligt att åstadkomma dessa stora förflyttningar av arbetskraft t. ex. för betskötsel och skogsarbete, men det är ju här fråga om så stora belopp för den rent administrativa organisationen, att jag tycker att även om det är stora uppgifter, äro beloppen i alla fall för stort tilltagna.

Vad den mera normala arbetsförmedlingen beträffar får jag som min personliga uppfattning på grund av erfarenhet och rätt mycket kontakt med densamma säga, att arbetsförmedlingen fungerade mycket bättre förr i världen, när det fanns även privat arbetsförmedling. Numera är det så sällan man får någon fullgod arbetskraft genom arbetsförmedlingen, att det är en sådan slump som man riktigt fäster sig vid. Om det någon gång sker. På den tiden då det fanns möjlighet för enskilda att bedriva arbetsförmedlingsverksamhet, lade sig dessa vinn om sin uppgift på ett mera personligt och kunnigt sätt än nu faktiskt sker. Man måste nästan säga så mycket, när vi nu börjat tala om dessa förhållanden. Detta rör ju mindre kostnaderna än den personliga servicen, men bägge delarna äro mycket betydelsefulla. I mitt första anförande vände jag mig närmast mot kostnaderna, då jag är säker på att man med skicklig administrativ uppläggning och noggrannare övervakning av den lokala handläggningen skulle kunna nedpressa kostnaderna, men dessutom skulle man kunna vinna mycket, om det funnes möjlighet även för privata arbetsförmedlingar att fungera. Jag kan icke se att detta skulle medföra någon olägenhet.

Herr talman! Jag har bara velat passa på att säga detta, eftersom det inte är så ofta vi ha dessa ämnen på tal.

Herr statsrådet Erlander: I anledning av vad statsutskottets ärade ordförande anförde vill jag säga, att det är klart att vi äro tacksamma för varje åtgärd som kan bidra till att minska en överbelastning av administrationen, och om riksdagens revisorer kunna finna någon möjlighet till besparingar, kan jag försäkra statsutskottets ordförande, att det åtminstone från min sida — om jag skall ha något med dessa ärenden att göra i fortsättningen — icke skall läggas några hinder i vägen utan att man tvärtom gärna skall taga vara på de förslag som kunna komma. På grund av den erfarenhet jag har om de skickliga personer som stå i spetsen för denna arbetsmarknadskommission — såväl chefen och hans tre avdelningschefer — tror jag emellertid att de äro vana vid att sköta angelägenheter med både framgång, sparsamhet och skicklighet.

Till herr Mannerskantz skulle jag bara vilja säga, att det måste väl ändå vara en synvilla, när herr Mannerskantz tror att arbetsförmedlingen förr var effektiv därför att herr Mannerskantz då fick bra arbetskraft, men att den

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
nu är dålig, därför att herr Mannerskantz inte får lika god arbetskraft. Det har ju, herr Mannerskantz, hänt någonting under mellantiden. Vi ha för närvarande en ansträngd arbetsmarknad och ont om arbetskraft, och detta gör att arbetsförmedlingen har svårt att leverera denna fullgoda arbetskraft som herr Mannerskantz begär. Jag tror att herr Mannerskantz' eget anförande är ett bevis för att vi behöva en god organisation, att det är nödvändigt att man anstränger sig till det yttersta för att få fram god arbetskraft i dessa tider. Varje man som kan placeras på rätt plats tillför i dessa tider samhället mycket stora vinster, och om man tänker på de hundratusentals platser som den svenska arbetsförmedlingen varje år besätter i vårt samhälle, äro de utgiftssiffror som här verka så avskräckande icke så farliga som de förefalla.

Herr **Mannerskantz**: Men det tycker jag för min del!

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: När herr statsrådet säger att vi behöva en stor organisation på detta område, vill jag bara replikera: vad vi behöva på detta område är en elastisk organisation, som hålles nere, när den inte behöver fungera i hela sin utsträckning, och som kan ökas ut, när behov föreligger. Det är i detta avseende man har sina misstankar om att organisationen har svällt ut för mycket.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 241, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1945/46 till utrotning av råttor och möss, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 324 framlagda förslag

I. medgiva

a) räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1945/46, bestämdes till 3,25 %;

b) att bostadsrättsföreningen Tanneforshus i Linköping finge, räknat från och med år 1943 under en tid av högst 10 år, beviljas understöd med belopp, motsvarande skillnaden i föreningens bränsleutgifter mellan, å ena sidan, utgifterna beräknade på grundval av bränslepriserna den 1 maj 1941 eller, därest priserna sjönko under de vid nyssnämnda tidpunkt gällande, dessa lägre priser samt, å andra sidan, utgifterna beräknade på grundval av kostnaderna för s. k. fredsvärme, dock högst med 8 000 kronor för år, ävensom att sålunda utgående understöd finge gottgöras föreningen genom avdrag å de annuiteter, som föreningen hade att erlägga å det föreningen beviljade statliga tertiärlånet;

II. för budgetåret 1945/46 anvisa

a) under femte huvudtiteln

1) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 130 000 kronor.

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

2) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 225 000 kronor,

3) till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 8 500 000 kronor,

4) till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor,

5) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor,

b) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor,

c) under fonden för låneunderstöd

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 150 000 000 kronor,

2) till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 21 000 000 kronor,

3) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor,

4) till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor;

B. att motionerna I: 130 och II: 356 ej måtte av riksdagen bifallas,

C. att motionerna I: 3 och II: 3 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

D. att motionen II: 615 ej måtte av riksdagen bifallas,

E. att motionen II: 616 ej måtte av riksdagen bifallas,

F. att motionerna I: 210 och II: 332 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,

G. att motionen II: 167 ej måtte av riksdagen bifallas.

I de likalydande motionerna I: 130, av herr *S. Linderot*, och II: 356, av herr *G. Kempe* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en generalplan måtte utarbetas för rikets bostadsförsörjning att utföras av härför lämpad statlig myndighet i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna, att en plan måtte samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av byggnadsmaterial i samhällelig regi, att städerna och kommunerna måtte åläggas att i egen regi med ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka skulle uthyras till självkostnadspris, att de kommunala myndigheterna måtte åläggas att upprätta kommunal bostadsförmedling samt att utarbetandet av nu nämnda planer för bostadsförsörjning och byggnadsämnesproduktion måtte ske i sådan takt, att de i form av propositioner kunde föreläggas årets riksdag.

Reservation hade anmälts av herr *Mannerskantz*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag har antecknat en blank reservation vid detta utskottsutlåtande. Anledningen därtill är endast att jag velat understryka några ord av departementschefen beträffande möjligheten för andra

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

kreditinstitut än sparbanker och hypoteksföreningar att bibehålla bottenkrediterna vid de tertiärlån, om vars beviljande byggnadslånebyrån beslutar.

I det avseendet säger departementschefen att en friare prövning än som tidigare skett bör kunna förekomma. Riksdagen hade år 1943 på statsutskottets förslag uttalat sig för möjligheten för andra än sparbanker och hypoteksföreningar att bibehålla bottenkrediterna även när tertiärlån skulle beviljas, men detta har under tiden sedan dess tillämpats ganska snävt och, så vitt jag förstår snävare än riksdagens skrivsätt var avsett att möjliggöra.

Som ett exempel på detta skall jag bara nämna, att det är mycket svårt för sådana, som ha tidigare bankförbindelser att själva få välja sin bankförbindelse när de få lån från byggnadslånebyrån. Jag har här ett brev från en låntagare, som har fått avslag på sin hemställan att få bibehålla den nuvarande placeringen av bottenlånet, enär byggnadslånebyrån har sagt att det torde vara ofrånkomligt att omplacera lånen. Han motiverar själv sin begäran på detta sätt: »Som skäl för min anhållan vill jag ytterligare meddela att jag, när jag trädde i förbindelse med banken i fråga och framlade mitt byggnadsförslag, rönt stort tillmötesgående och anser, att jag endast tack vare det ekonomiska stöd och de råd jag erhöll från banken blev i stånd att uppföra byggnaden, särskilt som jag under större delen av byggnadstiden var inkallad i beredskaps-tjänst och ej själv kunde öva tillsyn över arbetet. Dessutom har jag andra skuldförbindelser med min bank och vill ej uppsöka nytt institut och på så sätt få dem fördelade på två håll.»

Den andra framställning, som han sedan gjorde, i sammanhang med detta brev, blev också avslagen.

Jag har svårt att förstå, varför icke människorna i detta land skola kunna i någon mån få råda över sina egna handlingar. Det finns väl inte något direkt skäl att icke räkna med att dessa lånesökande skola kunna bedöma sitt eget bästa, och om affärsbankerna vilja ha kvar sådana bottenlån, måste de ju avge förbindelse att inte utkräva högre ränta än sparbanker etc.

Utskottet har nu uttalat sig på det sättet att det är meningen att tillämpa en friare prövning i detta avseende, eftersom utskottet säger: »Mot bakgrunden av den nuvarande räntesituationen bliva betänkligheterna mot att godtaga affärsbankslån såsom sådan underliggande kredit mindre framträdande än tidigare», och utskottet fortsätter: »Statsmakterna torde dock ha anledning att även i fortsättningen följa utvecklingen i fråga om affärsbankskrediterna med uppmärksamhet.»

Denna sista mening hade jag önskat skulle strykas. Det spelar visserligen inte så stor roll, att den står där, men vad jag ville ha framhållet var, att man inte skall tillämpa den så snävt som byggnadslånebyrån har gjort, och jag har också fått den uppfattningen vid statsutskottets handläggning av ärendet att det inte heller var frågan om att den skulle tillämpas på sätt jag nyss beskrivit.

Jag hoppas därför, herr talman, att det skall bli möjligt för ifrågavarande medborgare att själva få i någon mån bestämma, var de vilja ha sina bottenkrediter placerade.

Herr Nilsson, Bernhard: Jag har icke begärt ordet för att fälla något omdöme om den punkt, som herr Mannerskantz nu berört — i stort sett är jag fullständigt överens med honom beträffande tillämpningen av denna bestämmelse — jag vill i stället yttra mig om de s. k. barnrikelånen.

Det är säkerligen bekant för många av kammarens ledamöter, att barnrike-lån och andra låneformer för närvarande missbrukas i ganska avsevärd omfattning och det är givetvis ett allmänt intresse, att tillämpningen av bestäm-

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
melserna för dessa lån sker på ett fullt lojalt sätt. Jag hade framfört detta på utskottsavdelningen men det kom av en tillfällighet icke att bli omnämnt i avdelningens förslag till motivering, ehuru man på avdelningen var enig om att ett uttalande i den riktningen borde göras.

För att emellertid icke denna fråga skall gå helt obeaktad förbi i riksdagsbehandlingen skall jag nämna några exempel på dylika missbruk, och jag skall därvid citera ur några skrivelser, som inkommit till Jönköpings läns egnahemsnämnd, avseende konkreta fall, där personer och data äro nämnda. Jag skall emellertid här icke nämna några namn utan endast övriga angivna uppgifter.

En person erhöll den 18 maj 1942 ett bostadsegnahemslån på 7 000 kronor för uppförande av ett nytt bostadshus om tre rum och kök och hel källarvåning. Huset uppfördes år 1942. År 1944 försålde samme person huset för 10 000 kronor och erhöll samma år ett s. k. barnrikelån.

Här föreligger ett fall av uppenbart missbruk av barnrikelånen. Personen i fråga skulle givetvis ha behållit den bostad han redan ägde och som han fått bostadsegnahemslån för.

Ett annat exempel gäller en person, som den 8 april 1940 erhöll ett förbättringslån å 4 500 kronor för en omfattande ombyggnad av sitt bostadshus, vilket han innehåft sedan år 1930. Denna ombyggnad genomfördes under år 1943, varefter bostaden i bottenvåningen innehöll två rymliga rum och ett ordentligt kök. Huruvida ovanvåningen samtidigt iordningställdes är ej bekant. Hösten 1944 erhöll låntagaren ett s. k. barnrikelån med vilket förbättringslånet inlöstes.

Det är tydligt, att han fick barnrikelånet för att inlösa förbättringslånet på samma byggnad, och det är naturligtvis ett utomordentligt missbruk av denna låneform.

I ett annat fall hade en kyrkovaktmästare beviljats lån å 20 200 kronor till ett enfamiljshus och enligt uppgift erfordras ytterligare 3 000 kronor. Denne ägde tidigare ett bostadshus bestående av två rum och kök, små, men i gott skick. Å denna fastighet hade han en skuld å 3 000 kronor. Han var bjuden en summa av 4 500 kronor för densamma, men ville ej sälja för tomtens skull, varför byggnaden revs ned. Familjen består av man, hustru och fem hemmavarande barn.

Ytterligare ett exempel. En fabriksarbetare ägde en fastighet bestående av affärsvåning å nedre botten, bostadslägenhet om två rum och kök och hall å övervåningen, vilken han sålde för 17 000 kronor. Han har sedan uppfört ett enfamiljshus om tre rum och kök å nedre botten samt två rum å övervåningen. Han har fått barnrikelån å 18 000 kronor. Skuldbeloppet å den gamla fastigheten är ej bekant. Familjen består av man, hustru och fem barn.

En verkmästare ägde en modern fastighet med alla bekvämligheter bestående av en större lägenhet å vardera botten- och övervåning, vilken han sålde för 27 000 kronor och byggde ett enfamiljshus (barnrikehus) för 28 000 kronor. Hur stort lånet är å detsamma är ej bekant.

Jag har velat andraga dessa exempel i kammaren för att så kraftigt som möjligt understryka nödvändigheten av att alla myndigheter, som syssla med ifrågavarande låneverksamhet, göra sitt yttersta för att förebygga att dylika missbruk förekomma — det väcker en enorm indignation i bygderna, där sådant förekommer, och det motarbetar den sak som alla vilja främja.

Herr **Linderot**: Herr talman! Vad herr Nilsson nyss anförde som exempel på s. k. missbruk bör nog hänföras till hela detta system av statliga bidrag för bostadsförbättrande och bostadsbyggande. Jag har den uppfattningen,

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

vilken delas av många, att man måste lägga om själva systemet för att förebygga inte bara dessa enstaka missförhållanden, som herr Nilsson här har skildrat och som jag naturligtvis inte på rak arm kan bedöma i vad mån de kunna bero på bristfällig organisation eller på vederbörandes mer eller mindre stora skicklighet att skriva ansökningar eller att värva någon myndighet för att få sin ansökan bifallen — det är nu heller inte det väsentliga — utan även på annat. Och då vi inom det parti, som jag representerar, ha sett på dessa saker, ha vi fått den uppfattningen, att statsmakterna nog ha visat och fortfarande visa god vilja att göra insatser och mycket betydande insatser för bostadsförbättringar, bostadsbyggande och vad därtill hörer. Men vi ha också funnit, att den goda viljan inte har räckt till för att utarbeta goda planer för denna verksamhet i dess helhet.

Att samordna och planera är en ofrånkomlig nödvändighet för åstadkommande av effektivitet och sparsamhet vid statsmedlens användande för dylika ändamål. Jag tror att byggnadslånebyrån och andra myndigheter göra sitt bästa, men den uppluckring på olika verksamhetsgrenar med olika direktiv i fråga om handläggningen, som ju så illustrativt har visats för oss alla genom exemplet om den, som tog barnrikelån för att betala förbättringslån, gör det hela svårt att sköta. Jag säger icke detta som ett klander emot departementet eller departementschefen utan mera såsom en önskan, att man nu, när man inte behöver arbeta så mycket på provisorier, vartill ju krigsåren egentligen inbjudit och kanske mången gång tvingat vederbörande, bör ta sig tid till en mera planmässig verksamhet på sådana ytterligt viktiga områden som detta.

Jag skulle naturligtvis kunna ha åtskilligt att säga till det konkreta förslag, som här föreligger, men det får räcka med denna — det kan jag gott säga — allmänna önskan, som jag i det redan anförda har uttryckt.

Jag tog till orda närmast därför att jag ju har väckt en motion, som bl. a. har tagit sikte på att man skulle komma ifrån allt det improviserade och mindre väl planerade, som faktiskt ännu släpar med i denna för övrigt mycket lovvärda verksamhet. Denna motion upptar såsom första punkt att man borde göra en generalplan för hela rikets bostadsförsörjning och att man dessutom bör kombinera denna verksamhet — som i huvudsak är självfinansierande — med en produktiv verksamhet, närmast i fråga om produktionen av byggnadsmaterial. Detta är oerhört viktigt för att byggnadsverksamheten skall kunna rationaliseras och förbilligas, och det är en samhällsekonomisk angelägenhet av första rang att byggnadsverksamheten förbilligas. Ty skola vi bygga så dyrt som vi göra nu, få vi också bo så dåligt som vi bo nu under överskådlig tid framåt. Därför är det en huvudpunkt, när vi här föreslå, att man skall på allvar ta itu med en produktiv verksamhet, en byggnadsmaterialproduktion i statlig regi.

Vidare ha vi i motionen anknutit till och rekommenderat de mycket goda linjer, efter vilka hyresgästorganisationerna i samarbete med hyresgästernas byggnadsproduktiva företag arbeta. Vi ha alltså förmenat, att man skulle så att säga lyfta upp hela verksamheten från det mera välvilliga, improviserade plan, på vilket den befinner sig, till en bättre genomtänkt och planerad verksamhet.

Att utskottet inte bekymrar sig om saken i hela dess vidd är måhända självklart, eftersom ju härvidlag för statsutskottet föreligger den utomordentliga anledningen att skjuta ifrån sig en realbehandling av vår motion, att det kan hänvisa till att en utredning redan sysslar med dessa angelägenheter. Och det är ju som förgjort — har det bara tillsatts en utredning, kan man sedan inte under några förhållanden förmå ett riksdagsutskott att realbehandla ett förslag, som ligger inom ramen av eller tangerar gränsen till en pågående utred-

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

ning. Här finns det nu någonting, som heter bostadssociala utredningen — en i och för sig mycket viktig utredning, vars resultat vi emellertid ha väntat på under ett par år. Det var synd att statsrådet Erlander avlägsnade sig ur kammaren, annars skulle jag ha varit hjärtlös nog att fråga honom, när man kunde vänta sig att bostadssociala utredningen skulle vara färdig med sitt utlåtande. Statsrådet Erlander har tidigare sagt — såvitt jag minns rätt icke i riksdagen utan i annat sammanhang utanför riksdagen — att man nog vid årsskiftet 1944/1945 kunde ganska säkert motse bostadssociala utredningens betänkande. I vintras var jag på ett byggnadsarbetarmöte på Söder, där statsrådet Erlander förklarade, att man måste avvakta bostadssociala utredningens resultat, som skulle framkomma inom några månader. Sedan dess ha cirka fem månader förflutit, och jag skulle som sagt, om statsrådet Erlander varit närvarande, ha varit hjärtlös nog att fråga honom: när kommer bostadssociala utredningens betänkande? Och jag hade möjligen då fått det svaret: »Om några månader!» För min del tror jag inte att det kommer i år.

Varför skall nu riksdagen fränsäga sig varje möjlighet till ställningstagande i vissa frågor med hänvisning till pågående utredningar? Jag har vid tidigare tillfällen ifrågasatt och jag ifrågasätter även nu, varför genomförandet av varje djärvt initiativ i politiska eller praktiska statsangelägenheter skall kunna förhindras genom tillsättandet av utredningar. I fråga om vår motion, vars innehåll jag här mycket kortfattat har antytt, säger sålunda utskottet, att det hoppas, att bostadssociala utredningen inom kort skall avgiva sitt slutbetänkande. Trots vad jag här har sagt, får jag därför i alla fall ansluta mig till utskottets optimistiska förväntningar, och om inte mitt anförande har haft någon annan betydelse, är jag säker på att jag åtminstone har förargat bostadssociala utredningens chef, så att han i rena rama förargelsen gör detta utlåtande färdigt och låter oss få se på det. Och kan departementschefen, eventuellt statsrådet Erlander, medelst något citat från mitt förargliga anförande här stöta på bostadssociala utredningen, har jag i alla fall med mitt anförande gjort en viss nytta för att denna fråga skall kunna forceras.

Herr talman! Vad utskottet för övrigt i sak yrkar rörande anslagsfrågor och fördelningen av vissa anslag är väl i huvudsak detsamma som departementschefen har äskat, och jag tror nog att det ligger inom den ram i ekonomiskt avseende, som man rimligen kan vänta att riksdagen är villig att dra upp för den fortsatta verksamheten. Till detta har jag, med de bemärkningar jag i mitt anförande har gjort, inte något annat än tillfredsställelse att uttala. Det är dock synnerligen betydande belopp, som vederbörande statsråd här har lyckats tillkämpa sig från finansministern, och det bör man ju rimligen inte klandra utan prisa.

Jag har alltså i fråga om utskottets yrkande i detta fall intet annat att göra än att ansluta mig till detsamma, och jag har således för egen del inte något särskilt yrkande att framställa.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Det är mig omöjligt att ta upp till någon granskning de exempel på missbruk eller föregivna missbruk, som herr Nilsson i Landeryd anført. Jag vill bara påpeka, att vederbörande kommun, där dessa barnrikehus blivit uppförda, har åtagit sig en viss om ock, det medger jag, mycket ringa ansvarsskyldighet, och det måste väl anses betyda, att kommunerna för sin del ansett det vara motiverat att dessa lån beviljats. Detta är vad jag vill säga nu preliminärt. Det är nämligen klart, att de återopade fallen böra underkastas en undersökning för att det må konstateras, huruvida några verkligt allvarliga fel ha begåtts när dessa barnrikelån ha beviljats.

I övrigt vill jag endast säga, att utskottet väl är ursäktat, om det återopar

Ang. förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

den bostadssociala utredningen, eftersom denna utredning just har till uppgift att utreda vad herr Linderot här för sin del sagt sig önska utredning om. Den skall nämligen slutligen komma fram med en plan, och jag förmodar för min del att i denna plan bl. a. kommer att ingå att egnahemsstyrelsen och byggnadslånebyrån komma att samordnas på ett eller annat sätt så att alla egentliga bostadsfrågor komma att behandlas av samma organ. För min del vill jag för övrigt erkänna, att jag inte anser mig kunna ikläda mig någon absolut garanti för den tidpunkt, när bostadssociala utredningen kan framlägga sitt betänkande eller sina slutbetänkanden. Jag måste nämligen medge, att förväntningar, som vi tidigare ha hyst, inte ha blivit infriade. Dock tror jag mig nu våga säga så mycket som att själva utarbetandet av det viktigaste slutbetänkandet pågår för fullt och att vissa delar av detta redan föreligga i korrektur, varför jag hoppas att det inte skall dröja så särdeles länge till, innan det kan ligga på regeringens bord och inför offentligheten. Det är det enda jag kan säga till detta.

Det finns ju ingen anledning att i övrigt gå in på dessa frågor. Vi komma säkerligen i sinom tid fram till en stor principdebatt om samhället och bostadsfrågan, då alla åtgärder, som hittills äro vidtagna, komma att omprövas i princip och då vi säkerligen få tillfälle att diskutera ännu mer genomgripande åtgärder än dem vi hittills ha prövat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till civildförsvaret;

nr 244, i anledning av väckta motioner angående utredning om en mera planmässig fördelning av industrien på olika orter och landsdelar;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning å investeringar för tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:s proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; samt

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 5, angående ersättning åt hovrättsassessorn Erik Göransson, vilken inom sammansatt stats- och andra lagutskott biträtt vid behandlingen av vissa frågor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 58, angående tilläggsarvoden till sekreteraren och notarien med sekreterar-göromål hos första och andra lagutskotten;

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk; samt

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare vid nämnda verk.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 61, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagens och dess verk m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—14.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets memorial:

nr 78, angående ersättning åt hovrättsrådet A. Bexelius, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

nr 79, angående ersättning åt hovrättsassessorn Y. Samuelsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölles.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes sammansatta utrikes- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 499, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 505, i anledning av väckta motioner om undantagande från skatteplikt av viss ersättning, som utgår på grund av tvångsvis gjord upplåtelse av mark, tillhörande jordbruksfastighet; och

nr 506, i anledning av väckt motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet.

Anmälades och bordlades:

jordbruksutskottets memorial nr 81, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

särskilda utskottets memorial nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet; och

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.08 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 27 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. prisreg-
lerande åtgär-
der på jord-
brukets om-
råde m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 303 dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i utlåtandet angivna riktlinjer;

dels och till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 126 000 000 kronor;

B. att följande motioner, nämligen I: 397 och II: 605, I: 398 och II: 612, I: 399 och II: 610 samt I: 400 och II: 611, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag har här jämte några andra av kammarens ledamöter väckt en motion om ett höjt garantipris vid statsinlösen av potatis. Utskottet framhåller i sitt utlåtande, att en höjning av garantipriset inte skulle vara av någon större betydelse; det skulle inte medföra någon utökning av arealen, då det ju är för sent påtänkt. Jag medger gärna, att så

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
är förhållandet, men de största kostnaderna för potatisodlingen äro inte nedlagda i och med att man har satt potatisen, utan de komma sedan vid skötseln och stukornas underhåll fram på vårsidan.

Under de senare åren har ju det garantipris, som satts, ingalunda täckt kostnaderna, utan statsmakterna ha varje år fått öka priset. Så var fallet förra året. Man fick höja inlösningspriset för att förmå potatisodlarna att vårda och ta väl vara på potatisen, så att här skulle finnas tillräckligt för landets behov. Det har ju också visat sig, att potatisodlingen i vårt land har en mycket stor betydelse för folkhushållet, och jag är säker på att denna betydelse inte minskas under innevarande år, då säkerligen alla våra grannländer bli glada, om vi kunna skicka något överskott till dem. De komma helt visst även under innevarande konsumtionsår att lida brist på denna vara.

Utskottet har behandlat vår motion välvilligt och sagt: »Om livsmedelsläget i vårt land eller våra grannländer blir sådant att största möjliga del av årets potatisskörd bör bevaras för direkt konsumtion, kan därför enligt utskottets mening ett höjt garantipris vara befogat. Med hänsyn härtill förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t, när förhållandena under hösten kunna bättre överblickas, tager denna sak under förnyad omprövning. Jag får säga, att redan nu ligger denna sak så till, att man borde tillförsäkra potatisodlarna ett högre pris. Potatisodlingen är en av våra dyraste odlingar, och med det oerhörda svinn det är på den, hade det säkerligen varit bättre, om man redan nu vidtagit den höjning, som vi ha begärt i motionen. Men då utskottet inte har funnit, att så kunde ske, har det dock välvilligt sagt ifrån, att det förutsätter, att Kungl. Maj:t fram på hösten har blicken riktad härpå.

Jag skall inte framställa något yrkande, herr talman, mot ett enigt utskott, men då jag nu ser vår jordbruksminister infinna sig i kammaren, kan jag inte underlåta att hemställa, att Kungl. Maj:t redan nu ville ta under omprövning vad utskottet skrivit och se, om inte möjlighet finns att genast höja garantipriset för potatis med en krona per deciton. Jag tror, att det skulle vara välmotiverat och skulle stimulera potatisodlarna att i största möjliga utsträckning ta väl vara på produkten, så att vi inte komma att sakna potatis fram på vårkanten.

Herr talman! Jag har, som jag förut sagt, intet yrkande.

Herr Johansson, Henry: Herr talman! Som framgår av det utlåtande, som nu föreligger till behandling, har jordbruksutskottet med bifall till en inom kammaren väckt motion ifrågasatt att höja priset på lantsmör av klass I och II. Samma yrkande förelåg vid förra årets riksdag, och då ansåg utskottet, att syftet visserligen var behjärtansvärt, men utskottet var den gången nog förnuftigt att avstå från att göra något yrkande, enär man insåg, att ett genomförande av praktiska skäl svårligen kunde ifrågakomma. I år ha emellertid dessa skäl inte föranlett avslag, utan utskottet har åsidosatt svårigheterna och anser, att höjningen skall genomföras. Som bekant har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet icke intagit någon annan ställning till denna fråga än den, som livsmedelskommissionen har föreslagit och som är den helt naturliga på de av livsmedelskommissionen anförda skälen, vilka återfinnas i den förevarande propositionen. De skäl, som där äro anförda, måste vara helt avgörande med hänsyn till de konsekvenser, som det kan och måste medföra att ha ett producentpris, som ligger väsentligt över det pris, för vilket producenten i sin egenskap av konsument kan tillhandla sig varan. Man behöver inte insinuera, att det begås oegentligheter, för att vara på det klara med att man inte har rätt att skapa ett system, som kan fresta människor att begå sådana.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Jag är visst ingen vän av något hundra procentigt mejerimonopol, men i den nuvarande situationen anser jag, att det inte var rimligt och förnuftigt att medge dessa lättnader i fråga om tillverkning av lantsmör och sätta ett producentpris, som i verkligheten är högre än inköpspriset. Det är inte småsumlor det här är fråga om. Under förra året mottogs vid mejerier och hos auktoriserade uppköpare inte mindre än 1 353 000 kg lantsmör. Jag måste för den skull yrka avslag på utskottets yttrande i andra stycket på sidan 13 i det föreliggande utlåtandet.

Som vidare framgår av de förslag från livsmedelskommissionen, som finnas återgivna i Kungl. Maj:ts proposition nr 303, har kommissionen föreslagit, att man för det kommande produktionsåret skulle sänka arealgränsen från de nuvarande 25 hektaren till 15 för att ägaren eller brukaren skall erhålla producentbidrag för mjölk. Enligt nu gällande bestämmelser utgår sådant bidrag som bekant enligt en skala, som är uppbyggd på det sättet, att bidraget minskas i den mån mjölkleveranserna överstiga 3 500 kg per kvartal och helt bortfaller vid en kvartalsleverans av 7 500 kg. Samtidigt är det föreskrivet, att producentbidrag endast utgår till bruksningsdelar på högst 25 hektar.

Den ursprungliga avsikten torde ha varit att endast temporärt åstadkomma en förbättring av ställningen för de mindre jordbrukarna. Tid efter annan har emellertid riksdagen höjt producentbidragen under trycket av vårt lands försörjningsläge, och då ha även de större jordbruken på upp till 25 hektar fått vara med. Frågan är nu, om det finns skäl att fortsätta därmed även för det kommande produktionsåret. För min del anser jag, att detta inte är nödvändigt, och i det fallet har jag livsmedelskommissionen i dess helhet med mig, och inte bara kommissionen utan också hela dess råd.

Med hänsyn till önskvärdheten av att mjölkproduktionen hålles uppe på så hög nivå som möjligt anser statsrådet, att hektargränsen bör bibehållas. Han hänvisar då till att så sent som förra året fastställdes den nuvarande hektargränsen och att det måste vara otillfredsställande för de jordbrukare, som nu åtnjuta bidrag till sin mjölkproduktion, att grunderna ändras. Naturligtvis kan man säga det, men samma skäl kommer säkerligen att framföras, när helst det blir fråga om att göra en ändring, särskilt om det då gäller att sänka producentbidragen. Självfallet hade livsmedelskommissionen icke föreslagit någon ändring, om man därigenom riskerat, att någon väsentlig minskning av mjölkproduktionen skulle inträda.

Såsom framgår av propositionen nr 303, har för det innevarande produktionsåret föreslagits ett anslag av 51,2 milj. kronor till producentbidrag, men när man nu kommit en bra bit in på produktionsåret, visar det sig, att det i stället kommer att gå åt cirka 52 milj. och att det för det kommande året behövs inte mindre än 53,5 milj., alltså en ökning från det för i år beräknade med hela 2,3 milj.

Går man vidare till den statistik, som åtföljer propositionen, skall man finna, att invägningarna öka och det i en mycket vacker takt alltifrån bottenläget 1942. Nämnade år invägdes 2 517 000 ton, vilket ökades 1943 till 2 852 031 ton och för innevarande år beräknas gå upp till 3 107 561 ton.

Detsamma är förhållandet, om man ser på 1942 års jordbrukskommittés beräkningar för innevarande år. Dessa gingo ut på att den totala mjölkavkastningen komme att i år uppgå till 4 435 000 ton mot 4 188 000 ton år 1943.

Av dessa siffror framgår med all önskvärd tydlighet, att mjölkproduktionen är stadd i en mycket kraftig ökning. Det är under sådana förhållanden enligt min mening ingen risk för att inte den produktion, vi kunna få under det kommande året, skall räcka till, även om vi ändra bestämmelsen beträffande arealerna.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Då jag dessutom är övertygad om att den nyss förrättade kreatursräkningen kommer att visa, att vi nu ha en större kreatursstam i landet än förra året, kanske en vars storlek är jämförbar med förkrigstidens, så tror jag inte, att det är någon risk förenad med den operation, som jag nu föreslår beträffande arealerna för de jordbruk, som skola få producentbidrag. Sänker man gränsen för erhållande av sådant bidrag till 15 hektar, kommer man — såsom framgår av livsmedelskommissionens skrivelse — att kunna spara ungefär fem miljoner kronor. Det är min mening, när jag nu föreslår, att arealgränsen skall sättas till 15 hektar, att samtidigt föreslå, att den besparing på fem miljoner, som därigenom göres, skall reserveras för jordbruket och utgå under produktionsåret i form av differentieringsbidrag till områden, som kunna komma att råka ut för en sämre skörd än normalt under innevarande år. Den, som är ägare eller brukare av 40 à 50 tunnland åker, kan jag inte räkna som småbrukare, och menar man allvarligt, att det är småbrukare, som skola hjälpas, finns det allt skäl för att besluta, att producentbidrag skall utgå allenast till brukare, som har högst 15 hektar. Därigenom skapar man förutsättning för att få nio miljoner över till differentieringsbidrag i stället för de sex, som utskottet föreslår.

Med ändring av vad utskottet föreslagit ber jag således, herr talman, att få föreslå, att första kammaren beslutar sänka arealgränsen från 25 till 15 hektar åker för brukare, som skall erhålla producentbidrag.

Vidare har livsmedelskommissionen för produktionsåret 1945/46 ifrågasatt en sänkning av äggpriset, och i anslutning till den omräkning, som skedde på det innevarande årets jordbrukskalkyl, fick kommissionen bemyndigande att sänka äggpriset med 10 öre. Det ena skälet härtill var, att hönsstammen blivit mycket stor och att därigenom en kraftig ökning av foderåtgången inträffat. Det andra skälet var, att av alla livsmedel hade äggen ökat kraftigast i pris. De ha kommit upp i en nivå, som inte kan tänkas bibehållas för framtiden. Således har priset på ägg stigit från 141 öre per kg, som var genomsnittspriset 1938/39, till 295 öre innevarande år. Det är en höjning med omkring 110 %. Att det under sådana förhållanden är synnerligen lönsamt att producera ägg är tydligt och framgår av hönsstammens nuvarande storlek. 1938/39 hade äggproduktionen ett totalt värde av 85,8 milj. kronor, varav det egentliga jordbruket beräknades producera för 75,1 milj. eller 88 %, medan resten kom på yrkeshönserierna. För innevarande produktionsår räknas med en avkastning på 155,6 milj. kr., därav från jordbruket för 129,1 milj. eller 83 %. För det kommande produktionsåret 1945/46 räknar man med att produktionen skall bli så stor, att den lämnar en avkastning av 168,5 milj., därav från jordbruket 139,9 milj. eller likaledes 83 %.

Det har således visserligen skett en förskjutning till yrkeshönseriernas fördel, men skillnaden är inte alltför imponerande — från 12 till 17 % av hela äggvärdet. Jag anför denna siffra, som visar, att foderåtgången är ojämförligt störst inom jordbrukets egen äggproduktion och att man inte når syftet att få ned foderåtgången bara genom att minska fodertilldelningen, då det är omvittnat, att jordbrukarna alltid ha vissa möjligheter att använda av dem själva producerad fodersäd till sin äggproduktion. Utskottet rekommenderar en sänkning av fodertilldelningen. En sådan har redan skett och det i en mycket kraftig takt. Under månaderna september—december var tilldelningen per kilogram levererade ägg 3 kg foder, under januari—februari i år 3,5 kg och har därefter sänkts ned till 1 kg foder per levererat kilogram ägg för juni. Någon utpräglad minskning av produktionen har detta icke medfört. Tvärtom har åtgången av foder oupphörligt ökat och beräknas stiga från 36 000 ton hönsfoderblandning förra produktionsåret till 52 000 ton för det innevarande

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
eller med cirka 45 %. I samma takt stiger givetvis åtgången av egentlig fodersäd och kli. Som bekant består hönsfoderblandningen till övervägande del av fodersäd, kli och majs. För hela produktionsåret räknar livsmedelskommissionens fodermedelsbyrå, att det kommer att gå åt cirka 60 000 ton egentlig fodersäd till hönsfoder, och detta är inte mindre än en tredjedel av den mängd på 180 000 ton, som producenterna tvingas avstå i och för fördelning bland andra, som ej producera tillräckligt själva eller ha fått en misslyckad skörd.

Jag skall visst inte förneka, att vi ha nytta av en stor äggproduktion, men vi ha ännu större nytta av en ökad fläskproduktion, enär fläsk är ett bättre sovel och livsmedel än ägg och dessutom många gånger billigare i förhållande till sitt näringsvärde.

Med hänvisning till vad jag nu anfört ber jag således att få föreslå i fråga om äggpriserna, att första kammaren uttalar, att framför allt med hänsyn till foderåtgången ingen ändring uppåt av äggpriset bör ifrågakomma under nästa produktionsår.

Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Vid behandlingen inom departementet av den föreliggande propositionen följdes i huvudsak livsmedelskommissionens förslag. Detta är självfallet, därför att där hade såväl tjugosjumannakommittén som kommissionens råd och även de ekonomiska organisationerna framfört sina synpunkter.

Beträffande kommissionens förslag rörande producentbidraget delar jag fullständigt den uppfattningen, att man skall undvika sådana extra bidrag i all den utsträckning som det är möjligt med hänsyn till produktionsbetingelserna och angelägenheten att få fram största möjliga kvantitet. Då jag emellertid inte följde kommissionen beträffande arealgränsen, var det därför att de ändringar, som föregående års riksdag vidtog, rätt väsentligt drabbade dem, som ha jordbruk av den storleksordningen, att de kunna existera på dem utan att ha någon inkomst vid sidan därom. Detta blev resultatet av de ändringar, som gjordes i koantalet och annat. Då tyckte jag, att när man förra året gjorde denna rätt genomgripande ändring, skulle man inte i år väcka ny oro genom att införa ännu ett nytt system så kort tid efter det att det andra hade beslutats. Av den anledningen följde jag inte kommissionen i det fallet.

Beträffande äggen ha ju jordbrukarnas egna organisationer föreslagit den nedsättning av genomsnittspriset, som livsmedelskommissionen föreslog och som föreslås i propositionen. Kommissionen hade till och med övervägt 20 öres sänkning. Äggen ha ju stigit mest av alla jordbruksprodukter, men en hel del människor i små omständigheter — på ofullständiga jordbruk eller stödjordbruk — producera ju ägg, och det är naturligtvis önskvärt, att de få ut det mesta möjliga därav. Huvudsaken är, att de inte råka i svårigheter, när det blir omöjligt att fortsätta regleringen som nu. Det är otrevligt, om de då drabbas av ett ganska ofrånkomligt prisfall. Det kan vara bättre att redan från början ha gjort en justering nedåt.

Emellertid skall jag inte här opponera mig, ty riksdagen får ju ta ansvaret, om äggproducenterna drabbas på ett av dem oväntat sätt. Det finns till och med småbrukare, som ha framfört samma synpunkter som ägghandelsförbundet och livsmedelskommissionen och menat, att när vi inte kunna reglera detta på annat sätt, är det bäst att inrikta sig på en prissänkning.

Nu säger man, att man kan genomföra en reglering genom en inknappning i fodertilldelningen, men det är väl ganska svårt för kristidsmyndigheterna att förklara för allmänheten, att vi måste ransonera på sådant sätt, därest fodret räcker i övrigt. En del konsumenter ha kanske inte köpt ut hela sin äggtilldelning, men det finns många, som skulle vilja köpa ut mer, kanske

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
dubbelt mot ransonen. Jag tror inte det är lätt att ransonera fodertilldelningen här och därmed hindra en produktion, som annars är möjlig. Därför tror jag, att prissänkningen på ägg med 10 öre varit ändamålsenlig såväl ur producentens som ur andra synpunkter.

Beträffande lantsmöret unna väl alla dem, som bo avsides och ha svårt att leverera sin mjölk, att få så bra betalt som möjligt. Jag skall därför inte göra några invändningar mot utskottet på den punkten, men som utskottet har sagt kunna vi upprätthålla den föreslagna åtgärden bara så länge ransoneringen räcker. Vi måste väl dock någon gång kunna sluta med ransoneringen av smör, och då våga vi inte behålla den lilla prisspänningen mellan lant- och mejerismöret, ty i så fall kommer det att bli en svartabörsvara, som inte är önskvärd, och jag tycker det blir ännu mera synd om dessa producenter av lantsmör, om vi då måste strama åt. Då ha de inte gjort de ansträngningar, som kanske äro möjliga, för att leverera till mejerier och på det sättet minska produktionen av lantsmör. Hade vi inte varit restriktiva på detta område, hade produktionen av lantsmör varit oerhört mycket större i närvarande stund, vilket inte varit till bättnad för folkförsörjningen, och vilket inte givit rättvisast möjliga fördelning utan fått helt andra verkningar än man önskat, åtminstone under en knapphetsperiod. Av denna anledning har jag icke kunnat tillstyrka en ändring av priset, men då utskottet nu föreslår en sådan och riksdagen, som jag förutsätter, beslutar i enlighet med utskottets hemställan, kan det ju hända att det går bra. Men den dag ransoneringen upphör och man måste göra prismarginalen större, tycker jag att det inte blir något fördelaktigt läge för lantsmörproducenterna. Man får se hur det kommer att utfalla.

Beträffande arbetslönerna innebär Kungl. Maj:ts beslut vid vårprissättningen, att produktpriserna skulle bli oförändrade och i den mån de på grund av avsättningssvårigheter i fråga om vissa produkter skulle behöva nedsättas, skulle det kompenseras med en höjning av priserna på andra produkter, där avsättningssvårigheter icke gjorde sig gällande. Nu har det framlagts en motion, vari man påyrkar, att därest produktionsvolymen blir av den storleksordningen, att den medger det, skall man ha möjlighet att betala bättre löner. Det trodde jag att man var på det klara med redan 1943, då utskottet skrev, att utskottet det året inte kunde tillstyrka en förbättring av lantarbetarnas löner, vilken ur många synpunkter skulle ha varit välbetänkt, men att så snart produktionskostnaderna blevo lägre eller produktionsvolymen större, lantarbetarna skulle erhålla höge lön, om detta inte komme att belasta konsumenterna. Då utgick jag ifrån, precis som man säger i motionen och som även utskottet säger, att om det i augustikalkylen visar sig att produktionsvolymen är så stor, att den lämnar ett överskott utöver de fyra procent, som jordbruket äger tillgodogöra sig av den för jordbruket beräknade inkomstsumman, det vore självfallet att en justering av arbetslönerna finge ske i den utsträckning som vore möjlig utan att en prishöjning behövde vidtagas, som skulle drabba konsumenterna.

Jag har inte något särskilt att invända emot utskottets förslag. Jag har här endast velat förklara, varför jag inte ville gå med på nedsättningen av hektargränsen och hur jag sett på saken i övrigt, då jag lade fram förslaget för riksdagen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Med hänsyn till att utskottsutlåtandet är enhälligt, hade jag knappast trott, att jag skulle behöva taga till orda. Men eftersom herr Johansson på göteborgsbanken framställde en del yrkanden om ändring i utlåtandet, har jag föranletts att begära ordet.

Vad först beträffar den föreslagna höjningen av priset på lantsmör, vill jag som utskottet gjort framhålla, att det är rena billighetsskäl, som legat till

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

grund för utskottets förslag på den punkten. En del mjölkproducenter, som bo avlägset från mejeri, ha fördyrade kostnader vid leverans av mjölk till mejeriet. De bli följaktligen nödsakade att avstå från att leverera mjölken dit och få i stället tillverka lantsmör själva. Om de nu skulle få ett litet förhöjt pris på detta smör, torde väl ingen olycka därmed ha skett. Jag kan inte heller tänka mig, att det ur konsumentsynpunkt skulle vara till någon större nackdel. Det är väl som utskottet säger: »Starka billighetsskäl torde därför enligt utskottets uppfattning tala för en höjning av priset å lantsmör.» Nu har det sagts från livsmedelskommissionens sida — jag vet att herr Johansson tillhör livsmedelskommissionen, och därför är det väl helt naturligt att han har velat gå emot utskottet på den punkten — att det skulle leda till vissa besvärsligheter. Men vi ha inom utskottet ansett, att de farhågor, som inom livsmedelskommissionen uttalats på den punkten, varit i viss mån överdrivna. Vi kunna inte tänka oss att det skulle leda till några svårigheter, åtminstone inte så länge ransoneringen på smör består. Det är litet anmärkningsvärt, att herr Johansson på visst sätt vill göra sig till förespråkare för de mindre jordbrukarna. Just på de punkter, där utskottet ansett sig böra gå till mötes krav från de mindre jordbrukarna och föreslagit en viss höjning, yrkar herr Johansson ändring i utskottets utlåtande.

Även i fråga om äggpriserna ville herr Johansson ha ändring i utlåtandet. Utskottet har emellertid inte föreslagit någon höjning av äggpriset — märk väl detta, herr Johansson — utan endast uttalat sig för att det nuvarande priset i fortsättningen skulle få gälla och alltså inte någon sänkning därav få ske. Det är ju litet annorlunda än vad herr Johansson efter vad jag tyckte mig höra yttrade.

Herr Johansson föreslog, att arealgränsen skulle ändras från 25 till 15 hektar för dem, som skulle komma i åtnjutande av producentbidrag. Jag tror inte, att det skulle vara lämpligt att nu på en enda gång gå in för en sådan ändring, ty det skulle föranleda vissa rubbningar på åtskilliga håll, som inte skulle vara önskvärda.

Beträffande potatispriset har det inte framställts något yrkande, och därför skall jag inte uppehålla mig vid den saken. Jag vill endast påpeka, att utskottet uttalat, att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet fästad på frågan, huruvida det kommer att visa sig behövt med en höjning av garantipriset på grund av efterfrågan på potatis.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Bakom detta utskottsutlåtande står ett enhälligt utskott, och det förslag, som föreligger, är resultatet av en kompromiss. Kompromisser ha ju i allmänhet respekterats här i riksdagen, och därför förmenar jag, att även detta förslag bör respekteras.

Jag är motionär i fråga om detta ärende på två punkter. Det gäller dels en prisförhöjning på lantsmör och dels en liten prishöjning på ägg. Båda mina motioner har utskottet vänligt nog accepterat. Jag har alltså fått igenom vad jag har önskat, och för detta är jag självfallet tacksam.

Men när jag lyssnade till herr Johansson, hade jag litet svårt att förstå, att han kunde ha en annan mening i denna fråga än den utskottet här har givit uttryck åt. Det beror givetvis på att han är ledamot av livsmedelskommissionen, och utskottet har ju som synes frångått livsmedelskommissionens förslag. Vad gäller den lilla höjningen av priset på lantsmör, är detta ingenting annat än en liten gård av rättvisa. De människor, som tillverka lantsmör, tvingas därtill av omständigheternas makt. De bo så långt från allfarvägarna, att de

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
inte, hur gärna de än skulle vilja, kunna leverera sin mjölk till mejeri. Vi skola inte tro, att det är någonting eftersträfvansvärt för denna kår att tillverka lantsmör. Jag har åtskilliga gånger varit i tillfälle här och var i landet att tala med dessa människor som tillverka lantsmör. Det är huvudsakligen kvinnorna i hemmen och främst småbruk det här gäller. På mina frågor har det stående svart varit: »Lyckliga de människor, som kunna leverera sin mjölk till mejeri. De veta knappast av, att det äro till.» Lantsmörtillverkningen är ett arbetsmoment, som i regel faller på kvinnans lott i dessa hem utöver de tusen och ett göromål, som dessa kvinnor ha att utföra. Det är just därför vi ha ansett, att denna lilla förhöjning med 20 öre per kilogram ha de ärligt förtjänat.

Man har ju här gjort uttalanden om att det kan föreligga risk för missbruk. Herr statsrådet nämnde någonting om att man kunde befara, att det kunde bli en svartabörsmarknad. Jag undrar om det verkligen ligger så till. Vi skola komma ihåg, att såväl konsumenter som producenter falla under smörregleringen. Vi kunna ju inte så gärna vi än skulle vilja det får mera smör än ransoneringskortet berättiga till. Det finns väl knappast något hushåll, som skulle vilja avstå ett kilogram smör åt dem som tillverka lantsmör för att hjälpa dem till olagliga handlingar. Det är enligt min mening en överdriven farhåga. Hur det kan bli i framtiden, veta vi ingenting om, men om ett år äro vi väl i tillfälle att ånyo pröva denna sak, och då få vi ta ställning till frågan sådan den då föreligger.

Så ett par ord om den lilla förhöjningen av äggpriset. Herr statsrådet var vänlig nog att medge, att produktionen av ägg är den produktionsgren, som har legat sämst till. Den har inte på samma sätt som andra produktionsgrenar kommit i åtnjutande av förhöjningarna av priserna på jordbruksprodukter. Jag är tacksam för hans erkännande på denna punkt, men motionärernas mening och säkerligen också utskottets är den, att det är tid att redan nu se till, att man bevarar denna produktionsgren som en binäring i första hand för de mindre jordbruket. Det kan tänkas, att i en snar framtid det blir överproduktion på ägg. Då bör denna regleras genom fodertilldelning så länge vi ha detta ransoneringssystem. Det har under dessa år vuxit upp en hel del hönsgårdar, rätt stora till och med, vid de större jordbruket. Om en överproduktion skulle inträda, ha dessa hönsgårdar enligt min mening inget som helts existensberättigande, och de borde heller inte få någon tilldelning av fodermedel. Detta bör i första hand tillkomma de mindre jordbrukarna. Det är så vi ha sett på denna fråga, när vi med denna lilla åtgärd och med tanke på framtiden velat försöka att bevara denna produktionsgren huvudsakligen för det mindre jordbruket. Jag kan ju tillägga, att det finns ganska många småbruk som ha sin huvudsakliga inkomst just från äggproduktionen. Om de inte hade den, skulle de i många fall få ytterst svårt att existera.

Ja, herr talman, jag har ingenting vidare att för tillfället tillägga, utan jag skall endast i likhet med utskottets ordförande be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson, Henry: Herr talman! Om jag fattade utskottets ärade ordförande rätt menade han, att utskottet icke föreslagit någon prishöjning på ägg. Jag har läst mig till den uppfattningen, att utskottet i varje fall vid sin behandling av den motion, som föranledde denna diskussion om äggpriserna, har uttalat som önskvärt, att en prissänkning undvikes under nästa regleringsår. Är det emellertid på det sättet, att utskottets ordförande anser, att utskottet icke har rekommenderat en prishöjning — jag vill erinra om att äggpriset

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
för närvarande är 10 öre lägre än tidigare under innevarande produktionsår — i enlighet med motionen i första kammaren nr 400, skall jag återta mitt yrkande på den punkten.

Herr Alfred Andersson påpekade, att tillverkarna av lantsmör bo så avsides och så långt från mejerier, att de omöjligen kunna få sin mjölk till mejeri och därför måste tillverka smör av mjölken och sälja den produkten. Det är ju alldeles riktigt, att detta tillägg till lantsmörpriset har utgått till dem, som inte haft möjlighet att lämna sin mjölk till mejeri. Det har ju varit på det sättet i alla tider. Före det nuvarande kriget sysslade dessa jordbrukare och mjölkproducenter med gödkalvsuppfödning i stället för att leverera mjölken eller tillverka smör. Jag skulle för min del inte rygga tillbaka för att ånyo genom lämpliga åtgärder i fråga om prissättning eller på annat sätt medverka till att man ånyo får i gång en gödkalvsproduktion. Jag tror att vi med hänsyn till våra mjölktillgångar skulle ha råd till det och att det skulle hälsas med tillfredsställelse, om man kunde få tillbaka denna köttprodukt, inte minst av alla de människor, som äro hänvisade till att föra diet i fråga om sin köttförtäring.

Herr Andersson kanske inte hörde mitt första anförande, eftersom han på nytt rekommenderade, att vi böra reglera äggproduktionen genom fodertilldelning. Jag har annars redan tidigare sagt, att livsmedelskommissionen är inne på den vägen sedan flera månader. Vi ha verkligen gjort mycket kraftiga inskränkningar i tilldelningen av fodermedel. Men jag skall erkänna, att inskränkningarna ha gått ut lika över alla äggproducenter och således inte bara över dem som ha större hönserier. Jag undrar om herr Andersson menade riktigt allvar, när han ifrågasatte, att man inte skulle lämna någon som helst fodertilldelning till dessa producenter, utan i stället uteslutande låta det mindre jordbruket ha hand om äggproduktionen här i landet. Jag föreställer mig, att herr Andersson icke menade detta.

Jag begärde ordet, herr talman, även för att närmare precisera vad jag avsåg med mina yrkanden. Beträffande pristillägget på lantsmör yrkar jag, att den mening i andra stycket på sidan 13 i utskottets utlåtande, som börjar med orden »Utskottet anser sig därför, i anslutning till yrkanden», utgår och att i stället insättes denna mening: Utskottet anser, att de nuvarande pristilläggen å lantsmör bibehållas oförändrade.»

I fråga om yrkandet om arealtillägget föreslår jag, att tredje stycket på nyssnämnda sida i utlåtandet får följande lydelse: »I likhet med livsmedelskommissionen anser utskottet, att bidrag skall utgå allenast till brukare, som har högst 15 hektar, och att det belopp av 5 miljoner kronor, som därigenom sparas, skall återgå till jordbruket i form av ökat anslag till lokala differentieringsbidrag.»

Mitt tidigare framställda yrkande beträffande äggpriset återtar jag tills vidare.

Herr Andersson, Alfred, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Antingen uttalade jag mig inte klart nog i mitt anförande eller också har herr Johansson på något sätt missförstått mig. När jag talade om att de stora hönsgårdarna icke voro berättigade att få fodertilldelning, menade jag — jag tyckte att jag sade det också — dem som kommit till under krisen. Självfallet kan jag inte ha menat, att det skulle gälla de hönsgårdar, som funnits redan före krisen och utgjort ett levebröd för deras innehavare. Jag anser givetvis, att de fortfarande skola ha möjlighet att sköta sina hönserier och alltså få tilldelning av fodermedel.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Svedberg**: Herr talman! Jag begärde ordet främst med anledning av det anförande, som hölls av den ärade talaren på göteborgsbänken. Om man tittar på det förslag, som här föreligger, finner man att det rör sig om en anslagssumma på 126 miljoner kronor. Den summa, som är avsedd för bidrag till producenterna av lantsmör, rör sig om närmare 700 000 kronor. Jag måste till den ärade talaren på göteborgsbänken säga, att vi ha ett ofantligt stort antal mjölkproducenter i Norrland, som inte högre önska än att få leverera sin mjölk till mejeri men på grund av sin avlägsna bosättning inte ha möjlighet därtill. Bara för ett par veckor sedan var en representant nere i Stockholm och uppvaktade olika institutioner för att få tillstånd till biltransporter av mjölk. Men det fanns praktiskt taget inga möjligheter att erhålla bifall till ett sådant trafiktillstånd, trots att han representerade en bygd med 127 mindre och större jordbruk. Det är klart, att dessa mindre jordbrukare äro i en särskilt ogynnsam situation jämfört med andra jordbrukare, emedan de inte få kraftfodertilldelning på samma sätt som de som leverera mjölken till mejeri, i synnerhet som kraftfodertilldelningen framför allt grundar sig på den mjölmängd, som under föregående år levererats till mejeri. Det finns ingen åtminstone i Norrland av dem, som leverera till mejeri, som inte anser att stödet även bör givas framför allt till de jordbrukare, som inte kunna komma i åtnjutande av de förmåner som mejerierna ge jordbrukarna. Inte minst husmödrarnas arbetsförhållanden underlättas betydligt när mjölken kan levereras till mejeri.

Jag vill även tillägga, att det förslag, som här föreligger, är byggt på en kompromiss inom jordbruksutskottet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Herr Johansson har ju redan på en punkt återtagit ett yrkande, som han tidigare under debatten framställt. Det är ju alltid ett steg i rätt riktning, enligt min mening. Beträffande de skilda yrkanden, som herr Johansson vidhållit och som avse ändringar på olika punkter i utskottets utlåtande, måste jag för min del säga, att det inte är lätt att se vad de innebära och ta ställning till dem. Därför tror jag kammaren är på den säkra sidan, om den följer utskottets utlåtande.

Jag vill i likhet med vad senast herr Svedberg nämnde säga att detta utskottsutlåtande är resultatet av en kompromiss inom utskottet, där ledamöterna från olika håll fått justera sina meningar och gå varandra till mötes. Av den anledningen tycker jag att det är skäl att kammaren antar detta utlåtande.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Bondeson**: Herr talman! Herr Henry Johansson gjorde ett uttalande, som jag mottog med den allra största tillfredsställelse. Jag syftar på att han uttalade en förhoppning, att priset på gödkalvköttet måtte bli så högt, att jordbrukare, som bodde avlägset från mejerier, i stället för att göra lantsmör skulle kunna göda sina kalvar. Jag understryker detta uttalande, ty i dag är det oftast spädkalvar, som säljas på svarta börsen. De säljas sedan som gödkalvar till vissa näringsställen, och detta minskar tillförseln till slakterierna av kalvar. Säkerligen skulle det för lantmannen ute i periferien vara av stor vikt och hälsas med allra största tillfredsställelse, om herr Johansson i livsmedelskommissionen kan utverka, att priset på gödkalvar blir sådant, att det blir ekonomiskt bärande för jordbrukarna att göda kalvarna i stället för att göra lantsmör. Jag hoppas att herr Johansson framför denna önskan till livsmedelskommissionen.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; samt 2:o), av herr *Johansson, Henry*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att dels andra stycket å s. 13 i det tryckta utlåtandet avfattades sålunda: »Utskottet anser, att de nuvarande pristilläggen å lantsmör bibehållas oförändrade.» och dels tredje stycket å samma sida erhöles följande lydelse: »I likhet med livsmedelskommissionen anser utskottet, att bidrag skall utgå allenast till brukare, som har högst 15 hektar, och att det belopp av 5 miljoner kronor, som därigenom sparas, skall återgå till jordbruket i form av ökat anslag till lokala differentieeringsbidrag.»

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklara-des propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för frukt till Norrbotten och Västerbotten;

nr 76, i anledning av väckta motioner om statsunderstöd till Balsgårds växt-föreläsningsanstalt;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kris-tillägg m. m. för budgetåret 1945/46, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt löne-tillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befatt-ningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår nionde huvudtiteln; samt

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riks-statsförslaget för budgetåret 1945/46, i vad angår jordbruksärenden.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 58, angå-ende beräkning av bevillningarna för budgetåret 1945/46, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 76, i anledning av väckt motion angående reformering av lösdriverilagstiftningen.

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av en inom andra kammaren väckt motion nr 72, av herr *Hedlund* i Östersund, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning beträffande frågan, huruvida behov föreläge av sär-skild lösdriverilagstiftning, och för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr *Schlyter*: Herr talman! När lösdriverilagstiftningskommittén på hösten avlämnade sitt betänkande, var situationen delvis en annan än nu. Då, liksom

*Ang. reforme-
ring av lös-
driverilag-
stiftningen.*

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

nu, var det visserligen ett stort antal personer som varnades — offentligt eller enskilt — för lösdriveri. Men dessutom fanns det 1939 fortfarande ett ganska stort manligt klientel som dömdes till tvångsarbete. Alla voro eniga om att tvångsarbetet var olyckligt utformat och illa verkställt, men man hade då inte någon anledning anta att anstaltsbehandling för s. k. lösdrivare överhuvud taget skulle kunna undvaras. Sedan dess har det visat sig att antalet tvångsarbetare nedgått år från år, så att det nu är mycket obetydligt. Beträffande de fåtaliga tvångsarbetare som finnas kvar göra verkställda utredningar sannolikt, att de utan olägenhet skulle ha kunnat omhändertagas inom andra, mera socialt inriktade vårdformer.

Man måste i detta läge ställa frågan, om det verkligen behövs någon lösdrivarlag. Strafflagberedningen har i sitt till utskottet avgivna utlåtande anfört betänkligheter mot att införa något slags anstaltsbehandling — låt vara en moderniserad sådan — för personer som nu utan märkbarare olägenheter kunna lämnas på fri fot. All anstaltsvård har nämligen betydande skadliga biverkningar. Att överflytta klientel från alkoholistanstalterna till nya anstalter för lösdrivare — vilket socialstyrelsen påyrkar — förefaller också meningslöst. Om alkoholistanstalterna nu ha besvär av vissa asociala typer, är det bättre att ytterligare differentiera alkoholistvårdens anstaltsväsende. Dessamma gäller beträffande vissa andra vårdområden.

Det sägs ofta att det visserligen är sant, att vi just nu inte ha behov av anstalter för lösdrivare men att det blir annorlunda när tiderna försämras i riktning mot större arbetslöshet. Man måste då undra om inte just en sådan frågeställning tyder på att lösdrivarlagen är en klasslag. Vad som behövs är tydligen inte tvångsarbete utan bistånd åt arbetslösa. Detta var byråchefen Oskar Hagmans ståndpunkt, när han hade att i socialstyrelsen ta ställning till frågan.

Det sägs vidare inte så sällan att den nuvarande lösdrivarlagen är så dålig, att man inte vill tillämpa den, samt att bofasta och rättsinnade människor därför inte ha något skydd mot luffare och annat löst folk. Socialstyrelsen säger t. ex. i sitt yttrande över motionen att luffarna, sedan tillämpningen av lösdrivarlagen slappnat, på sina ställen terrorisera den bofasta befolkningen. Jag tror att detta är mycket överdrivet. Det förefaller också som om klagomålen i denna riktning så gott som försvunnit under de senaste åren. Här ha vi återigen frågan om de goda och de dåliga tiderna, frågan om det är hjälp eller straff som behövs.

Vidare sägs det att man måste ha en lösdrivarlag för att skydda sig mot personer som begått brott utan att man kan bevisa detta. Nu tillgår det ofta så, att polisen, när den anhållit en misstänkt, släpper honom i brist på bevis men samtidigt finner att det finns skäl att ge honom en lösdrivarvarning.

»Med snaran en bit ifrån halsen
och med bylingen fram och bakut,
han valsar i nasarevalsen
där turerna aldrig ta slut.»

Bevisningssvårigheterna äro nog inte så stora som det görs gällande. Vid tillämpning av exempelvis lagstiftningen om olovlig underrättelseverksamhet ha domstolarna inte visat någon obenägenhet att tillämpa den fria bevisningen. Beträffande soudenörskap kan det dock hända, att man behöver bättra på själva strafflagsparagrafen litet för att öka möjligheterna att fälla för koppleri. Häremot kan ingenting vara att erinra.

Man säger också att det behövs lösdrivarförfarande mot folk som begått ohederliga handlingar vilka inte äro straffbelagda. Det finns emellertid andra

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

som påstå, att vi under de sista åren ha straffbelagt alldeles för mycket. I varje fall borde man väl kunna vara enig om att det knappast är värdigt ett rättssamhälle att på administrativ väg döma till frihetens förlust för gärningar som man inte velat göra straffbara. Det kan hända att det behövs några mindre justeringar av strafflagen för att man skall kunna döma till straff t. ex. för vissa farliga former av bettleri. Men en sådan komplettering är i så fall att föredraga framför att bibehålla en maskerad strafflagstiftning, med vars hjälp man kanske i vissa fall åstadkommer ökat skydd men samtidigt skapar misstro mot samhällets vilja att hävda rättssäkerheten.

De som dömas till ansvar för brott kunna numera omhändertagas på tillfredsställande sätt: vi ha villkorlig dom med övervakning och föreskrifter om bostad, arbete och dylikt samt olika slags tidsbestämda och tidsobestämda frihetsberövanden i förening med eftervård. Till sin utformning och verkställighet äro de straffrättsliga behandlingsformerna mycket överlägsna det rent negativt inriktade tvångsarbetet.

Även om man erkänner, att det inte behövs något tvångsarbete, kan det möjligen göras gällande, att man måste ha någon ersättning för de nuvarande lösdrivarvarningarna, vilka i motsats till tvångsarbetet tillämpas i betydande utsträckning. Det är mycket möjligt att man genom nya socialvårdande åtgärder kan få resurser att hos ännu ej urspårade personer klarlägga en begynnande arbetshämning och hindra att den leder till asocialitet. Lösdrivarlagen, som inte fyller någon motsvarande uppgift, torde emellertid kunna upphävas, innan man får till stånd sådana åtgärder. Dessa äro av rent social natur och ha ingenting med lösdrivarlagstiftning att göra. Det kan lämpligen anföras åt socialvårdskommittén att i rätt sammanhang väcka förslag härom. Reformen i den avsedda riktningen ha för övrigt redan börjat genom den organisation för arbetsberedning ått svarplacerad arbetskraft som håller på att växa fram under arbetsmarknadskommissionens ledning. Kommittén för partiellt arbetsföra arbetar i samma riktning. Låt oss fortsätta på den vägen, men låt oss oberoende härav få bort den onyttiga och inhumana lösdrivarlagen, den rudimentära tvångsarbetsanstalten på Svartsjö och den gamla Landskronaanstaltens ersättare. Svartsjöanstalten användes för övrigt nu mest av svåra alkoholister, alltså sjuka människor. Att flytta bort dem från de beryktade burarna där ute är en fråga som jag avstått från att interpellationsvägen bringa under debatt i kammaren, sedan det upplysts att socialministern ämnar tillsätta en kommitté för hela alkoholistfrågan. Jag hoppas bara att kommitténs betänkande ej skall behöva avvaktas för att råda bot på den verkligt anstötliga form varunder alkoholisterna omhändertagas på Svartsjö, med dess mycket knapphändiga läkarvård. Bäst vore, såvitt jag förstår, att socialdepartementet helt avstode från Svartsjöanstalten och att denna, efter burarnas utrivande, överlämnades till fångvården, som redan med stor fördel börjat släppa till fångarbetskraft för att driva anstaltens förstklassiga jordbruk och därmed bereda fångarna, delvis i koloniform, ett friluftsbete vida att föredraga framför det inestängda arbetet på Långholmen. I fråga om de till tvångsarbete dömda tio prostituerade i Karlstadsfängelset skall jag inskränka mig till att citera slutorden i dr Gustav Jonssons av strafflagberedningen föranstaltade psykiatriska undersökning av dem. Det är bara fyra rader å s. 40 i utskottets utlåtande: »Ur läkarsynpunkt kan den nuvarande anstaltsvården för dessa kvinnor inte i något fall sägas utgöra en vårdform som är ägnad att tillrättaföra dem eller som är avpassad efter deras psykiska tillstånd. Inspärrandet av dessa kvinnor på en tids tvångsarbete ter sig varken rationellt eller humant.» Även om det inte är mer än tio kvinnor, herr talman, som för närvarande äro föremål för det utomordentliga

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)
kvaacksalveri i statlig regi, som grundas på lösdriverilagen, så är det tio kvinnor för mycket.

Jag har, herr talman, med det nu anförda velat säga, att frågan om lösdriverlagens avskaffande inte bör sammankopplas med alltför vidlyftiga sociala reformfrågor utan i mycket kan lösas oberoende av dem. Om jag förstått utskottets utlåtande rätt, ligga de synpunkter jag anfört helt i linje med utskottets. Då jag såsom ordförande i den sista lösdriverilagstiftningskommittén haft tillfälle att under flera år studera detta problem, har jag bara vågat uttrycka mig något positivare än vad utskottet gjort.

Lösdriverilagstiftningskommitténs förslag avgavs samma år som den nya lagen om villkorlig dom antogs och byggde på samma principer som denna: hjälpåtgärder innan man som sista resurs tillgrip frihetsberövande. Kommittén ville emellertid inte kriminalisera lösdriveriet utan organiserade det hela inom socialvårdens ram. Jag tror numera att den sålunda föreslagna organisationen blivit onödigt invecklad och att även individens rättssäkerhet skulle vinna på att de grövre formerna för lösdriveri reglerades i strafflagen, varigenom domstolarna automatiskt bleve beslutande organ i fråga om frihetsberövande åtgärder i stället för som nu polismyndigheter och länsstyrelser.

Hela frågan bör kunna lösas utan någon ny utredningsapparat genom en överarbetning av det rikliga materialet inom vederbörande departement, antingen det nu blir socialdepartementet eller justitiedepartementet. Det var justitiedepartementet som ingångsatte den sista utredningen och fick mottaga kommitténs betänkande. Det är också verkligen en uppgift för en justitieminister att hävda även s. k. lösdrivares rättssäkerhet.

Beträffande ärendets fortsatta behandling skulle jag vilja erinra om ett lagärende med vissa paralleller, även om olikheter äro lätta att påvisa. För några tiotal år sedan talades det mycket om legostadgan såsom en klasslag som borde avskaffas, men från juristhåll gjordes den invändningen, att man inte kunde avskaffa den utan att sätta en annan tjänsteavtalslag i stället. Emellertid beslöt, om jag minns rätt, 1922 års riksdag på förslag av andra lagutskottet att hemställa till Kungl. Maj:t om legostadgans avskaffande utan vidare. Nästa års riksdag fick också mottaga en proposition, som bifölls och gick ut på legostadgans avskaffande utan att någon ny lagstiftning sattes i dess ställe.

Det är möjligt att de justeringar i andra lagar, som erfordras vid lösdriverförordningens upphävande, bli lite fler än när legostadgan upphävdes. Men det är min bestämda övertygelse, att de inte äro fler än att med en intresserad departementschef i vart och ett av de berörda båda departementen dessa justeringar med lätthet skola låta sig genomföras inom själva departementen så fort, att förslag om lösdriverförordningens upphävande skall kunna framläggas för nästa års riksdag. Till och med socialstyrelsen, som uttalar sig för en helt ny lösdriverlagstiftning, förklarar i sitt utlåtande till andra lagutskottet över motionen, »att det vore att hälsa med den största tillfredsställelse, om riksdagen framförde önskemål om att förslag i ämnet — — — bleve förelagt riksdagen år 1946».

I förhoppning att så kommer att ske ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Gärde*.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Den gällande lagen om lösdriveri är av år 1885, och dess rötter vila helt och hållet i en gångnen tid. Lagen står i samband med sociala åskådningar som vi för länge sedan lämnat. Arbetet på dess förbättring började redan år 1907, alltså för 38 år sedan. Fyra sakkunnigutlåt-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

tanden ha sett dagen och dessutom två kungl. propositioner, som icke ha antagits. Det har alltså varit en mycket svår fråga. Den omständighet, som gör att man nu hoppas, att man skall kunna lyckas bättre, är som herr Schlyter antydde, att antalet personer, som äro dömda till tvångsarbete, gått ned i så utomordentligt hög grad. Ett par siffror. Under åren 1921—1925 dömdes genomsnittligt till tvångsarbete 345 män och 195 kvinnor. År 1942 voro siffrorna 70 män och 27 kvinnor, d. v. s. männens antal hade gått ned till en femtedel och kvinnornas till en sjundedel. Det har bl. a. varit andra sociala åtgärder, alkoholistlagstiftningen, sinnessjukvården o. s. v., som trätt i lösdriverlagstiftningens ställe. Den sista uppgift, som utskottet haft till sitt förfogande, härrör från april i år. Då fanns det endast 24 män och 10 kvinnor intagna i tvångsarbetsanstalt.

Utskottet har icke sagt, att det är möjligt att man kan undvara någon motsvarighet till den nuvarande lösdriverlagen. Det är en sak som man får utreda. Men jag tror att siffrorna ge anledning att åtminstone hoppas att de åtgärder, som eventuellt kunna behöva komma i stället, inte skola behöva vara av den kostsamma natur och den omfattande art, som man tidigare trott. Strafflagberedningen har uttalat sig i denna riktning, och utskottet uttrycker nu det önskemålet, att man undersöker, om inte strafflagberedningen anvisat en väg som är framkomlig.

Emellertid har jag, herr talman, inte begärt ordet närmast för att säga detta, vilket ju framgår av utskottets betänkande, utan med anledning av en särskild sak. När andra lagutskottet debatterade frågan om lösdriverilagstiftningen, så beslöt utskottet att besöka Svartsjö för att se på anstalten. Det har ansetts lämpligt, att här nämndes några ord om hur vi sågo förhållandena därstädes. Jag skall därför tillåta mig att använda några minuter av kammarens tid för det ändamålet.

Svartsjö är som bekant en anstalt av sluten karaktär för män. Det finns fyra olika kategorier personer som interneras på Svartsjö.

Den första består av lösdrivare, alltså personer som dömts till tvångsarbete för att, som lagen säger, ha strukit sysslolösa omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle och utan att söka arbete eller ock utan att äga medel till sitt uppehälle underlåtit att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika fört ett sådant levnadssätt, att våda uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet.

Den andra kategorien består av alkoholister av vissa svårare typer. Till Svartsjö skall sändas den alkoholist, som med hänsyn till undergången bestraffning eller personliga förhållanden i övrigt antages komma att, därest han intages å anstalt av annat slag, genom avvikande från anstalten, våldsam uppviglande eller hotfullt uppträdande, enständig arbetsvägran eller annan tredska eller på annat sätt äventyra sin eller andra där intagnas ändamålsenliga vård eller anstaltens behöriga skötsel. Dit skall vidare sändas den alkoholist, som tidigare varit intagen minst två gånger å allmän alkoholistanstalt och tillika undergått tvångsarbete eller utskrivits från sluten anstalt men av vissa skäl förklarats skola ånyo intagas å allmän alkoholistanstalt.

Bland dessa alkoholister befinna sig ett icke ringa antal sinnessjuka.

Den tredje kategorien utgöres även av alkoholister, men av helt annan typ. Orsaken till deras intagande å Svartsjö är sjukdom. På Svartsjö skall intagas alkoholist, som är behäftad med sjukdom, som på grund av smittsamhet eller av annan anledning påkallar vård å sjukhus men för vilken sådan vård icke utan dröjsmål kan erhållas annorstädes. En dylik sjuk alkoholist kan intagas direkt på Svartsjö eller överföras dit från alkoholistanstalt av öppen karaktär, om sjukdomen visat sig på anstalten.

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

Den fjärde kategorien består av straffarbetsfångar, som av fängvårdsstyrelsen översänts till Svartsjö jämlikt kungl. brev den 27 november 1942. De skickas till Svartsjö för att, som herr Schlyter nämnde, delta i arbetet på jordbruket eller i trädgården. Till Svartsjö hör ju en betydande egendom, som efter vad jag tror drives förstklassigt. Årets budgetförslag upptar från statens tvångsarbetsanstalter och alkoholistanstalter en inkomst av 280 000 kronor, och jag skulle förmoda, att en mycket stor del därav härrör från jordbruket på Svartsjö.

Vad jag sagt ger vid handen, att Svartsjö måste bli en kombination av fem olika typer av anstalter. Det är en kombination av en tvångsarbetsanstalt, en alkoholistanstalt, ett sinnessjukhus, ett kroppssjukhus och ett arbetsfängelse. Den frågan inställer sig omedelbart, om en dylik kombination bör tillåtas fortbestå. Kan verkligen en anstalt med så många olika kategorier med fördel överhuvud taget ledas centralt? Blir det hela icke alltför svårt att överblicka? Kan det vara lämpligt att släppa samman straffarbetsfångar och alkoholister, låt vara att alkoholisterna äro av de svåra typer, som jag nyss nämnde? Det måste ge anledning till kritik, att de alkoholister, som lida av smittsamma sjukdomar, förläggas till Svartsjö. Man borde ha råd och möjlighet att inrätta ett särskilt sjukhus för dem i den mån de ej lämpligen kunna intagas på andra vårdanstalter. Även om de nu hållas skilda från de övriga kategorierna på Svartsjö, så kan det varken vara nyttigt för de sjuka att vistas bland de andra på samma anstalt eller för dessa sistnämnda att ha de sjuka där. Skälen ge sig utan vidare.

De byggnader å Svartsjö, som tillhöra anstalten, äro flera. En utgöres av en paviljong från 1920-talet. I den förvaras vissa svårare vårdfall, både tvångsarbetare och alkoholister, och i den är sinnessjukhuset inrymt. Ett par av byggnaderna äro avsedda för interner, som sysselsättas i jordbruket eller trädgården. Huvudkomplexet, som jag uteslutande kommer att syssla med i fortsättningen av mitt anförande, utgöres till inemot hälften eller kanske mera av ett slott, uppfört av drottning Ulrika Eleonora och fullbordat på 1740-talet. Det fick långa tider förfalla, och på 1890-talet uppläts det till tvångsarbetsanstalt.

Sådana gamla slott passa emellertid icke för ändamål varom här är fråga. De gamla byggnaderna bli vandaliserade, och den nutida institution, som inrymmes i dem, blir bristfällig. Besökaren på Svartsjö har rikligt tillfälle att iakttaga sanningen härav.

Det är i detta gamla slott, som de bekanta sovburarna eller sovcellerna, som herr Schlyter talade om, äro belägna. Jag skall tillåta mig att försöka skildra ett rum med sådana celler.

Det var en sal med ungefär dubbel rumshöjd och med fönster på ena långväggen. Den del av salen, som befann sig närmast den andra långväggen, hade man delat in i celler med långsidorna mot varandra, ett par meter långa och något mer än en meter breda, och i två rader, den ena över den andra, med ett galleri framför den övre raden och en trappa som ledde dit upp. I varje cell stod en säng, och i cellen bodde en man. Men den lilla cellen hade inte fyra väggar utan endast tre. Den fjärde väggen, alltså den åt fönstren till, var ersatt med trästänger, som bildade dörrar. Varje internerad hade alltså en cell för sig själv, men då trästängerna lämnade fri insyn, var han dock icke avskild från de andra. Om kvällarna stängas de internerade in i dessa celler till nästa morgon. Jag föreställer mig, att när de stängas in i sina celler på kvällen, det hela närmast ser ut som när man går i en zoologisk trädgård och betraktar djuren i burarna. Skillnaden är nog egentligen endast den, att i den zoologiska trädgården har man galler av järn, under det att vi här ha ett trägaller, som skiljer fångarna från rummet utanför.

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

I den del av salen, som låg närmast fönstren, stod ett bord med mat. Salen var alltså ett kombinerat sovlogement och matrum. Man hade överhuvud taget inte några matrum. Reflexionerna göra sig utan vidare själva även här.

I det gamla slottet lågo även rum för de sjuka, som icke behövde sinnessjukvård. Tuberkulosavdelningen var trång och saknade ligghall. Jag undrar om någon annanstans i Sverige finnes en tuberkulosavdelning, som icke ger möjlighet för de sjuka att erhålla liggkur i det fria.

I anslutning till slottet ligga flera byggnader, uppförda på senare tid. De bilda en helhet med slottet. Utan vidare var det tydligt att ekonomiavdelningarna, som voro inrymda i dessa byggnader, voro av låg klass, ehuru man sökt bättra på dem. Verkstadsavdelningarna voro bättre.

Enligt gällande författningar kunna tvångsarbetare och alkoholister å Svartsjö ådömas inneslutning i straffcell. Vi sågo på en cell, som till rätt nyligen använts. Den låg i en källare och hade sekundär dager. Denna dager släpptes endast i genom några springor. Jag tror att det skulle bli en rätt stor sensation i Sverige, om tidningarna finge se denna cell och finge reda på att den för icke så länge sedan använts.

Jag tror att jag återger en allmän uppfattning inom utskottet, om jag säger att vi funno lokalerna i huvudkomplexet på Svartsjö underhålliga. Jag betraktar det närmast som egendomligt, att man överhuvud taget får personal som vill arbeta där under de nuvarande förhållandena. Att lägga ned stora kostnader på att restaurera och modernisera det gamla huvudkomplexet torde vara oriktigt. Här behövs någonting alldeles nytt.

I anslutning till utskottsutlåtandet om lösdriverilagstiftningen tillåter jag mig att fästa socialministerns uppmärksamhet på förhållandena på Svartsjö, både beträffande kombinationen av olika vård- och straffformer och beträffande byggnaderna. Jag förstår att det ovissa läge, som frågan om lösdriverilagen befinner sig i, och de många uppgifter, som socialdepartementet har, försenat åtgärder med avseende på Svartsjö. Men jag tror att ett snabbt ingripande här är det enda riktiga. Det var med verklig glädje som jag av herr Schlyters anförande hörde, att det väntas att en utredning skall tillsättas inom den närmaste tiden. Det gamla slottet på Svartsjö bör inte användas till sitt nuvarande ändamål en dag mer än som är strängt nödvändigt.

Till slut tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Hage: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och i klämman inlägger jag i likhet med föregående talare den meningen, att lösdriverilagstiftningen enligt den inom utskottet övervägande uppfattningen bör bort. Det är inte fråga om ett »huruvida», utan det gäller att åstadkomma dess borttagande fortast möjligt.

Jag vill i sammanhang därmed ge uttryck för den meningen, att det är förvånansvärt, att denna fråga ännu icke har fått sin lösning, trots att man diskuterat saken så länge, som man faktiskt har gjort. Från mina mycket tidiga år som riksdagsman kommer jag ihåg, att man redan då talade om olämpligheten av att ha en lagstiftning sådan som denna. Jag har inte haft förmågan att följa med och utröna orsaken till att man icke kommer till något resultat på detta område. När det gäller sociallagstiftningen och humanitär lagstiftning av olika slag ha vi ju nått ganska långt, men i fråga om lösdriverilagstiftningen ser det ut, som om det skulle vara fullständigt omöjligt att komma till ett resultat. Jag hoppas nu, att den impuls, som utskottet här ger, kommer att leda till att det fortast möjligt blir någonting gjort och inte bara pratat i denna sak.

Vad beträffar förhållandena på Svartsjö, känner jag ett starkt behov att

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

säga några ord, trots att herr Holmbäck redan utförligt har berört den saken. Jag vill kort och gott konstatera, att tillvaron av Svartsjöanstalten är en skamfläck för social-Sverige. Jag har haft tillfälle att besöka denna anstalt två gånger, första gången för ungefär tio år sedan, då jag var statsrevisor. Under mina fyra år som statsrevisor hade jag möjligheter att besöka en hel del fängelser och liknande institutioner, som jag kallat »den svenska statsförvaltningens bakgårdar», men inte från någon av dessa platser medförde jag så starka olustkänslor och en sådan beklämning som från besöket vid Svartsjö.

När nu andra lagutskottet häromdagen besökte Svartsjö, väntade jag mig, att förhållandena skulle ha blivit något bättre under de tio år, som förflutit sedan mitt första besök vid anstalten. Men inte den ringaste förändring hade ägt rum. Det var precis som om tiden gått fullständigt spårlöst förbi. Knappast några reparationer eller underhållsarbeten hade utförts, utan det hela verkade förfallet, tråkigt och nedslående på alla möjliga sätt.

Särskilt måste jag säga, att jag både för tio år sedan och nu fick samma intryck som herr Holmbäck av de burar, i vilka människor där förvaras — man skulle nästan kunna kalla dem kättar. Om man kommit in i lokalen vid något tillfälle, då människorna inte voro inplacerade i kättarna, eller burarna, skulle man med största sannolikhet ha antagit, att det var djur som här förvarades, men kommer man tillbaka och ser efter, förvaras där i alla fall alltjämt människor. Jag måste säga, att det verkligen skulle vara önskvärt, om riksdagens ledamöter samt och synnerligen vid något tillfälle gjorde en färd till Svartsjö — det ligger ju inte så långt från Stockholm — och tittade närmare på denna anstalt.

Jag vill för övrigt passa på att säga, att jag hoppas att inte någon, som är ciceron för utlännningar, tar med sig sina gäster till Svartsjö och visar dem anstalten där, sedan de fått besöka alla våra andra sociala institutioner, som vi med rätta kunna vara stolta över. Eljest skulle utlännarna troligen få ett utomordentligt starkt intryck av att Sverige dock inte var så socialt högtstående, som de kanske från början hade tänkt sig.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att det denna gång inte skall stanna vid ord, utan att man verkligen gör allvar av föresatsen, att denna anstalt skall bort så fort som möjligt, och att förslag i frågan framläggas till nästa års riksdag.

Från den utgångspunkten ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linnér: Herr talman! Jag tror att alla äro ense om att 1885 års lösdriverlag är föråldrad och att anstalten för lösdrivare på Svartsjö icke på något sätt fyller nutida fordringar på en förvaringsanstalt. Jag har inte själv sett den, men jag har hört skildringar, som naturligtvis överensstämma med den redogörelse, som nyss lämnades av första lagutskottets ordförande och som sedan herr Holmbäck ytterligare har fyllt i.

Emellertid för jag begärt ordet för att framhålla ett par synpunkter, som jag tror att man ej bör förbigå då man debatterar denna fråga. Först och främst får man inte förbise, att det finns ett klientel av asociala individer, som icke begått brott, men som äro farliga och mot vilka samhället måste skydda sig. Huruvida detta kan ske genom en kriminalisering av deras livsföring kan jag icke yttra mig om; det kräver en närmare undersökning. Men vad som är säkert är, att det måste skapas en möjlighet för samhället att skydda sig, ifall den nuvarande lösdriverilagstiftningen avskaffas. Jag tolkar också andra lagutskottets motiv så, att detta har varit utskottets mening, när det i utlåtandet heter: »En förutsättning för en reform enligt de av beredningen uppdragna riktlinjerna är att densamma kommer att erbjuda erforderliga garantier för om-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

händertagandet av asociala element, vilkas verksamhet utgör en fara för samhället.»

En andra fråga, som ingalunda är lättlost, gäller den organisation som behövs för att ta dessa människor om hand och försöka att om möjligt återföra dem till ordnade samhällsförhållanden. I själva verket var det nog framför allt på den punkten kritiken mot lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande satte in. Om jag inte missminner mig, var grundprincipen i detta betänkande, att kommunala organ skulle ta hand om de individer, som vi nu kalla lösdrivare, och det var ganska klart att det skulle bli synnerligen svårt att konstruera kommunala organ, som voro kompetenta att fylla denna uppgift. Meningen var, att vederbörande sedan genom ett slags kommunala nämnder skulle placeras ut i arbete, men från så gott som alla kommunala myndigheter svarades, att man inte kunde åtaga sig en sådan uppgift med hänsyn till svårigheterna att finna lämpligt arbete för dessa människor. Den stora svårigheten är just att skapa en organisation som tillgodoser denna uppgift utan att vanliga hyggliga medborgare utsättas för risker och utan att den uppfostrande verkan går förlorad, som man för en del av klientelet hoppas på.

Jag tror därför det är fullkomligt riktigt, när andra lagutskottet skrivit så försiktigt som här är fallet. Säkerligen behövs en närmare undersökning av förhållandena än som hittills förekommit. När det gäller den nya organisationen bör man givetvis ta hänsyn till det faktum, att klientelet kvantitativt har minskats, men också undersöka huruvida anledningen till detta förhållande endast är, att man numera så mycket svagare tillämpar, eller vill tillämpa, lösdriverilagstiftningen.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Ström: Herr talman! Jag begärde ordet inte därför att jag tidigare vid några tillfällen under min bana som tidningsman har berört dessa saker, utan närmast därför att jag tycker att de skildringar, vi ha fått höra av herrar Schlyter, Holmbäck och Hage, äro så levande sanna och så upprörande att vi, om vi också ville det, inte skulle kunna tala om överdrifter, något som ganska ofta sker i denna kammare. Vi kunna inte komma ifrån den bild av förhållandena, som här har givits, och det är tydligt att vårt land snarast måste försöka få bort dessa missförhållanden.

De skildringar vi fått höra leda tankarna till vad vi läst om fängelserna under Tsarrysslands tider och till vissa delar vad vi fått veta om Buchenwald och Gestapos övriga läger i våra dagar. Det är väl ingen här som vill beskylla mig för överdrift, om jag säger att det är en skandal att en statlig eller annan inrättning av detta slag tillåtes existera. Det är någonting ganska förfärligt, herr talman. Vad som här har sagts av herr Schlyter sades av honom ännu skarpare i tidningsintervjuer dagen efter besöket vid Svartsjö. Det kan hända, att inspektionen kom något överraskande, alldeles som vissa tyska koncentrationsläger alltför överraskande fingo besök av vissa andra inspektörer. Den målning av förhållandena, herr Schlyter gav i dessa intervjuer, var ännu mer fruktansvärd än hans skildring i dag; den förde i minnet de berättelser vi läst om förhållandena i gamla tider.

Vad herrar Schlyter, Holmbäck och Hage i dag sagt om Svartsjöanstalten har sagts för 10, 20, 30 och 40 år sedan, utan att någonting åtgjorts och utan att något intresse ägnats denna anstalt annat än tillfälligt och övergående. Under sådana förhållanden undrar man, om det överhuvud taget är möjligt att få bort Svartsjöanstalten eller att utrymma den i morgon dag, som jag vill minnas att herr Schlyter förordade i sina tidningsintervjuer.

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

Man frågar sig vad myndigheterna göra. Det är ju tur att ett riksdagens utskott nu har besökt Svartsjö, så att vi fått dessa skildringar i dag, men det är ju inte riksdagen, utan andra myndigheter, som äro närmast ansvariga. Och när jag ser en enda journalist sitta i ensamt majestät på pressläktaren skulle jag vilja fråga: vad göra journalisterna, som eljest bruka vara så intresserade av att ingripa, där det finns bråte som behöver röjas undan?

Nej, jag undrar om vi kunna få en snabb ändring. Utskottets motivering tyder närmast på att vi skola få en utredning, som kommer att ta många år i anspråk. Dessa burar för djur, icke för människor, som herr Hage kallade dem, komma då sannolikt att allt fortfarande äga bestånd. Jag skulle gärna vilja veta, hur många socialministrar och justitieministrar som besökt Svartsjö, ehuru anstalten och dess personal klagat.

Vad kan man då göra, när man inte tror på en ändring och om det i fortsättningen blir den vanliga lunken? Herr talman! Jag tror att det enda sättet att få en ändring är, att herrar Schlyter, Holmbäck och Hage icke förtrötts i sina skildringar, utan mobilisera de tidningar som stå till förfogande för humaniteten, skriva böcker om saken och ge ut såsom broschyrer sina intervjuer och sina tal här i kammaren. Det måste bli största möjliga offentlighet över och insyn i det som kallas Svartsjöeländet.

Detta tror jag är enda vägen, om man vill nå ett resultat. Naturligtvis kan man inte begära, att en sådan anstalt skall vara någon idyll i folkhemmet, men det gäller dock människor, och de böra ej jämföras med djur; deras människovärde måste respekteras.

Hur skulle det verka, om en grupp engelska eller amerikanska journalister kom hit för att studera våra sociala välfärdsanordningar och anstalter för människors vård och fostran och bad att få göra ett besök på Svartsjö, vilket sedan skulle skildras i världspressen på ungefär samma sätt som vi i dag ha hört av herrar Schlyter, Holmbäck och Hage? Tro herrarna, att vi sedan hade mycket anseende att ytterligare förlora? Jag tror det inte.

Jag är därför övertygad om att herr talmannen är ense med talarna i denna debatt om att vi böra försöka åstadkomma en kraftigast och snabbast möjligt verksam åtgärd för att, som jag tror att herr Holmbäck sade, alldeles få bort denna inrättning. Helst skulle jag se, att man återställde Svartsjö slott i sitt ursprungliga skick såsom en klenod, som det sannolikt har varit, och efter differentiering av klientelet byggde en ny, modern och ur mänsklig synpunkt tillfredsställande anstalt för personer, som förete fullkomligt asociala drag och som — jag tror att herr Linnér har rätt i det — måste stå under något slags vård eller tillsyn.

Detta är, herr talman, några rent mänskliga reflexioner med anledning av vad vi nyss ha hört. Jag hoppas som sagt, att herrar Schlyter, Holmbäck och Hage ville från trycket utge, vad de här ha sagt, möjligen kompletterat med illustrationer av dessa burar och källare och andra egendomliga anordningar, som de ha påträffat vid sin inspektion.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag kan bestyrka att herr Linnér, när han höll sitt anförande och gjorde gällande de synpunkter, som han framförde, inte var i opposition mot andra lagutskottet. Vad han här anförde har varit föremål för mycket livligt meningsutbyte inom utskottet, och vi äro alldeles på det klara med de svårigheter han berörde. Men saken kommer i ett annat läge med hänsyn till att antalet tvångsarbetsare har minskats så utomordentligt snabbt som fallet varit, och jag ber att få understryka vad jag sade i denna riktning i första delen av mitt föregående anförande.

Herr Linnér nämnde någonting om den uppfostrande inverkan, som behand-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

lingen skulle kunna ha på det klientel, som här är i fråga. Jag tror jag vågar säga, att man då det gäller Svartsjö icke bör tala om någon uppfostrande inverkan.

Herr Ström undrade — om jag förstod honom rätt — om inte skildringarna från Svartsjö överdrivits något. Jag vill i anledning härav säga, att jag hade skrivit mitt anförande, eftersom jag velat noga överväga vad jag skulle säga, och jag står helt och fullt för vad jag sagt. Däremot är det naturligtvis inte min mening, att Svartsjö skulle vara något slags Buchenwald eller något i den stilen. Det är en utomordentlig skillnad härvidlag, vilket väl också torde vara fullt klart för alla i denna sal.

Jag har, herr talman, intet ytterligare att tillägga.

Herr Siljeström: Herr talman! Denna fråga är av djupt allvarlig social innebörd och lämpar sig knappast för att behandlas med sådana groteska överdrifter, som herr Ström gjorde sig skyldig till och som framkallade skratt här och var i kammaren. Frågan om behandlingen av dessa asociala element är ytterst allvarlig och kräver en ganska noggrann undersökning, innan man kan bli på det klara med, hur den skall lösas.

Jag är fullt medveten om, att Svartsjöanstalten i sin nuvarande utformning är olämplig, och jag vill inte taga anstalten såsom sådan i försvar. Anledningarna till att Svartsjöanstalten blivit den anstalt, som den utvecklats till, äro många. Inte minst torde det ha berott på, att man här har sammanfört asociala individer av helt olika slag, som det ingalunda passar att behandla på samma anstalt. Det är även uppenbart, att en lag, som nu är sextio år gammal, inte längre motsvarar nutidens krav, utan är i behov av en grundlig omarbetning och översyn.

Men om man nu har detta klart för sig, skall man inte uteslutande fästa sig vid den delen av problemet, utan man skall också ställa sig den frågan: kunna vi verkligen utan vidare avskaffa hela denna lagstiftning, kunna vi helt enkelt bara dra ett streck över det hela och säga, att vi behöva ingen lösdriverilagstiftning? Jag är rädd för att första lagutskottets ärade ordförande i sitt första anförande litet väl mycket bagatelliserade de samhällsfaror, som ligga bakom detta problem, och att han inte tillräckligt beaktade de vådor, som detta asociala klientel dock utgör för vårt samhälle, inte minst för landsbygdens invånare. Jag ber att få påpeka, att det i socialstyrelsens yttrande framhölls, att anstaltsklientelet inrymmer »aktiva antisociala och kroniskt kriminella typer, slappa förslöade parasitnaturer samt psykiskt och moraliskt djupt förfallna individer, tillhörande samhällets bottenkikt». Och styrelsen yttrar vidare: »Huru luffarna på sina ställen i vårt land kunna terrorisera den bofasta befolkningen, sedan numera tillämpningen av lösdrivarlagen slappnat, framkommer då och då genom enstaka händelser, som giva en blixtbelysning åt förhållandena.» Jag tror det är orätt, när man försöker se bort från vad det allvarliga problem, som jag skulle vilja kalla luffarfrågan, innebär för landsbygdens befolkning.

Nu tror jag ju inte, att första lagutskottets ärade ordförande verkligen, såsom kanske ordalagen i hans anförande gävo intryck av, förbiser den fara, som dessa element innebära. Däremot föreföll det mig alldeles bestämt, som om herr Ström inte hade den minsta känsla för eller uppfattning om vad saken gäller.

Vad som kanske skiljer herr Schlyters uppfattning från min är väl närmast inställningen till frågan om vilka processuella åtgärder, som skola vidtagas, innan man låter samhällets reaktion mot dessa asociala element inträda. Jag skulle tro, att herr Schlyter menar — det framgick väl även av hans an-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

förande — att om man avskaffar lösdriverilagstiftningen, skall man på något sätt kriminalisera lösdriveri och bettleri och samtidigt överföra dessa ärenden till domstolarna, så att man får ett domstolsförfarande i stället för, såsom nu är fallet, en administrativ process med polisvarningar och länsstyrelseingripanden. Det är uppenbart, att detta är en sak, som kan diskuteras. Man kan mycket väl förstå de synpunkter, som herr Schlyter här anlagt. Det gäller ju dock människors rättssäkerhet, och det är fråga om långvariga interneringar och frihetsberövanden. I min egenskap av domare är jag naturligtvis herr Schlyter tacksam, när han uttalar, att det är större garantier för att rättssäkerheten tillgodoses, om man överför behandlingen av dessa ärenden till domstolarna. Men jag ifrågasätter, huruvida ett sådant brott — om jag får kalla det så — som lösdriveri, vilket såsom konkret begrepp i sig inrymmer tusen och en aspekter — jag behöver inte gå närmare in på vilka det är: det är bondfångeri och kortspel, utpressning och allt möjligt, som inrymmer i detta underliga begrepp — jag ifrågasätter, huruvida detta verkligen är något, som domstolarna böra taga hand om. Jag undrar, om inte länsstyrelserna med sin vana att handha sociala ärenden, som domstolarna i stor utsträckning äro främmande för, äro mera lämpade för denna uppgift. Domstolarna äro vana att behandla brott och bedöma brottslingar, men fråga är, om inte detta sociala klientel lämpligast bör handhavas av myndigheter, som äro vana att just ur sociala synpunkter bedöma, huru personer av detta slag skola behandlas.

I likhet med andra lagutskottet har jag fullt klart för mig, att den nuvarande lagstiftningen på detta område är i behov av en genomgående översyn, och jag ställer mig inte alldeles främmande för den tanken, att man skulle kunna ersätta denna lagstiftning med en annan, som i viss mån överför behandlingen av dessa ärenden till domstolarna. Men jag är ingalunda övertygad om, att detta är den rätta vägen. Jag har med vad jag nu sagt inte velat ställa mig oförstående för den uppfattning, varåt herr Schlyter gav uttryck, men jag har velat för den blivande utredningen framhålla, att den inte bör se så ensartat på problemet som kanske herr Schlyter gjorde. Jag tror nämligen, att det inte skulle skada, om man såg bort från Svartsjö och de där djurburarna, som herrarna talat om, om man såg bort från den mindre lyckliga utvecklingen och i stället verkligen såg, att här föreligger ett ganska stort och besvärligt samhällsproblem, som man inte utan vidare kan vifta bort. Man har visserligen sagt här, att den betydande nedgången i anstaltsklientelet storlek från — som jag tror herr Holmbäck sade — början av 1920-talet tyder på, att det inte finns något behov av denna lagstiftning. Ja, lagstiftningen har naturligtvis inte använts, därför att man tyckt, att den varit föråldrad. Man har ansett, att den inte riktigt passat ihop med den nuvarande uppfattningen om vilka behandlingsformer, som äro de rätta. Dessutom har man känt sig tveksam att tillämpa en lagstiftning, som från många håll utsatts för en så allvarlig kritik. Men jag tror inte, att det verkliga klientelet så väsentligt nedgått, som herrarna vilja göra gällande. Socialstyrelsens yttrande tyder nog snarare på, att den av andra omständigheter beroende bristfälligheten i tillämpningen av lagen har medfört, att faran för och obehaget av alla frigående lösdrivare i stället har ökat.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr Gärde: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning särskilt av herr Siljeströms anförande.

Liksom för övriga talare är det för mig kravet på rättssäkerhet som är kärnpunkten i denna fråga. Detta krav gör sig givetvis i första hand gällande med avseende å den, som utsättes för det långvariga frihetsberövande, varom

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

här är fråga. Ett sådant frihetsberövande måste alltid grunda sig på vissa bevisliga fakta, som leda till det slut, till vilket den prövande myndigheten kommer. Dessa fakta måste, såsom jag nämnde, vara bevisliga; de måste alltså på något sätt ådagaläggas. Herr Siljeström ger mig nog rätt i att när det gäller att fastslå det sakförhållande, som skall ligga till grund för ett frihetsberövande, det är ur alla synpunkter, både principiellt och praktiskt, riktigast att anförtro en sådan prövning åt domstol. Här ligger inte något misstroende mot de administrativa myndigheterna i och för sig, utan endast ett konstaterande av, att de administrativa myndigheterna icke ha samma processuella möjligheter att utreda de tvistiga och stridiga händelseförloppen, som domstolarna ha. Detta beror helt enkelt därpå, att det administrativa förfarandet icke är organiserat på samma sätt som domstolsförfarandet och icke såsom domstolsförfarandet vuxit fram genom en kanske hundraårig tradition. Därtill kommer, att domarna ha större erfarenhet vid handhavandet av de processuella befogenheterna än vad de administrativa tjänstemännen ha. Allt borgar för att resultatet av prövningen blir ur rättssäkerhetssynpunkt bättre, när prövningen sker hos domstol, än när den sker hos administrativ myndighet.

Man säger nu, att lösdriveri är något, som inte kan fångas i mera koncentrerade fakta; det är bondfångeri, utpressning, bettleri förenat med hot o. s. v. Men även dessa fakta måste ju klarläggas på något sätt, innan man fäller en dom, som leder till frihetsberövande för en medborgare under en längre tid. Domstolsförfarandet är ju kringgärdat med helt andra garantier än det administrativa förfarandet. Jag vill bara nämna rättegångens offentlighet samt det akusatoriska förfarandet, som ger större garantier för en noggrann prövning vid domstol än hos administrativa organ.

Det är här för övrigt fråga om ett gammalt demokratiskt krav. Behandlingen av de s. k. lösdrivarna har, såsom här framhållits, sina rötter långt tillbaka i tiden. Det härleder sig från den gamla bestämmelsen om att varje medborgare skulle ha något slags laga försvar; om han inte hade det, skulle han dömas till arbete å kronans fästningar. Jag tror, att man måste komma ifrån detta betraktelsesätt helt och hållet. Den lyckligaste lösningen vore otvivelaktigt, att man krävde, att vad som lägges vederbörande till last kan hänföras till vissa begångna gärningar eller överhuvud taget något som kommer till konkret uttryck och sålunda kan göras till föremål för en verklig utredning. Vad som lägges personen i fråga till last bör alltså på ett eller annat sätt vara beskrivet i lag så att det kan göras till föremål för lagföring i samma ordning som andra ingripanden av denna karaktär.

Jag är alltså på denna punkt av samma uppfattning som första lagutskottets ärade ordförande, och jag kan också med honom instämma i den kritik, som riktats mot Svartsjöanstalten, vilken jag tillsammans med första lagutskottets övriga ledamöter har besökt. Emellertid vill jag givetvis ge herr Siljeström liksom herr Linnér rätt däri, att vid de överväganden, som på detta område böra komma till stånd, bör beaktas inte bara rättssäkerheten för den misstänkte, utan även rättssäkerheten för befolkningen, särskilt på landsbygden. Det är enligt min uppfattning en helt naturlig sak, att så sker.

Herr Schlyter: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Linnér, som jag å lösdriverilagstiftningskommitténs vägnar kände mig något pikerad av. Han uttalade såsom sin mening — och han syntes även vilja åberopa utskottet för den meningen — att en närmare undersökning av förhållandena *än som hittills skett* var påkallad. Jag vet inte, om herr Linnér på sin tid tagit del av lös-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)
driverilagstiftningskommitténs betänkande. Har han gjort det — och jag ser nu att han nickar ja — kan jag inte tro, att han menar att det brast något i grundlighet i betänkandet. Det har fått ett mycket gott betyg bl. a. av socialstyrelsen, som i sitt till utskottet avgivna utlåtande yttrar, att »1937 års lösdriverilagstiftningskommittés på hösten 1939 framlagda betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. motsvarar i högre grad än något tidigare förslag de krav, som sålunda» — alltså enligt vad styrelsen tidigare i utlåtandet utvecklat — »böra ställas på en reformerad lösdriverilagstiftning». Styrelsen säger sig på grund härav ha ägnat betänkandet stor uppmärksamhet vid remissbehandlingen. Jag kan för min del kvittera den artigheten mot kommittén med ett erkännande av att socialstyrelsens utlåtande var ett i hög grad värdefullt aktstycke. Det var grundligt och omfattande som ett helt betänkande, och det har, såsom här påpekats, publicerats i Sociala meddelanden 1940: 10 B.

Det är klart, att det i en fråga som denna måste föreligga meningsskiljaktighet på vissa punkter. En av de viktigaste punkterna, där kommittén och socialstyrelsen hade olika uppfattningar, var den här i kväll något diskuterade frågan vilken myndighet som skall besluta om frihetsberövande. Kommittén hade föreslagit, att även om man bibehöll lösdrivarvården i stort sett under administrativ myndighet, så borde domstol vara det organ, som beslöt om den allvarligare form av frihetsberövande, som i kommittébetränkandet kallades för intagande å arbetsanstalt. I den frågan var det emellertid delade meningar inom socialstyrelsen, och en stark minoritet med socialstyrelsens chef inom sig anslöt sig till kommitténs uppfattning, att domstol skulle pröva frågor om frihetsberövande. Socialstyrelsen slutar sitt nu avgivna utlåtande med att framhålla, att styrelsen skulle anse det mycket olyckligt, om särmeningar angående än så viktiga detaljer i det eftersträfvade nya skola få stå hindrande i vägen för reformarbetet. Och omedelbart därefter kommer styrelsen till den av mig förut refererade konklusionen, att frågan är så utredd, att förslag bör kunna framläggas för 1946 års riksdag.

Det kan alltså, herr Linnér, inte vara tal om att det skulle föreligga något behov av några vidlyftigare undersökningar av själva lösdrivarfrågan. Vad utskottet vill ha undersökt är en helt annan sak. Det framgår av utskottets kläm, där det talas om »skyndsamt utredning beträffande frågan, huruvida behov föreligger av särskild lösdriverilagstiftning». Utskottet har, såvitt jag läst utskottet rätt, i hög grad accepterat den av strafflagberedningen framförda synpunkten, att våra många övriga sociala vårdformer böra kunna i stort sett räcka till för omhändertagandet av det klientel, för vilket lösdriverilagstiftningen är avsedd. Detta är inte bara ett teoretiskt hugskott, utan lösdriverilagstiftningskommittén och sedermera strafflagberedningen ha låtit verkställa empiriska undersökningar av själva klientelet. Kommittén lät sålunda undersöka samtliga manliga och kvinnliga, jag höll på att säga straffångar — ty det är faktiskt ej någon annan skillnad mellan straffångar och tvångsarbetare än möjligen den, att tvångsarbetarna i olika hänseenden ha det sämre ställt än straffångarna. Dessa undersökningar, liksom också den som strafflagberedningen låtit verkställa av de kvinnliga tvångsarbetare, som nu äro intagna i fängelset i Karlstad, har givit vid handen, att man, när man ser på varje fall för sig, kan konstatera, att det praktiskt taget alltid föreligger någon annan, social vårdform, enligt vilken vederbörande kunde ha omhändertagits.

Ja, herr talman, här har sagts tillräckligt mycket att beledsaga remissen av denna fråga till Kungl. Maj:t. Jag är glad för att frågan behandlats så grundligt, och jag hoppas — ehuru ingen av de departementschefer är när-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)

varande här som helst borde ha åhört diskussionen — att man denna gång skall fästa allvarligt avseende vid den, såvitt jag förstår, enhälligt uttalade meningen, att denna fråga bör läggas fram för nästa riksdag. Jag har självklart inte någon som helst invändning emot att de synpunkter, som herrar Linnér och Siljeström framfört, bli beaktade. Om de vilja läsa kommittébetänkandet, skola de finna, att kommittén behandlat dessa synpunkter grundligare än de själva här ha gjort.

Herr Linnér: Herr talman! Beträffande tolkningen av andra lagutskottets utlåtande ber jag att få hänvisa till det uttalande som herr Holmbäck gjort.

Vad sedan beträffar lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande, har jag på sin tid mycket grundligt studerat detta. Jag har icke nu gått in på frågan om den avgörande myndigheten, därför att jag anser, att den frågan är alldeles för invecklad att nu taga upp till diskussion. Däremot har jag berört frågan om primärorganen, och jag fäster uppmärksamheten på, att socialstyrelsen just kritiserat utformningen av primärorganen enligt kommitténs förslag. Och detta är i själva verket en av de allra svåraste frågorna i detta sammanhang.

Herr Siljeström: Herr talman! Jag vill taga fasta på herr Schlyters yttrande i hans sista anförande, att detta till stor del är en socialvårdsfråga. Det ger mig ytterligare belägg för min uppfattning, att frågan knappast är av den art, att den lämpligen bör handhas av domstolar. Jag ifrågasätter verkligen, om det skulle vara lämpligt att lägga våra socialvårdande uppgifter, t. ex. alkoholistvården, under domstolsbehandling. Jag tror, att det finns andra organ, som äro lämpligare för detta ändamål.

Jag förstår mycket väl herr Gärdes synpunkter. Han är ju en framstående processualist, och han ser därför saken kanske väl mycket ur processuella synpunkter. Nu vill jag säga, att behandlingen av lösdrivarna — utan jämförelse i övrigt, herr Gärde — kan jämföras exempelvis med behandlingen av alla de utlänningar, som vi ha i landet, när det är fråga om att taga in dessa utlänningar i förvaringsanstalter och liknande anordningar. Herr Gärde har själv varit med om att bestämma, att denna prövning skall ske genom administrativa myndigheter. Man har endast såsom ett litet alternativ insatt en möjlighet för Kungl. Maj:t att i visst fall förordna, att förhör skall kunna ske inför domstol. Men som regel är ju förfarandet det, att ett slags process eller ett förhör skall äga rum inför administrativ myndighet, innan man bestämmer, om en utlänning skall tagas in på förvaringsanstalt. Om man nu gått med på detta, borde man enligt min mening vara beredd att diskutera, huruvida det inte även vore lämpligt att låta någon av dessa administrativa myndigheter taga hand om förevarande klientel.

Jag är emellertid tacksam för den utveckling, som diskussionen tagit här mot slutet. Jag tror att kammaren har fått den uppfattningen, att frågan inte är så enkel och inte kan tagas så lätt, som jag av herr Schlyters första anförande — kanske felaktigt — fick intryck av att han gjorde. Han hänvisade mig till att taga del av det utlåtande, som lösdriverilagstiftningskommittén hade avgivit. Och jag skall gärna erkänna, att där har frågan behandlats med största allvar och omsikt. Men jag uppehöll mig inte vid detta, utan vid herr Schlyters anförande här i kammaren, och jag kanske allra mest fann anledning att begära ordet, då jag hörde herr Ströms anförande, som sannerligen inte vittnade om någon social syn på denna fråga.

Herr Gärde: Herr talman! Blott några ord! Jag har en viss erfarenhet av denna utlänningslagstiftning, eftersom jag är ordförande i den s. k. utlän-

Ang. reformering av lösdriverilagstiftningen. (Forts.)
ningsnämnden. Men jag hoppas verkligen, att denna lagstiftning, som tillkommit i ett av krigsförhållandena föranlett extraordinärt läge och som uppenbarligen — och det vet herr Siljeström själv — ur rättssäkerhetssynpunkt har sina mycket djupgående brister, icke i någon mån skall tagas såsom förebild då det gäller att lösa den nu föreliggande frågan.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag vill endast till herr Siljeström säga, att kammaren och allmänheten torde bättre än både han och jag kunna bedöma, vem som har anlagt de sociala synpunkterna på denna fråga. Och jag tvekar inte att därvidlag hysa den förhoppningen, att de synpunkter, som de tre första talarna framförde och i vilka jag instämde, skola stå sig gentemot herr Siljeströms mycket reaktionära synpunkter.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Med anledning av vad herr Siljeström yttrade i sitt sista anförande vill jag endast erinra kammaren om att genom det sista decenniets lagstiftning domstolarna i stegrad utsträckning fått sig ålagda socialvårdande uppgifter. Den villkorliga domen har i hög grad förvandlat straffrättsskipningen till socialvård, och utvecklingen går alltjämt i den riktningen. Om domstolarna kunna få något att säga till om vid behandlingen av lösdrivare, ligger detta sålunda fullt i linje med senare tiders utveckling på dessa områden. Det förefaller mig också vara det naturliga, att det är domstolar som ha att träffa avgörande, huruvida människor på grund av sin farlighet skola berövas friheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av väckt motion angående utredning om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete under jord m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 423, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Cruse* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning dels rörande förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete under jord, dels rörande lagstadgad rätt för arbetare att själv avgöra, om han ville utföra övertidsarbete eller ej.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän översyn av lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmbäck, Wistrand, Löfvander* och *Björkman*, fröken *Andersson* samt herrar *Ryberg* och *Osterman*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå förevarande motion.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Den framställning, som utskottet har gjort, grundar sig på en motion av herr *Cruse*, vari han hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning dels rörande förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete under jord, dels rörande lagstadgad rätt för arbetare att själv avgöra, om han vill utföra övertidsarbete eller ej». Som vi se, har utskottet inte nöjt sig med att endast

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

hemställa om utredning i de avseenden, där herr Cruse har yrkat sådan, utan har gått utöver motionen och begärt en översyn av arbetstidslagstiftningen i dess helhet.

Jag anser, att herr Cruses motion mycket klart giver vid handen, att den författats av en person, som saknar erfarenhet om exportindustriens arbetsförhållanden. Det är alldeles tydligt, att vad han anför avser det slag av skiftarbete, som inte på något sätt är betingat av arbetsprocessens art, utan allt efter arbetstillgång drives såsom skiftarbete eller såsom vanligt dagarbete. Emellertid försiggår kanske den viktigaste delen av skiftarbetet under sådana förhållanden, att skiftarbete av ekonomiskt-tekniska eller rent tekniska skäl är oundgängligen nödvändigt. Det kan röra sig om sådana kostnader för uppvärmning av ugnar, att det överhuvud taget är otänkbart att avbryta processen. I vissa fall kan den inte ens rent tekniskt avbrytas för någon tid och där finnes sålunda ingen som helst annan möjlighet än att driva arbetet i skift. Detta är fallet framför allt inom järn- och stålindustrien, men det gäller i viss mån även för cellulosaindustrien och andra industrier. Jag uppehåller mig emellertid närmast vid järnindustrien, vilken över hela världen till en mycket väsentlig del måste grundas på skiftarbete och av naturliga tekniska skäl inte drives på annat sätt, vare sig i Europa eller i andra världsdelar.

Nu säger utskottet härom: »Att en del yrkesgrupper, exempelvis vissa gruvarbetare, järnbruksarbetare och arbetare anställda vid trafikföretag, ha behov av en kortare arbetstid än andra arbetare torde icke med fog kunna bestridas.»

Jag vet inte, varför utskottet framkastar detta påstående. Det grundar sig i varje fall inte på någon utredning, vare sig i motionen eller genom utskottet, angående arbetsförhållandena vid järnverken. Jag har en långvarig erfarenhet på det området, och jag kan sannerligen inte erinra mig, att under hela den långa tid, som jag hade att göra med avtalsförhållandena vid järnbruken, krav framförts på att arbetstiden skulle vara kortare där än vid andra industrier eller att man hört några klagomål över att skiftarbetet vore av sådan art, att det skäligen borde kräva en särskild nedsättning av arbetstiden. Sådana krav och klagomål ha kanske kommit fram på andra håll, men i varje fall aldrig någonsin vid våra avtalsförhandlingar.

Jag har sålunda icke fått den uppfattningen, att våra järnbruksarbetare i gemen skulle anse, att skiftarbete vore hälsovådligt eller nedsättande för arbetsförmågan. Jag skulle därför tro, att det är ganska överdrivet att betrakta skiftarbetet såsom särskilt hälsovådligt. I varje fall är det på många områden en absolut ekonomisk nödvändighet.

Förslaget att inskränka arbetstiden — herr Cruse har tänkt sig, att den skulle förkortas till sju timmar per skift — visar, hur litet motionären har satt sig in i förhållandena och hur litet han har beaktat, att det överhuvud taget finnes någonting som heter kontinuerligt arbete. Man kan ju inte driva sådant arbete med skift på sju timmar, skiftväxlingstiderna skulle därigenom förskjutas fullkomligt planlöst. Enda utvägen bleve att sätta in ett helt nytt skiftlag.

Kommer man till den uppfattningen — och det tyckes utskottet ha gjort — att vissa sociala skäl skulle tala för en minskning i den nu tillämpade arbetstiden, är detta emellertid en fråga, som under inga omständigheter kan få behandlas vid sidan av eller överhuvud taget lösöras ur sitt ekonomiska sammanhang. Det är ju i allra högsta grad en konkurrensfråga, en konkurrensfråga just på det område, där de svenska industrierna äro ömtåligare än annars, ty för Sveriges del berörs just de industrier, som företrädesvis skola konkurrera med de utländska industrierna på världsmarknaden. Därför ha ar-

Om förkortning av arbetstiden vid shift- och nattarbete m. m. (Forts.)
betstidsfrågorna redan blivit — och bli alltmer för varje år, som går — några av de ömtåligaste frågorna att lösa lokalt och nationellt. Man måste basera dem på internationella överenskommelser, som tillämpas av alla de större industri-länderna. Jag behöver ju inte erinra denna kammare om att åttatimmarslagen på sin tid kom till genom internationell överenskommelse. Inte ens utskottet synes vara okänsligt för sanningen i den uppfattningen, att en ändring i den allmänna arbetstiden måste förbli en internationell fråga, som endast kan av-göras i internationellt sammanhang, men utskottet ifrågasätter likväl, att inom vissa industrier — och då väl främst de här nyss av mig uppräknade — arbets-tiden skulle kunna regleras utan hänsyn till de internationella förhållandena.

Men som jag nyss nämnde, gäller det här våra allra viktigaste export-industrier, och det gäller deras produktionskapacitet under en tid, då just exportindustriernas förmåga att skapa värden åt landet äro utav större vikt än kanske någonsin. Att under en sådan tid ensidigt nedsätta deras produk-tionskraft vore enligt min mening mera dåraktigt än någonsin. Vi äro ju inte helt utan internationella erfarenheter om vad politiska arbetstidsnedsättningar kunna åstadkomma. Spåren förskräcka där i sanning. Vi behöva bara erinra oss vad det ensidiga genomförandet av 40-timmarsveckan i Frankrike på sin tid åstadkom och hur det lamslog landet och avgjorde dess öde inför det anfall, som kort därpå skulle komma utifrån.

Vi ha möjlighet att kollektivavtalsvägen på ett smidigt sätt lösa mindre tvistefrågor rörande arbetstiden — för övrigt också frågor av jämförelsevis omfattande art — och jag vet inte, varför man inte skulle kunna fortsätta att på den vägen lösa de mindre svårigheter, som kunna finnas, och som kräva sin lösning. Jag vill erinra om att genom kollektivavtal har till exempel ar-betstiden vid masugnarna sänkts från 56 till 48 timmar per vecka, som jag tror, någon gång i början på 1930-talet. Även vid gruvorna har arbetstiden genom kollektivavtal nedsatts så, att den nu i allmänhet för arbete under jord utgör 45 timmar, och i den mån andra områden skulle kvarstå, där det är eko-nomiskt möjligt att minska arbetstiden, vore naturligt att den upptoges till behandling vid just de ekonomiska uppgörelser mellan de stora parterna på ar-betsmarknaden, som kollektivavtalen innebära. Nu vill man i stället gå lag-stiftningsvägen — det är en lättare och bekvämare väg, anses det tydligen — men man skall inte glömma, att ju mer man tar lagstiftningen i bruk, desto mer försvagar man också kollektivavtalen och den levande demokrati på ar-betsmarknaden, som de äro ett uttryck för.

Nu skulle man möjligen kunna erinra, att det i detta fall är fråga om endast en utredning och att alla de skäl, som på de olika punkterna kunna anföras emot en förändring i fråga om arbetstiden, komma att beaktas av utredningen. Ja, det låter ju säga sig. Men redan det förhållandet, att man begär en ut-redning, innebär, att man väntar sig att få krav i olika hänseenden tillgodo-sedda. Framför allt skulle jag dock vilja fråga: vilket värde har en utredning under de kaotiska förhållanden, som för närvarande råda på världsmarknaden, då ännu ingenting stadgat sig, och vi intet veta angående den arbetstid, som kommer att tillämpas i de industriländer, med vilka vi ha att konkurrera? Det är möjligt, att en utredning om, låt oss säga fem år eller något sådant kan ge positiva resultat. Men vilka hållpunkter kan en i dagens läge företagen ut-redning ge, och vilket värde kan den få? Det kan väl — för att använda ut-skottets uttryckssätt — icke »med fog bestridas», att en sådan utredning, om den skall ge ett resultat av något som helst värde, måste ta den allra största hänsyn till den arbetstid, som tillämpas utomlands.

För övrigt skulle jag i detta sammanhang vilja tillägga några ord av något längre syftande karaktär. Har man övertänt, vart den utredningspsykos,

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)
åt vilken denna riksdag har givit sig hän, i själva verket för oss? Statsministern har tidigare medgivit, att det inte finnes kompetent arbetskraft för att verkställa alla de utredningar, som riksdagen har begärt, men vid varje riksdagssession klubbfästes ett antal framställningar om utredning. Enbart på initiativ av andra lagutskottet ha detta år, tror jag, beslutats tolv eller tretton dylika framställningar, och det är bara *ett* av utskotten. Enligt mitt sätt att se undergräver man på det viset riksdagens egen auktoritet. Vilken innebörd får en hemställan från riksdagen, om den ackompanjeras av andra liknande i tiotal och åter tiotal? Riksdagens framställningar bli på detta sätt fullkomligt onyanserade, och Kungl. Maj:t kommer i den lyckliga ställningen att bara behöva välja bland överflödet efter sitt behag. Man uppträder bildligt talat som ett barn, som skriver stora julklappslistor, ofta utan att närmare tänka på föräldrarnas ekonomi, och är förtjust, om det får några av önskemålen tillgodosedda. Detta är väl ändå inte meningen, när riksdagen framställer utredningskrav. En begäran om utredning blir inte längre en allvarlig viljeakt av riksdagen, när denna inte förmår att samla sig själv till att sovra sitt material och att ange riktlinjerna för sina önskemål och den ordning, i vilken de böra förverkligas. En sådan utveckling är en av de många vägar, på vilka riksdagens inflytande och därmed också demokratien avtrubbas och förflyktigas.

Nu vet jag väl, att här också föreligger en hemställan från landsorganisationen till Kungl. Maj:t. Jag tycker, att den borde kunna få tala för vad den kan utan att riksdagen i detta sammanhang behöver tränga sig fram för att få vara med. Jag är alldeles övertygad om att Kungl. Maj:t ägnar en framställning ifrån landsorganisationen all den uppmärksamhet, som den kan vara värd. Ja, jag är kanske nog kättersk att säga, att det är mycket antagligt, att regeringen ägnar större uppmärksamhet åt en sådan än åt riksdagens framställningar, vilka vid denna riksdag blivit utsatta för en verklig inflation.

Men om riksdagen nu beslutar i enlighet med den framställning, som utskottet föreslår, då är vad som har förelagts utskottet och riksdagen endast en motion på en och en halv trycksida, odokumenterad och löst nedkastad och för övrigt rörande sig mest i periferien av hela den stora arbetstidsfrågan. Sådant är — det kan inte nog betonas — tillräckligt för att jämte allt annat, som i dagarna har varit uppe i den offentliga diskussionen, skapa en orosfylld atmosfär omkring vår viktigaste produktionsfråga.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation, som har avgivits till utskottets utlåtande.

I herr Wistrands yttrande instämde herrar *Löfvander* och *Axel Ivar Andersson*, friherre *Beck-Friis* samt herrar *Carl Eric Ericsson*, *Wehtje*, *Ekströmer*, *Bondeson*, *Nordenson*, *Björkman*, *Arrhén* och *Velander*.

Herr **Hage**: Herr talman! Vi hade ju en mycket lång debatt rörande det närmast föregående utlåtandet från andra lagutskottet. Jag hade därför tänkt, att vi skulle kunna inskränka denna debatt, och jag vill åtminstone söka förkorta mitt inlägg.

I sitt utlåtande har utskottet inte hemställt om något riksdagsbeslut rörande en generell arbetstidsförkortning. Utskottet har knappast ens uttalat några större sympatier för denna sak, utan varit rätt kyligt, och inte heller har utskottet tillstyrkt motionen på det sättet, att utskottet uttalat sig för att arbetstiden vid skift- och nattarbete borde förkortas. Utskottet har inskränkt sig till att begära en *utredning* — jag skulle nästan kunna säga en förutsättningslös utredning — av frågan.

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

Den föregående ärade talaren sade, att det inte är konstaterat, att det skiftarbete, som i första hand beröres av motionen, medför några nackdelar för arbetare eller arbetstagare i allmänhet. Jag vill med anledning därav säga, att det dock framgår av s. 8 i utlåtandet, att utskottet haft denna fråga under behandling och kommit till en viss uppfattning i det avseendet. Där står nämligen mitt på sidan, att »frågan om riskerna för ohälsa i samband med skiftarbete har berörts i rationaliseringsutredningens betänkande» — alltså ett kungligt kommittébetänkande — och det talas vidare om att denna utredning »anordnat en serie konferenser med representanter för arbetsgivarnas, arbetarnas och de anställdas organisationer samt anslutna industriföretag», varvid denna fråga diskuterats. Utredningen har visserligen inte kommit till någon bestämd uppfattning, men det står längre ned på s. 8: »Vid konferenserna uttalades å ena sidan, att den med rationaliseringen intensifierade arbetstakten i åtskilliga fall inverkat menligt på arbetarnas hälsotillstånd.» Det påpekas vidare, att fall till och med förekommit, då arbetarna redan i 40-årsåldern kunde anses utslitna, och att antalet nervösa sjukdomar hade ökat, etc.

Allt detta sammanhänger med arbetstiden, och då det nu dessutom kan konstateras, att arbetstidslagstiftningen inte har varit underkastad någon särskild översyn, har utskottet funnit önskligt, att hela spørgsmålet om arbetstidslagens bestämmelser nu utredes, särskilt den fråga, som har framförts av motionären.

Herr Wistrand säger nu, att en hel del av våra industrier äro beroende av konkurrensen med utlandet. Det är alldeles riktigt, och det erkänna naturligtvis utskottets ledamöter. Den, som i likhet med mig representerar en landsända, där man har en industri, som arbetar på export, vet mycket väl, att man måste ta en viss hänsyn till förhållandena i utlandet och avsättningsmöjligheterna för våra exportartiklar, när det blir fråga om att bestämma arbetarnas löner och övriga förmåner. Därvid önska arbetarna helt naturligt få så goda villkor som möjligt, men det är klart — det är man överens om även på arbetarsidan — att man inte kan gå hur långt som helst. Vissa konkurrensförhållanden lägga hinder i vägen härför.

Det är uppenbart, att vid en utredning om de ting, som det här är fråga om, de synpunkter, som ha framförts av herr Wistrand och i reservationen, också bli beaktade. Jag är övertygad om att ifall en utredning beslutas, kommer det att tillsättas en kommitté, bestående av sakkunniga med olika intressen och med olika synpunkter på denna fråga. De få brottas med varandra för att komma till ett resultat, på samma sätt som det alltid sker i fråga om kommittéer, vilka, när det gäller att bedöma invecklade spørgsmål på detta område, måste vara allsidigt sammansatta.

Ser man saken så, att det här är fråga om att åstadkomma en utredning i ett spørgsmål, där man inte har någon bestämd ståndpunkt, är det inte farligt att gå med på utskottets hemställan om en allmän översyn av arbetstidslagen.

I det sammanhanget vill jag säga, att när det gäller skiftarbete och arbete under jord har efter beslut av riksdagen igångsatts en utredning om längre semestertid för gruvarbetarna m. m. Vad motionärerna nu åsyfta, kan anses gå ungefär parallellt med det nyssnämnda riksdagsbeslutet. Detta kan ge en antydan om att det finnes vissa områden inom arbetslivet, där det åtminstone är rimligt att verka för en förkortning av arbetstiden på grund av att arbetets art är så pressande, att om man vill behålla arbetskraften intakt och vid god hälsa, är det nödvändigt att, så långt det går, skydda den genom en lagstiftning om förkortad arbetstid.

Det är dessa synpunkter, som ha väglett utskottet vid dess begäran om utredning, och jag ber att med utgångspunkt härifrån få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

Herr **Strand**: Herr talman! Herr Wistrand hade tydligen den uppfattningen, att frågan om arbetstidens ytterligare förkortning vore en angelägenhet som borde lösas av arbetsmarknadsparterna själva. Men när det gäller arbetsavtalen har man ju nu kommit dithän, att vissa frågor inte tas upp vid avtalsförhandlingarna, och dit höra frågorna om arbetstid och semester och kanske ytterligare någon. De äro reglerade genom lagstiftning, och denna blir då gällande. Det är också detta som ligger bakom landsorganisationens framställning till socialstyrelsen om en allmän översyn av arbetstidslagen. Den har gällt ända sedan år 1930, och mycket har inträffat sedan dess.

Det är klart, att det kan råda delade meningar om huruvida skiftarbete är av den beskaffenheten, att det pressar mer än annat arbete. Men i varje fall ha de, som äro sysselsatta med skiftarbete, den uppfattningen, att det är särskilt pressande på grund av den ojämna förläggningen av arbetstiden och att en förkortning skulle vara önskvärd och behövlig. Vi ha inom landsorganisationen inte vågat hoppas på att inom rimlig tid få en allmän nedsättning av arbetstiden, men det skulle helt säkert vara möjligt att på åtskilliga områden åstadkomma en förbättring för sådana arbetare, för vilka arbetstidens förläggning medför svårigheter.

Jag tror inte så mycket på det argument, som herr Wistrand har kommit med, nämligen att det med hänsyn till konkurrensen med andra länders industrier skulle vara alldeles omöjligt att minska arbetstiden. Det argumentet har alltid framförts, och om det skulle ha varit riktigt, skulle vi inte ha kommit någon vart i fråga om förkortad arbetstid. Industrien rationaliseras undan för undan. Det försiggår ett tekniskt framåtskridande, som borde möjliggöra, om inte för närvarande en allmän arbetstidsförkortning, så i varje fall en förkortning av arbetstiden i särskilt betungande arbeten. Jag tror för min del inte på möjligheten att genom avtalsförhandlingar eller andra överläggningar med arbetsgivarföreningen komma till något resultat. Föreningens yttrande, som finnes intaget i detta utlåtande, vittnar om att den är inställd på motstånd mot varje som helst tal om sådana förkortningar, som här begäras.

Vi äro på arbetarhåll synnerligen intresserade av att industrien kan behålla sin konkurrenskraft och att den kan drivas på ett sådant sätt, att den har möjlighet att uppehålla sin produktion. Men vi äro samtidigt medvetna om att en förkortning av arbetstiden för särskilt pressade grupper inte behöver betyda någon sänkning av arbetsprestationen. Det har förkortningen av arbetsdagen till 8 timmar alldeles tydligt visat. Produktionskapaciteten under de 25 år, som förflutit, sedan 8-timmarsdagen genomfördes, visar tydligt, att man kan utnyttja arbetskraften vid kortare arbetstid med bättre effekt än tidigare med den längre arbetstiden, och jag är själv alldeles övertygad om att den grupp, det här närmast gäller, är av arbetets art och arbetstidens förläggning så pressad, att en ytterligare förkortning av arbetstiden säkerligen inte skulle betyda en sänkning av produktionsresultatet.

Jag är också för min del övertygad om att denna utredning, om den kommer till stånd, skall beakta alla de synpunkter, som herr Wistrand lagt på frågan, nämligen bl. a. att man skall ta hänsyn till de olika industriernas särskilda förhållanden, och det är, herr Wistrand, icke fråga om att ta bort skiftarbetet — vi äro medvetna om att det är nödvändigt inom vissa industrier. Det är möjligt, att sådant skiftarbete bedrivs inom sådana industriområden, där det kunde vara onödigt att tillämpa denna form av arbete, men det är inte fråga om att ta bort detta, utan det är fråga om att underlätta arbetet för sådana arbetare, som tvingas att arbeta på skift.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Den fråga, som nu är före, är så belyst av herr Wistrand, att det kanske inte är mycket att tillägga för mig, som också står som reservant. För min del står som ett önskemål att man en gång i tiden på lagstiftningens väg eller på annat sätt skall kunna lindra de tyngsta formerna av industriellt arbete och alltså även av skiftarbetet. Det är naturligtvis överhuvud taget ett önskemål att förbättra arbetsförhållandena. Att göra en utredning just nu om dessa förhållanden anser jag emellertid vara ganska olyckligt. Vad har vår industri för närvarande att syssla med? Den skall med sin produktion betala de leveranser, som komma att äga rum till oss från utlandet för att fylla våra förråd, vilka blivit så mycket minskade genom kriget. Vidare skall den skaffa oss de betalningsmedel vi behöva för att kunna tillgodose våra dagliga behov genom import av varor från utlandet. Till slut skall vår industri enligt åtaganden som Sverige gjort leverera varor på kredit i utomordentligt stor omfattning, d. v. s. giva vårt bidrag till återställandet av förhållandena efter världskriget. Det sista numret av Från departement och nämnder talar om, att de svenska utfästelserna av kredit till Danmark, Finland, Norge och Nederländerna för återuppbyggnadsleveranser m. m. beräknas komma att uppgå till omkring 1 000 miljoner kronor, och i samma häfte omtalas, att våra leveranser skola uppgå till 975 miljoner kronor, däri dock inberäknade vissa poster, som redan äro levererade. Vad som återstår är bl. a. industrileveranser till ett belopp av 700 miljoner kronor.

Under sådana omständigheter tror jag för min del icke att förhållandena möjliggöra några sänkningar av arbetstiderna just nu, och jag tror också att, som förhållandena nu ligga till, en utredning nu om en minskning av arbetstiden om kanske åtskilliga år blir ganska värdelös.

Herr Wistrand sade några ord om att vi begära för mycket utredningar här i riksdagen. Jag tror för min del, att vi, då det gäller smärre frågor, gärna kunna fortsätta med att begära utredningar. Det är ju så många problem i det dagliga livet, som föras fram för riksdagen genom motioner och som kunna lösas genom ganska enkla medel, genom någon mindre justering av lagstiftningen eller dylikt. Men då det gäller *större* utredningar, tror jag det är lämpligt att vara försiktig. På initiativ av första lagutskottet för ungefär 14 dagar sedan begärdes en utredning, som jag för min del övervägde att tala emot, fastän det stod ett enhälligt utskott bakom förslaget. Jag gjorde det inte, vilket jag sedan ångrat. Det gällde då, att vi skulle reformera utskökningslagen, vilket är ett jättearbete. Vi ha för närvarande viktigare problem att syssla med i vårt samhälle än att reformera utskökningslagen.

Här gäller det en utredning av annan karaktär, men det är just en utredning, som är vittomfattande, och tidpunkten för att sätta i gång en sådan utredning *just nu* är olycklig. Därför skulle jag för min del anse det vara riktigt att den inte kommer till stånd nu.

Jag får i likhet med herr Wistrand yrka bifall till reservationen.

Herr **Ericson, Frans**: Jag vet inte, om jag kanske uppfattat herr Wistrand fel, men jag tyckte att han uttryckte sig ungefär så, att han inte hört att arbetarna klagat över att det måste vara mer ansträngande att förrätta natt- och skiftarbete än att förrätta vanligt dagarbete. Om detta var riktigt uppfattat, måste jag säga att han har ganska liten kännedom om sådant arbetes art. Jag har själv stått i sådant arbete under cirka 30 år, och jag vet vad det vill säga att arbeta skiftgång dygnet om, såväl natt som dag.

När herr Wistrand vidare säger, att herr Cruse inte har känt till dessa förhållanden, måste jag säga ungefär detsamma om herr Wistrand, att han säkert inte känner till arten av det arbete, som det här är fråga om. När ar-

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

betstiden satts till 48 timmar för vanligt dagarbete, kan det ju anses vara berättigat att de, som förrätta nattarbete, ha något kortare arbetstid. Den saken är ganska klar, och det krav, som nu framkommit i det avseendet, är ju i så fall berättigat.

Herr Wistrand håller före att sådana saker skola ordnas på avtalsvägen. Jag medger villigt, att man genom avtalsförhandlingar har lyckats nå resultat, som innebära förbättringar, men är det någon som tror, att vi så lätt och ledigt skulle ha fått 8-timmarsdagen, om den frågan skulle ha lösts av arbetsgivare och arbetare genom avtal och icke genom riksdagens beslut? Jag tror att det i så fall hade blivit rätt svåra samhällsskakningar just vid den tidpunkten.

Jag håller med om att det här gäller en ekonomisk fråga för industrien, och jag tror också att det inte går att ordna den så där i en handvändning. Men kravet är berättigat, och det måste göras någonting, om industrien skall kunna få folk till dessa skiftgående arbeten.

Herr Hage har nyss poängterat utskottets synpunkter i detta avseende, och han har också framhållit, att det ju gäller att få till stånd en översyn just över de arbetsproblem, som här ha rullats upp. Jag kan nöja mig med att understryka vad han sade.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Bara några repliker!

Herr Ericson missförstod mig, när han påstod, att jag skulle ha sagt, att skiftarbete inte skulle vara mer ansträngande än dagarbete. Det har jag aldrig yttrat mig om, men jag har sagt, att jag aldrig vid de många avtalsförhandlingar, i vilka jag deltagit, hört yrkanden på att skiftarbetet skulle vara av så ansträngande natur att det krävde en särskild arbetstidsreglering.

Jag undrar, om herr Ericson har gått i skiftlag under arbetslagens tillämpningstid, och om inte de av herr Ericson åberopade erfarenheterna härröra från en tid, som ligger före dess tillkomst.

När det framhålles, att dessa frågor inte kunna lösas genom förhandlingar, och när herr Strand särskilt påpekar, att åtta-timmarsdagen inte har tillkommit genom avtalsförhandlingar, är jag icke övertygad om resonemangets riktighet. Åttatimmarsdagen skulle naturligtvis inte på det sättet tillkommit på en gång, men det har enligt min uppfattning varit lyckligare för alla parter, om den fått komma mera successivt. Varje kollektivavtal, som slöts före åtta-timmarslagens tillkomst, innebar i allmänhet en minskning av arbetstiden på olika punkter. Jag anser fortfarande att kollektivavtalsvägen är den riktiga vägen att gå vid lösandet av arbetstidsfrågor av mindre generell natur. Min erfarenhet är ju inte från den allra sista tiden, men jag undrar verkligen, ifall man t. ex. vid ett visst slags verk skulle vilja ha en speciell arbetstid, huruvida förhandlingar härom skulle vägras under hänvisning till arbetstidslagen. Det vore i strid med alla regler, som tidigare tillämpats, och jag har i mitt tidigare anförande givit exempel på hurusom på kollektivavtalsvägen arbetstiden på vissa och ej helt oväsentliga punkter blivit minskad.

Herr Strand underkände vidare mina argument beträffande den utländska konkurrensen under framhållande av att om de skulle gälla, hade vi aldrig kommit till någon sänkning av arbetstiden. Det är emellertid tvärtom just så, att åtta-timmarsdagen och arbetstidslagen kommit till just genom internationell samverkan i syfte att övervinna de svårigheter, som ligga i konkurrensen från länder med längre arbetstid än andra. Dessa svårigheter kommer man aldrig ifrån, och man skall därför icke förespegla sig att arbetstidsfrågor utan uppenbar fara för produktionen kunna lösas genom en ensidig lagstiftning här

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)
i vårt land. De svenska arbetarna voro på sin tid i Genève mycket försiktiga i sin inställning till 40-timmarsveckan, som man då ville rusa i väg och föra igenom. Det förelåg en mycket sund uppfattning på svenskt arbetarhåll, när man ansåg att mycket kan göras här i världen för att förbättra arbetsvillkoren, men en sak skall man vara försiktig med, och det är att förkorta arbetstiden, vilket alltid måste inverka på produktionsresultatet. Naturligtvis kan det tänkas att man kan vinna igen något av det förlorade genom den tekniska utvecklingen, men minskningen kan inte få gå hur långt som helst. Det finns en kritisk punkt, och det är svårt att säga var denna kritiska punkt ligger — den kanske inte ligger så synnerligen långt under den nuvarande arbetstiden.

I varje fall skulle jag vilja bestämt avråda ifrån att vi här i landet försöka gå ensidigt fram i fråga om sänkning av arbetstiden. Det ha vi helt enkelt inte råd till, åtminstone om vi skola behålla vår utvecklade sociallagstiftning och ytterligare utvidga den. Allt beror ytterst på produktionsresultatet, och att produktionsresultatet hänger nära samman med arbetstiden är någonting, man aldrig kan komma ifrån.

Herr Ekman: Herr talman! Jag delar ingalunda herr Wistrands åsikter om det sätt, varpå 8-timmarslagen genomfördes. Jag tror att genomförandet av den lagen var det rätta greppet vid det tillfället. Svensk industri och svenskt näringsliv, som voro beroende av detta, voro redan då långt komna på rationaliseringens väg, och det var en av förutsättningarna för att vi skulle kunna hålla oss uppe i konkurrensen. Skulle 8-timmarslagen ha genomförts på det där successiva sättet, som herr Wistrand nu talar för, skulle säkert fördelningen av produktionsresultaten ur arbetarnas synpunkt ha blivit ogynnsammare än den i verkligheten blev — och alla veta att den inte har varit alltför fördelaktig. Detta om den saken.

Beträffande därefter det föreliggande utredningsförslaget delar jag i mycket stor utsträckning de synpunkter, som herr Wistrand här har anført. Det finns i vårt land å ena sidan industriell verksamhet på skilda områden, där man av tekniska skäl inte kan undgå att bedriva arbetet i tre skiftlag. Det finns å andra sidan sådan verksamhet, där man har två skiftlag. Borttagande av arbete i två skiftlag nödvändiggör i vissa avseenden en mycket, mycket stor kapitalinvestering och utbyggnad av industriverken för att man överhuvud taget skall få det produktionsresultat, vi nu ha, medan å andra sidan annat skiftarbete, tvåskiftarbete, så att säga fångar toppbelastningar inom produktionslivet. Det gäller här en avvägningsfråga i allra högsta grad. Här spela djupgående ekonomiska faktorer in, såsom herr Wistrand har påpekat, och en företagare kan inte utan vidare bestämma sig för det ena eller det andra eller för att övergå från arbete i två skiftlag till enskiftarbete.

Men man kan inte heller göra gällande, som herr Wistrand tycks vilja, att saken är så klar, att den inte förtjänar ett övervägande.

Tidsförhållandena, tycker jag, tala ingalunda för att man skall hålla tillbaka i detta fall. Det är utomordentligt viktigt att ha ett problem sådant som detta kartlagt. När jag säger, att detta är ett problem, vill jag med det inte utan vidare instämma i alla de mycket kraftiga uttalandena om detta tvåskiftsarbets olägenheter för de kroppsarbetande. Jag tror att i dessa uttalanden ligger inte så liten överdrift. Det är naturligtvis ingalunda, herr talman, opportunt av mig att här deklarerar, att jag i det avseendet har en annan uppfattning, men jag tycker att man i någon mån får lov att ställa den s. k. kyrkan mitt i byn, och när det här från utskottets sida med ett mycket försiktigt skrivsätt föreslås en allsidig översyn av detta problem, för att man skall få

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)
fram vad som kan göras på området — eventuellt förlängd semester eller andra ur folkhälsosynpunkt lämpliga eftergifter — tycker jag att man bör låta en utredning dryfta spörsmålet och komma fram med sina förslag. Det blir sedermera riksdagens uppgift att pröva, vad den sålunda verkställda utredningen har kunnat åstadkomma i olika avseenden, varvid, som jag innerligt hoppas, också de av herr Wistrand framförda synpunkterna ingalunda skola komma i skymundan.

Det är, herr talman, på grund av denna min syn på saken, som jag för min del kommer att rösta för utskottets förslag om utredning.

Herr Uhlén: Herr talman! Jag begärde ordet för att påpeka en sak, som jag inte hört nämnas något om tidigare under debatten, nämligen att denna fråga inte är aktuell enbart i vårt land, något som herr Wistrand har försökt göra gällande.

Om vi skulle utreda denna fråga, skulle det därför inte bli någon »ensidig» historia för vårt lands vidkommande, som jag tror att herr Wistrand uttryckte saken. Frågan har diskuterats i andra länder under tio, tolv år, den har varit föremål för diskussion på internationella arbetskonferenser, den är just nu aktuell i England och i Amerikas förenta stater, och den är framför allt aktuell för alla arbetare, som arbeta under jord, alltså gruvarbetare, både kolgruvearbetare och malmgruvearbetare. Det är också sannolikt att man i skilda länder rätt snart kommer att genomföra en arbetstidsförkortning i synnerhet för dessa arbetargrupper.

Herr Wistrand har uppehållit sig särskilt vid järnverken. I fråga om sådana exportindustrier som järnbruksindustrien och cellulosaindustrien är det ju självklart att hänsyn måste tagas till konkurrensförhållandena, men det förefaller, som om herr Wistrand skulle tro, att meningen är att genomföra en generell arbetstidsförkortning vid järnbruken. Såvitt jag förstår saken rätt, är det här bara fråga om att genomföra en arbetstidsförkortning för de arbetare, som ha särskilt tungt och ansträngande arbete, och det är inte fråga om att genomföra en arbetstidsförkortning för *alla* skiftarbetare, vilket förmodligen inte ännu kan var möjligt och sannolikt inte heller nödvändigt. Inom cellulosaindustrien och vissa andra industrier t. ex. i kvarnindustrien förekomma ju mycket lätta arbeten, där nattarbetet eller skiftarbetet närmast har karaktären av ett rent övervakningsarbete. Inom sådana industrier kan det ju inte vara nödvändigt att genomföra en arbetstidsförkortning, förrän frågan blir aktuell i ett större sammanhang.

Det är emellertid inte bara de arbetargrupper, som hittills nämnts, som det kan bli fråga om. Inom sockerindustrien ha också vissa grupper sedan länge pretenderat på en arbetstidsförkortning vid skiftarbete. Det gäller därvidlag en ytterst liten grupp, varför en arbetsförkortning för den gruppen inte skulle komma att märkbart inverka på produktionskostnaderna. Jag tror också, att om man i fråga om en förkortning av arbetstiden inom järnbruksindustrien begränsade sig till de mest ansträngda grupperna, skulle inte heller en arbetstidsförkortning där påverka produktionskostnaderna så att konkurrensmöjligheterna försämrades, och skulle man inom den närmaste tiden genomföra arbetstidsförkortning även i andra länder, är det självklart, att förkortningen inte kan få någon betydelse för våra konkurrensmöjligheter.

Denna fara för konkurrens påpekades ju mycket energiskt, då det gällde att genomföra 8-timmarslagen, men det visade sig, att de länder, som genomfört 8-timmarslagen, ingalunda förlorat någonting av sina möjligheter att konkurrera, utan i de flesta fall tvärtom ökat sina möjligheter därvidlag. I det avseendet gäller detsamma som beträffande de höga lönerna, att höga löner lika

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)
mycket äro orsak till som en följd av industriell överlägsenhet. Även om arbetstidsförkortningen kan man säga, att en förnuftig arbetstidsförkortning inte behöver betyda en svaghet; den kan också betyda en styrka.

Vi ha nu kommit till det stadium i vår utveckling, att vi få lov att ekonomisera även med arbetskraften, och ett förnuftigt ordnande av arbetstiden betyder inte en nationalekonomisk förlust; det kan betyda en nationalekonomisk vinst, och det kan betyda en nationell vinst överhuvud taget.

En utredning på detta område måste alltså betraktas som i mycket hög grad motiverad, och då nu reservanterna ha talat om att det skulle vara mycket olämpligt att *just nu* genomföra en sådan utredning, skulle jag bara vilja fråga: vad menar man med »just nu»? Menar man, att utredningen skulle bli slutförd redan i år eller, som herr Wistrand uttryckte det, under de kaotiska förhållanden, varunder vi just nu leva? Jag tror inte vår erfarenhet säger oss, att utredningar bruka gå så snabbt, att vi kunna tala om att utredningen blir gjord *just nu*. Vi kanske få nöja oss med att den blir färdig om ett par, tre år, och då kanske tiden är mogen för dessa reformer även därför att de redan äro genomförda i andra länder.

Slutligen skulle jag, då herr Wistrand talar om att man skulle genomföra dessa reformer på kollektivavtalens väg, vilja framhålla, att det ju är riktigt att de *kunna* genomföras även på den vägen, men herr Wistrand vet ju lika väl som vi andra, som ha erfarenhet av arbetsmarknadsförhållandena, att det skulle då komma att ske efter stridigheter, tvister och svårigheter. Och det kan tänkas, att den grupp, som bäst behövde arbetstidsförkortning, vore den svagaste gruppen, som då inte kunde genomdriva förkortningen. På det sättet uppstå alltid ojämnheter och orättvisor, och det blir alltid bråk, besvär och konflikter.

Om en utredning verkställes, är det f. ö. fullständigt självklart att, därest herr Wistrands synpunkter äro bärande och riktiga, om också bara i någon mån, kommer utredningen att ta hänsyn till dessa synpunkter. Att de komma fram, måste man ju förutsätta, eftersom arbetsmarknadsorganisationerna givetvis komma att få yttra sig i frågan, och i så fall blir ju utredningen, även om den inte föranleder någon lagstiftning, till nytta även vid de kollektiva avtalsförhandlingarna. Även ur den synpunkten sett är utredningen alltså motiverad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Det är nog många av åhörarna som i likhet med mig funnit denna debatt mycket intressant. Den är värdefull som komplement till det utskottsutlåtande, som föreligger. Under den utredning, som sannolikt nu kommer att beslutas, blir det nödvändigt att taga stor hänsyn till åtskilliga av de synpunkter som här framhållits. Jag skulle särskilt vilja taga fasta på och understryka, vad som från olika håll starkt betonats, att en inskränkning av arbetstiden under inga förhållanden får ske på sådant sätt, att den förringar det svenska näringslivets utsikter att kunna stå sig i den hårda konkurrens som väntas. Det är värdefullt, att det råder enighet på denna punkt.

Mot den siste talaren, som gör gällande, att det här icke är fråga om någon generell inskränkning i arbetstiden, ber jag att få påpeka, att motionen otvivelaktigt syftar till en sådan generell inskränkning, och det är ju motionen som är utgångspunkten för frågans behandling i riksdagen. Jag är dock övertygad om att många av dem, som här talat för utskottsbetänkandet och alltså för en utredning, i själ och hjärta vilja bestämt taga avstånd från ett så långt gående utredningskrav som det i motionen framförda. På en punkt har ju också utskottet tagit avstånd från motionen, men såvitt jag kan se endast på en punkt. För övrigt har man i tämligen allmänna och rätt svävande ordalag uttalat sig om mo-

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.)

tionens yrkanden. Om det är riktigt, som det här sagts av herr Hage, att detta får tolkas som en ganska kylig behandling av motionen, så är ju även detta ett vittnesbörd om att man också bland representanterna för arbetarklassen anser att de krav, som formulerats i motionen, gått för långt.

Otvivelaktigt är arbetstidsproblemet och dess inordnande i den svenska produktionen en av de stora sociala frågor, som vi ha att möta inför den tid som nu kommer. Men när herr Uhlén gör gällande, att det är skäl att taga upp denna fråga till behandling just nu, bland annat därför att den är aktuell också i en rad andra länder, vill jag säga, att detta egentligen är ett skäl för oss att ställa oss avvaktande, att icke taga upp denna fråga just nu, utan vänta och se. Om man i de stora industriländerna, med vilka Sverige kommer att få sin hårdaste konkurrens, är beredd att vidtaga väsentliga inskränkningar i arbetstiden, blir ju situationen för vår del förändrad, men om detta icke är fallet, har jag mycket svårt att se, att det just inom de industrier, som här berörts, blir möjligt för oss att gå till en isolerad åtgärd av det slag som här föreslagits, och inom andra industrier, som kanske motionären tänkt sig, tror jag icke att de sociala skälen kunna åberopas till förmån för en ytterligare arbetstidsbegränsning i lika hög grad som inom vissa grenar av den tunga industrien.

Detta talar för att man bör taga denna sak med stor försiktighet, och om jag tolkat stämningen i kammaren rätt och vi alla äro ense om att vi under inga förhållanden skola göra något, som kommer att väsentligt minska det svenska näringslivets produktions- och konkurrenskraft, så tror jag att vi kunna vara tillfredsställda med denna utgångspunkt. Det är bara viktigt, att detta understrykes, så att om utredningen kommer till stånd, den verkligen tar sikte även på detta.

Vi äro säkerligen också ense på en annan punkt, och det är, att en av våra viktigaste nationella uppgifter är värden om vårt folkmaterial, som är en av våra största tillgångar. Jag ber att få försäkra, att den meningsriktning, jag representerar, på den punkten är lika varmt intresserad som någon annan grupp för alla åtgärder i syfte att bevara det svenska folkmaterialet. Varför vi här ställa oss betänksamma mot en utredning, särskilt sådan den formulerats i motionen, har särskilt herr Wistrand givit starka sakliga skäl för, som jag kan nöja mig med att understryka, men den betänksamheten får icke på något sätt tolkas såsom likgiltighet för de stora sociala problem som skymta bakom denna motion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wistrand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter sär-

Om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. (Forts.) skilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wistrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 52.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Om utredning
ang. befolk-
ningsförhål-
landen i
Sverige m. m.*

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om en utredning angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige.

I en inom riksdagens första kammare väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 78, hade herr *Forslund* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en omedelbar utredning i motionens syfte och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Inom andra kammaren hade väckts en likalydande motion, nr 135, som av andra kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte, med biträdande av andra kammarens i ämnet fattade beslut, för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av de i motion I:78 (II:135) behandlade problemen och att de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, måtte föreläggas riksdagen.

Friherre Beck-Friis: Herr talman! Utskottet föreslår här en utredning angående befolknings- och näringsförhållandena i Sverige i enlighet med en motion till årets riksdag av herr Forslund m. fl. Man har därvid särskilt pekat på Roslagen. Motionen har föranlett en hel del diskussion, och bland annat har i tidningspressen uttrycket »det fattiga Roslagen» kommit fram.

Jag har inte någon som helst anledning att motsätta mig den i motionen föreslagna utredningen, men jag är inte säker på att den kommer att fastslå, att förhållandena i Roslagen äro så dåliga som man velat göra gällande, åtminstone inte vad jordbruk och skogsbruk beträffar. Tvärtom, befolkningen i Roslagen har i allmänhet sin ekonomi väl ordnad, och Roslagens sparbanker visa i allmänhet stort insättningsöverskott. Kristidsstyrelsens ordförande i Stockholms län, herr Franzon, har ju också helt nyligen här i kammaren lämnat meddelande om vilken förnämlig insats skogsägarna i Stockholms län gjort för att bemästra den svåra bränslekrisen. Stockholms läns skogsägare ha inte bara i år, utan även under de gångna krisåren avverkat en vedkvantitet som betydligt överstiger den ålagda leveransplikten, och det råder väl intet tvivel om att det är just Roslagen som därvidlag gått i täten.

Även på jordbrukets område hävdar sig Roslagen väl. Jag har inga siffror för Roslagen särskilt — Roslagens gränser äro väl knappast fastställda — men jag vet att en undersökning, som gjordes för några år sedan, jag tror det var år 1941, visade att både det året och året innan kom icke mindre än en tiondel av landets skörd av höstveten från Stockholms län. Mjölksiffrorna från

Om utredning ang. befolkningsförhållanden i Sverige m. m. (Forts.)
våra ladugårdar bruka ju också vara en bra värdemätare på jordbrukets ståndpunkt. Jag vill därför meddela, att kontrollåret 1942/43 — det sista som jag har siffror på — hade Stockholms läns jordbrukare lika stor eller större mjölmängd och fetthalt i mjölken än jordbrukarna i de angränsande länen, Uppsala, Västmanlands och Södermanlands län. Jag vill med detta ha sagt, att enligt min mening Roslagens jordbruk och skogsbruk väl följt med i utvecklingen.

Sämre är det kanske ställt med Roslagens småindustrier. Att få fram nya industrier i stället för de inom bruksdistrikten nedlagda järnverken är en mycket önskvärd sak och väl värt en undersökning. Råvarubalansen är dock smal, och järnvägsnätet i Roslagen är ju också, som bekant, smalt. Om den ifrågasatta utredningen skulle komma att visa, att den smalspåriga roslagsbanan har sin andel i den påtalade stagnationen i Roslagens industriella liv, så vågar jag uttala den förhoppningen, att staten, sedan den övertagit även denna järnväg, skall taga konsekvenserna av utredningen på denna punkt och låta ombygga densamma till normal spårvidd.

Ja, herr talman, med dessa ord har jag endast velat i någon mån taga »det fattiga Roslagen» i försvar. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18, *Om utredning ang. samhällsplanering m. m.*
i anledning av väckta motioner dels om utredning angående samhällsplanering och samhällets behov att bestämma markens användning m. m., dels angående utredning om inrättande av ett centralt statligt organ för genomförande av en landsplanering, dels ock angående utredning av frågan om överförande i samhällets ägo av för städernas bebyggelse nödvändig tomtmark.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 290 av herr *Karl Johan Olsson* och den andra inom andra kammaren under nr 449 av herr *Nilsson* i Stockholm m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning med uppgift att undersöka 1) vilka verkningar på samhällets behov att bestämma markens användning och på jordvärdefrågor, som betingades av nuvarande förhållanden och den sannolika utvecklingen av samhällsplanering i lokal, regional eller nationell skala, av samhälleligt understött bostadsbyggande, av kommunikationernas och industriens utveckling, befolkningsutvecklingen, jordbrukets intressen och andra för frågan relevanta företeelser, 2) vilka principiella ändringar i gällande dispositionsrätt till mark, som härav kunde föranledas, 3) vilka principer som borde ligga till grund för ersättningar till enskilda vid intrång i eller förvärv av dispositions- eller äganderätt till mark samt 4) vilka principer som borde vara grundläggande för beskattning av jordvärdestegring.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl. väckt motion, nr 346, föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om inrättandet av ett centralt statligt organ för genomförandet av en sådan landsplanering, som i denna motion skisserats, samt därtill utredning och förslag om den nya lagstiftning som vore erforderlig för att kunna tillerkänna det föreslagna planeringsorganet de befogenheter, som vore nödvändiga för genomförandet av en landsplanering av i motionen åsyftat slag.

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

Slutligen hade i den inom andra kammaren likaledes väckta motionen nr 109 herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Stavsund hemställt, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning av frågan om överförande i samhällets ägo av för städernas bebyggelse nödvändig tomtmark samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Första kammaren hade hänvisat motionen I: 290 till sitt andra tillfälliga utskott. Motionerna II: 449, II: 346 och II: 109 hade av andra kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott, vilket utskott i sitt i ärendet avgivna utlåtande nr 10 på anförda skäl hemställt, att andra kammaren i anledning av motionerna nr 449, 346 och 109 för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med uppgift att undersöka 1) vilka verkningar på samhällets behov att bestämma markens användning och på jordvärdefrågor, som betingades av nuvarande förhållanden och den sannolika utvecklingen av samhällsplanering i lokal, regional eller nationell skala, av samhälleligt understött bostadsbyggande, av kommunikationernas och industriens utveckling, befolkningsutvecklingen, jordbrukets intressen och andra för frågan relevanta företeelser, 2) vilka principiella ändringar i gällande dispositionsrätt till mark, som härav kunde föranledas, 3) vilka principer som borde ligga till grund för ersättningar till enskilda vid intrång i eller förvärv av dispositions- eller äganderätt till mark samt 4) vilka principer som borde vara grundläggande för beskattning av jordvärdestegring.

Andra kammaren hade bifallit denna utskottets hemställan.

Sedan andra kammaren delgivit första kammaren detta sitt beslut, hade sistnämnda kammare hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i sitt nu föreliggande utlåtande hemställt, att första kammaren måtte, med biträdande av andra kammarens beslut, för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med uppgift att undersöka 1) vilka verkningar på samhällets behov att bestämma markens användning och på jordvärdefrågor, som betingades av nuvarande förhållanden och den sannolika utvecklingen av samhällsplanering i lokal, regional eller nationell skala, av samhälleligt understött bostadsbyggande, av kommunikationernas och industriens utveckling, befolkningsutvecklingen, jordbrukets intressen och andra för frågan relevanta företeelser, 2) vilka principiella ändringar i gällande dispositionsrätt till mark, som härav kunde föranledas, 3) vilka principer som borde ligga till grund för ersättningar till enskilda vid intrång i eller förvärv av dispositions- eller äganderätt till mark samt 4) vilka principer som borde vara grundläggande för beskattning av jordvärdestegring.

Reservationer hade anförts:

1) av herr *Ekströmer*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att förevarande motioner, I: 290 (II: 449), II: 346 och II: 109, icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda; samt

2) av herrar *Albert Andersson* och *Sundelin*, som ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! När man studerat de motioner som utskottet här behandlat, så måste man faktiskt säga sig, att man har svårt att förstå, till vilka praktiska resultat som motionärerna egentligen vilja komma, ty man

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

kan inränga nästan vad som helst som rör planeringsfrågor, äganderätt, jordbeskattning och annat i motionen, och man undrar hur en så vidlyftig utredning som här föreslagits någonsin skall kunna effektueras. I den något överkliga atmosfär, vari motionärerna röra sig, ha dock utkristalliserats fyra utredningsyrkanden, nämligen om modernisering av samhällsplaneringen, om ett överförande till samhället av viss mark, om en utvidgad expropriationslagstiftning och om principerna för beskattning av jordvärdestegring.

Beträffande då först frågan om samhällsplaneringen så kan man gott vitsorda, att denna fråga är av stor betydelse, eftersom den ekonomiska och sociala utvecklingen har medfört, att åtskilliga av nu gällande bestämmelser otvivelaktigt tarva en översyn. Men motionärerna tyckas ej ha tänkt på att dessa frågor legat under utredning av en särskilt tillsatt kommitté, 1942 års stadsplaneutredning, och denna kommitté har just nyss, den 22 maj 1945, avgivit sitt slutbetänkande. Detta betänkande har först för kort tid sedan kommit utskottet till handa. Jag erkänner att jag icke har läst hela betänkandet, men så mycket har jag dock läst, att jag tycker mig förstå, att utlåtandet i de fall, där verkligen praktiska resultat kunna åstadkommas, medför fullt tillfredsställande möjligheter till en effektiv och väl avvägd planering av den samhälleliga bebyggelsen, och detta gäller såväl stadsplanering i mera inskränkt bemärkelse som s. k. regionplanering. Åtskilliga av de myndigheter och institutioner vilka i sina remissvar tillstyrkt den nu föreslagna utredningen, t. ex. Svenska stadsförbundet, hade förvisso ej gjort detta, om det nämnda slutbetänkandet varit för dem tillgängligt före remissvarens avgivande, tvärtom hade man då säkerligen ansett en ny utredning i fråga om stadsplaneringen onödig. 1942 års stadsplaneutredning har varit inne jämväl på vad motionären kallar nationell planering men tydligen ansett att tanken på en dylik mera ligger på de fromma önskningarnas område och därför avstått från att härutinnan komma med några förslag.

Härför kan man nog vara utredningen tacksam. Ett par särskilt tillkallade sakkunniga — två arkitekter — ha visserligen till betänkandet avgivit en reservation, vari påyrkas en längre gående lagstiftning i liknande syfte som motionärens, men det förbättrar inte saken, ty reservanternas övertro på möjligheterna att göra prognoser för samhällets framtida utveckling och att efter dessa dirigera det ekonomiska livet synes mig vara fullt ut lika verklighetsfrämmande som motionärens idéer om samma sak. Ty det är mycket som behövs för en sådan nationell planering. Tillåt mig citera ett stycke ur deras reservation; de äro tydligen ganska väl överens med motionärens intentioner. Här står: »Vid upprättande exempelvis av regionplaner och generalplaner måste arbetet med tekniska frågor föregås av ingående studier för att klarlägga förutsättningarna för samhällets framtida tillväxt. Därförutan kunna tekniska detaljer icke dimensioneras i planen, såsom produktionsområden, bostadsområden, vägar och kommunikationer, avlopp etc. Dessa förberedande studier måste vara av ekonomisk karaktär i syfte att belysa näringslivets förutsättningar, av demografisk natur för att belysa befolkningens sammansättning och sannolika förändring, av sociologisk art för att belysa tendenser rörande levnadsförhållanden, icke minst i fråga om bostadsstandard o. s. v. Dessa studier kunna icke baseras enbart på rent lokala förhållanden. Befolkningstillväxten exempelvis beror ej enbart på den för tillfället befintliga befolkningen i samhället och dess sammansättning, utan påverkas av in- och utflyttning och därmed av befolkningssituationen i landet. Förarbetena till såväl regionplaner som generalplaner måste därför grundas på antaganden om näringspolitisk, befolkningspolitisk, social och teknisk utveckling inom landet i dess helhet.»

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

Ja, det där är ju inte litet! Men *hur* skall man kunna garantera, att alla dessa undersökningar och prognoser bli riktiga? Tiden går numera fort, oväntade förändringar i olika avseenden inträffa, ty man får ju ej glömma en sådan irrationell faktor som människan. Det är sannolikt att de förhållanden som gällde vid en undersöknings början icke alls äro till finnandes när allt är färdigt; en sådan där lärd utredning vore sannolikt redan från början föråldrad, och så finge man börja om på nytt igen, troligen med samma resultat.

Man är nog mest böjd för att helt instämma i kammarkollegiets uttalande, att »dylika prognoser icke äro möjliga att få så säkra, att det vore tillrådligt att på dem bygga en planhushållning». Och en planhushållning utan överblick över de avgörande faktorerna torde vara sämre än ingen plan alls, eller rättare än enkla och naturliga planer utan några mer eller mindre vetenskapliga förarbeten, som med största sannolikhet skulle sakna praktiskt värde men i stället kunde lända till fullständigt felaktiga åtgärder.

I motionen liksom i utskottets utlåtande är man särskilt angelägen att framhålla nödvändigheten av planmässighet i fråga om den industriella utvecklingen, som hittills har fått sköta sig själv och som man därför anser ha blivit mindre lyckad. Det hjälper ej att industriförbundet, som väl närmast bör känna till saken, förklarat att vår industris uppbyggnad i stort är fullt tillfredsställande; man vill i alla fall ha fram något organ som för framtiden skall kunna åstadkomma ett bättre sakernas tillstånd. Man drar upp vissa riktlinjer, som för all del kunna ha ett visst teoretiskt värde, men jag tror ej att man så där vid skrivbordet kan rita upp ett schema och sedan utan vidare följa detta. Det är många faktorer som spela in, när en ny industri skall anläggas, men det viktigaste är ju ändå att industrien kan med framgång drivas och lämna sysselsättning åt de anställda, och i det avseendet tror jag att det praktiska livets män ha bättre inblick än aldrig så många teoretiska vetenskapsmän. För visso kommer den hårda nödvändigheten framdeles som hittills att tvinga grundaren av en industri att utan ingripande ovanifrån överväga alla faktorer som gynnsamt eller ogynnsamt inverka på den påtänkta industriens möjligheter till framgång.

Som ett kriterium på motionärernas och utskottets verklighetsfrämmande tankebanor kan jag icke neka mig att citera vad utskottet säger på s. 10, att »det kan vara en nackdel, om en orts industri alltför ensidigt sysselsätter antingen manlig eller kvinnlig arbetskraft», och att »man härutinnan bör söka åstadkomma en så jämn fördelning som möjligt».

Att man icke på en avlägset liggande ort bör lägga en industri med enbart kvinnlig arbetskraft är väl självklart; det har väl knappast hänt, och om det har hänt, lär man väl knappast göra om det. Men inte är det väl så farligt, att endast *manlig* arbetskraft sysselsättes på en ort. Det har ju hittills gått bra, ty jag tror inte att det är något fel på äktenskapsfrekvensen vid t. ex. våra gamla järnbruk, utan varje arbetare kan nog få den fru han vill ha även utan någon särskild industri för kvinnor. Om man drar ut de praktiska konsekvenserna av utskottets uttalande, skulle ju aldrig t. ex. en maskinindustri kunna anläggas utan att man samtidigt såge till att t. ex. en syateljé eller någonting dylikt skulle komma till stånd på samma plats för att den där av motionärerna önskade balansen skulle kunna uppnås. Ja, sådant kan man väl ändå inte taga riktigt på allvar!

Utskottet framhåller även, att en bygds näringsliv för närvarande ofta är synnerligen ensidigt sammansatt och att genom en bättre fördelning av olika näringsgrenar säkerligen många olägenheter skulle kunna mildras. Detta låter mycket bra, och teoretiskt kan ingen invändning göras, men för min del måste jag fråga mig, hur detta egentligen systematiskt skall kunna förverkligas.

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

Varje ekonomiskt område har sina förutsättningar för sitt näringsliv. På slätterna blir det jordbruket, i en skogsbygd blir det skogshanteringen, vid kusten blir det fisket, som blir dominerande. Den rörliga brickan i det planerade läggspelet blir då industrien och kanske hantverket, som man då tydligen tänker placera allteftersom en komplettering i en eller annan landsända behöver ske. Men kan man så där utan vidare bolla med vår industriella utveckling? Om t. ex. några göteborgare skulle vilja anlägga en maskinfabrik för att nyttiggöra en ny uppfinning, kanske de då av den tilltänkta planeringskommissionen få till svar: »Nej, inte i Göteborg, där är näringslivet redan differentierat, men på en annan plats, t. ex. Öregrund; den orten behöver ryckas upp.» Och så kanske han är rädd för att det skall bli för mycket karlar i Öregrund, och då får man sätta som villkor att samtidigt en konfektionsfabrik eller annat verk som sysselsätter kvinnlig arbetskraft där anlägges. Ja, utskottet får förlåta mig, men jag tycker att sådana tankegångar ej så litet lukta av den ideologi, vars namn jag knappast vill nämna men som till helt nyligen härskade i vårt stora grannland i söder.

Om jag nu återgår till markplaneringen, så menar utskottet, att det icke kan bli någon ordning på markdispositionerna för det ena eller andra ändamålet med mindre än att marken överföres i samhällelig ägo, och då kommer man in på expropriationsförfarandet. Det är nog riktigt att möjligheterna att genom expropriation överföra mark i samhällelig ägo för närvarande äro begränsade och att expropriationsförfarandet behöver effektiviseras. Men utskottet erinrar också om att så sent som vid 1944 års riksdag utredning begärdes hos Kungl. Maj:t om kommuns rätt att expropriera mark för bostads- och industriändamål, och jag förstår då icke att man nu begär en ny utredning om samma sak. Det kan väl ändå anses onödigt.

Men utskottet stannar icke vid kravet på vidgad expropriationsrätt; man vill också att när nu en gång marken kommit i samhällets ägo, så skall den för alltid stanna där, d. v. s. några försäljningar med äganderätt skola ej få förekomma, utan den skall endast få upplåtas med nyttjanderätt, varvid tomt-rättsinstitutet lämpligen bör erhålla ökad användning. Ja, här skiljas våra vägar på allvar, och jag tror, att enda förklaringen till ett dylikt krav måste vara att motionärerna icke känna till tänkesätten på landsbygden. Ty är det något drag som är riktigt fast förankrat i den svenska folksjälen, så är det väl ändå kärleken till jorden, och detta gäller icke bara bönder och godsägare, utan förvisso i lika hög grad våra industriarbetare i olika yrken och icke minst kvinnorna, ja, jag tror att till och med stadsbor ha en sådan längtan efter jord, om den också kan vara latent. Jag tror att varje svensk man och kvinna drömmer om att bli ägare till ett stycke svensk jord, det må vara ett gods, en gård eller ett eget hem. Och det är *ägare*, man vill bli; ett arrendekontrakt eller ett tomtträttsköp kan icke i det allmänna tänkesättet uppväga ett lagfartsbevis, så att man verkligen säkert vet att ingen kan komma och taga jorden ifrån en, varken förr eller senare.

Eftersom jag själv är lantman av födsel och ohejdad vana så måste jag säga, att denna inställning nog hör till de mest gedigna inslagen i den svenska folkkaraktären. Kanske ha kammarens ledamöter någon gång iakttagit de egnahemsområden som nu allmänt utbreda sig omkring våra industriorter och sett med vilken möda de iordningstänkts och hur kärleksfullt de vårdas. Man kan vara övertygad om att man aldrig skall få se något liknande i framtida samhällen, där ingen kan ha den känslan av fast *äganderätt* som är den i mörgen inneboende drivfjädern till all denna omvårdnad. Nu vill man helt kallt spolia denna källa till trivsel för de många bara av den anledningen att man befarar att en eventuell omplanering, kanske långt fram i tiden, skall

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

kunna åsamka samhället något ökade kostnader! Jag måste säga att detta vittnar om en krass syn på tingen och en verkligt hårddraget teoretisk inställning till samhällsproblemen. Att äventyra den i allo samhällsgagnande egna-hemsbildningen i våra samhällen vore väl ändå en dumhet som icke kan för-svaras. Men det är som om man hade skyggglappar vid ögonen: man ser bara framåt mot ett teoretiskt uträknat mål, som man fått för sig innebär idealet. men man vill eller kan ej se vilka värden som på vägen kunna förspillas. Jag vågar göra en liten stillsam fråga till våra samhällsförbättrare likvisst utan hopp att få svar: vore det ändå inte litet säkrare att på vägen till idealsam-hället se verkligheten i ögonen, bygga på gammal erfarenhet och tillvarataga vad som genom tiderna under arbete och strider utkristalliserats såsom goda och nyttiga ting till medborgarnas trivsel och båtнад?

Det tredje av utskottets yrkanden avser utredning angående vilka principer som böra ligga till grund för ersättningar till enskilda vid intrång i eller för-värv av dispositions- eller äganderätt till mark. Här om kan man fatta sig kort, ty, som jag förut erinrat om, har förra årets riksdag hos Kungl. Maj:t begärt en utredning om kommuns rätt att exproprierar mark för olika ändamål, så att i detta avseende kan då sannerligen en ny framställning vara onö-dig. Dessa frågor kanske ej heller äro alltför svåra att komma till rätta med, och jag hänvisar härutinnan till kammarkollegiets remissyttrande, där kolle-gium säger att det börjat tillämpa vissa nya metoder för värdering av exploa-teringsmark, i vilka vederbörlig hänsyn tagits till tids- och räntefaktorerna. varigenom överdrivna anspråk på köpeskillningar kunnat tillbakavisas. Man har från kollegium under hand meddelat, att dessa nya metoder i allmänhet fungerat fullt tillfredsställande. För min del tycker jag, precis lika mycket som motionärerna, att tomtjobberi är en osund och samhällsskadlig företeelse som på allt sätt bör förhindras, så den saken behöva vi inte ens diskutera.

Vad beträffar utskottets fjärde yrkande, om utredning rörande principerna för beskattning av jordvärdestegring, kan man erinra om att särskilda utsedda sakkunniga år 1942 avgivit betänkande med förslag till förordning om värde-stegringsskatt å fastighet. Denna fråga är alltså föremål för statsmakternas övervägande, och man kan väl inte gärna begära en ny utredning, innan man fått se resultatet av den förra.

I övrigt kan man anteckna, att många av de i motionerna berörda frågorna äro föremål för utredningar och överväganden, och jag hänvisar i detta av-seende till uppgifterna i min reservation. Jag kan bl. a. nämna, att bostads-sociala utredningen bl. a. undersöker spörsmålet om sanering av det under-måliga bostadsbeståndet och att lagberedningen och fastighetsbildningssakkun-niga ägna undersökningar bl. a. åt frågan om minskande av svårigheter för stadsplans genomförande samt att fritidsutredningen avgivit förslag om reg-lering av strandbebyggelsen och om inrättande av fritidsreservat etc.

Herr talman! Man hör ibland från vårt majoritetsparti uttalas förvåning över att icke vi näringarnas representanter utan vidare gå med på de »oskyl-diga förslag» till omdaning av vårt samhälle, som nu ideligen framkomma. Jag har suttit här i kammaren och åhört debatterna i de olika frågor med förslag till förverkligande av en hel del punkter i det s. k. efterkrigsprogram-met, som i år kommit upp, och vad som kanske mest har förundrat och oroat mig är den schablonmässiga synen på vårt nuvarande näringsliv och den mas-siva okunnigheten om hela dess struktur och om de faktorer, som påverka dess utveckling, som kommer till synes från dem som helt frankt yrka på en om-välvning. Nog tycker jag att det vore sundare, om man försökte att först i grunden sätta sig in i vad affärsliv verkligen innebär, gärna rätta till påvis-bara missförhållanden och så bygga vidare på den grund, som erfarenheten

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

visat vara den säkraste för att nå gynnsamma resultat, i stället för att göra rent bord med allt gammalt och pålitligt och så söka bygga upp något helt nytt, som visserligen här i landet gudskelov ännu är oprövat, men som i andra länder lett till ganska skrämmande resultat: trassel och oordning, minskad produktion och allehanda vantrivsel. Den mänskliga naturen kan man förvisso ej i en handvändning skapa om.

I den nu föreliggande frågan har jag försökt klargöra, varför jag ej vill vara med om en ny utredning. Jag har kanske tagit litet för ovetenskapligt och praktiskt på frågan för de lärda herrarna i majoritetspartiet, men jag yrkar i alla fall, herr talman, bifall till min reservation.

Herr Sundelin: Herr talman! Vid utskottets utlåtande är också fogad en andra reservation, av herr Albert Andersson och mig, och jag skall be att i alla största korthet få motivera vårt ställningstagande.

Vi ha visserligen ansett att de motioner, som utskottet här har behandlat, beröra en del viktiga och betydelsefulla problem, men då de, såsom herr Ekströmer redan har påpekat, dels ha varit föremål för utredning och dels viss utredning angående dem har beslutats, ha vi funnit att det är tämligen överflödigt att nu besluta om en ytterligare, stor och omfattande utredning rörande dessa frågor. Tidigare i eftermiddag har ju påtalats det utredningsraseri, som tycks ha gripit riksdagen, och då det i detta fall redan pågår utredningar, ha vi som sagt ansett det tämligen överflödigt att sätta i gång nya sådana.

Man kan också hysa en viss tveksamhet rörande nyttan av dessa utredningar, och jag delar den uppfattning, som bl. a. har kommit till uttryck i ett yttrande över motionen I: 290, vilket avgivits av styrelsen för Svenska landskommunernas förbund. Styrelsen anför »att — ehuru en utredning av förevarande slag borde kunna lämna värdefulla bidrag till lösandet av åtskilliga för landsbygden viktiga problem — styrelsen med hänsyn till riskerna för det partiella reformarbetets avstannande vill uttala sin tveksamhet inför det i motionen väckta förslaget om tillsättande av en allomfattande utredning i planeringsfrågorna». Det har nog tyvärr visat sig, att stora och omfattande utredningar ofta utgöra ett mycket effektivt hinder för framstegsarbete på de områden, där utredningarna i fråga arbeta.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Albert Andersson och mig avgivna reservationen.

Herr Heüman: Herr talman! Den fråga som kammaren nu behandlar har ju tidigare varit före i andra kammaren, och vi ha tagit ställning till den efter remiss från andra kammaren. Motiveringen för utskottets ställningstagande framgår ju av utlåtandet, och jag skall med hänsyn till den ganska sena timmen nöja mig med att till granskning upptaga, vad reservanterna framhållit.

Herr Ekströmer sade, att han inte kunde förstå meningen med motionerna, och jag antar, att han har samma uppfattning om utskottets utlåtande. Jag får lov att säga, att det inte borde vara svårt — efter en så ingående granskning av handlingarna i ärendet, som herr Ekströmer bör ha företagit — att förstå vad som i huvudsak menas med motionerna och utskottets utlåtande. Avsikten med motionerna och utskottets utlåtande är att få till stånd en utredning av huruvida det inte kan vara lämpligt, att samhället får ett större inflytande över de verksamhetsområden, som innefattas i samhällsplaneringen överhuvud taget.

Jag skulle också vilja säga, att var och en som inom den kommunala verksamheten har sysslat speciellt med samhällsplaneringsfrågor, framför allt kanske rörande stadsplanering, nog har stött på betydande svårigheter. Jag tror

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

inte man överdriver, om man säger att speciellt stadsplaneringen, på grund av otillräckligheten av nu gällande lagar, har varit så att säga bunden till händer och fötter och ej kunnat ske på ett tillfredsställande och praktiskt sätt. Det är növäändigt att här vidtaga en rättelse och ge lagarna en sådan utformning, att samhällena få ett bättre grepp på dessa frågor, därest man för framtiden vill på ett förnuftigare sätt än hitintills komma till rätta med problemen överhuvud taget.

Herr Ekströmer sade, att utskottet tycks ha förbigått 1942 års stadsplaneutredning. Vi ha inte förbigått denna utredning utan ha den uppfattningen att dess betänkande, ehuru vi inte kunnat hinna i detalj studera det, eftersom det avgavs för en kort tid sedan, dock inte utmynnar i förslag, som fullt täcka vad motionerna syfta till. Detta framgår också bland annat av det särskilda yttrande, som är fogat till betänkandet av två av utredningsmännen, nämligen herrar Häggbom och Lindström. Dessa båda sakkunniga representera ju i utredningen respektive byggnadsstyrelsen och tekniska högskolan, och de måste följaktligen betraktas såsom ganska sakkunniga på det område, de haft att utreda.

Vad säga då dessa sakkunniga om utredningens resultat? Jo, de säga följande: »Ett förverkligande av stadsplaneutredningens förslag till byggnadslag m. m. skulle enligt vår mening medföra väsentligt ökade möjligheter till en effektiv och väl avvägd planering och reglering av den samhällsmässiga bebyggelsen. I vissa avseenden kvarstår dock, sådant förslaget utformats, alltför mycket luckor och brister, som känneteckna nu gällande lagstiftning. Stadsplaneutredningen har sålunda icke tillfredsställande behandlat de gränsfrågor mellan byggnadslagstiftningen och expropriationslagstiftningen, som äro av grundläggande betydelse för den förras utformning.» Vidare framhålla de: »Det kan ifrågasättas, om icke all mark eller nyttjanderätt till mark inom område, som sålunda avses för samhällsmässig bebyggelse, borde överföras i allmän ägo genom inlösen. Många komplicerade frågor, som icke kunnat bemästras på ett tillfredsställande sätt, skulle härigenom få en klar och entydig lösning.»

Herr Ekströmer betecknar dessa herrar såsom verklighetsfrämmande när de ha avgivit dessa yttranden. Jag tror emellertid inte att de äro så verklighetsfrämmande som herr Ekströmer vill mena, ty vad de ha sagt ansluter sig ganska nära till vad vissa myndigheter ha förklarat när de yttrat sig i anledning av remisserna från utskottet. Jag skall bara framhålla vad några av dessa myndigheter ha sagt, och jag skall därvid inte uraktlåta att genast framhålla att även om vissa myndigheter i sina yttranden hesiterat inför ett överförande av marken i samhällets ägo, ha de dock icke ställt sig helt främmande för den tanken.

Sålunda framhåller byggnadsstyrelsen bl. a. att det är »uppenbart, att en rationell planläggning skulle tekniskt underlättas och möjligheterna att realisera en plan avsevärt ökas, om marken vid planens upprättande befinner sig i samhällets hand».

Landskommunernas förbund anser att det är riktigt, att ett överförande av bebyggelsemark till det allmänna i många avseenden skulle underlätta upprättandet av rationellare planer.

Kommerskollegium framhåller, att ägosplittringen kan fördröja och fördyra planeringens genomförande.

Svenska stadsförbundets styrelse framhåller: »Obestridligt synes också vara, att samhällsutvecklingen alltmånga ger anledning att gå till grunden med hithörande spörsmål och överväga, om deras lösning möjligen bör sökas efter principiellt nya linjer. Styrelsen tror därför, att det skulle vara av värde, om

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

en allsidig utredning i de avseenden, som angivits i motionens hemställan, kunde verkställas.»

Är det någon av de myndigheter, som avgivit yttrande i anledning av motionen nr 290 i första kammaren, som har praktisk erfarenhet av svårigheterna i planeringsarbetet, så är det väl Svenska stadsförbundet, och detta har helt och fullt anslutit sig till det utredningskrav, som framställts av motionärerna och till vilket utskottet anslutit sig.

Herr Ekströmer var inne på frågan om den industriella utvecklingen, i den mån som motionärerna ha berört detta spörsmål. Han tog upp frågan om dirigeringen av industrien i viss utsträckning inom samhällets ram och påtalade därvid vad som bl. a. framhållits i utskottsutlåtandet angående det olämpliga i en alltför ensidig planering av industrien på olika orter. Han förklarade att det väl inte har någon betydelse, om en industri med exempelvis övervägande manlig arbetskraft förlägges till en ort, ty det finns ändå möjligheter i denna ort för kontrahenter att ingå äktenskap — det skulle således ur den synpunkten inte stöta på några som helst hinder. Det må så vara, men det är ju inte från den utgångspunkten som motionärerna och utskottet ha sett frågan. Visserligen ha motionärerna framhållit, att det skulle bli en mera tillfredsställande frekvens exempelvis i fråga om äktenskaps ingående, därest man hade en jämnare fördelad industri, men vad vi närmast ha syftat på har ju varit svårigheterna att skaffa den kvinnliga delen av befolkningen arbets-tillfällen, om industrien är alltför ensidigt inriktad på manlig arbetskraft.

Jag kan ju ta ett enda exempel, som för mig är närliggande — fallet Huskvarna—Jönköping. Huskvarna har ju tidigare åtminstone varit en ort där utpräglat manlig industri har varit förhärskande; det är först på senare år som man fått en övervägande kvinnlig industri till platsen. Men vad har resultatet blivit? Jo, att den kvinnliga ungdomen i Huskvarna, som inte har kunnat få arbete och försörjningsmöjligheter inom sin stad, har fått lov att söka arbete i Jönköping. Och det trafikeras dagligen buss efter buss fram och tillbaka mellan Huskvarna och Jönköping med den kvinnliga arbetskraft, som inte kan få sysselsättning i Huskvarna utan som fått söka denna i Jönköping. I detta fall har det varit en fördel att de båda städerna legat så nära varandra. Men det är inte alltid sagt att det finns någon stad på så nära håll, att den kvinnliga arbetskraften kan få tillgång till arbete så lätt och bekvämt som i detta fall.

Herr Ekströmer tyckte också att det var ganska anmärkningsvärt att samhället, om man pläderade för att mark skulle överföras i samhällets ägo, även i fortsättningen skulle behålla denna mark. Men om det överhuvud skall vara någon mening med att överföra mark i samhällets ägo, så bör det väl resultera i att samhället också behåller den mark, som en gång har övergått i samhällets hand. Vi åsyfta ju att försöka rätta till de missförhållanden, som nu förefinnas, nämligen att mark i alltför stor utsträckning ligger i enskild ägo, vilket gör att det uppstår betydande svårigheter både tekniskt och ekonomiskt att förvärva marken i och för den planeringsverksamhet, som är nödvändig för samhällets vidkommande. Det är sålunda för att avhjälpa vissa brister på detta område i samhället, som denna fråga nu tagits upp. Och då blir frågan: skola vi avhjälpa dessa brister bara för tillfället, för att de sedan skola ha möjlighet att på nytt ge sig till känna i en framtid? Jag anser för min del att vi ha skyldighet gentemot en kommande generation att se till att den inte får möta samma besvärligheter i sina samhällsplaneringsarbeten som vi ha haft hitintills. Och det göra vi lämpligast genom att överföra den mark, som kan vara erforderlig för en förnuftig samhällsplanering i framtiden, i samhällets ägo.

Herr Ekströmer talade i detta sammanhang i rörande ordalag om känslan av

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

att äga en egen torva. Ja, den känslan skola vi naturligtvis inte fördöma eller förakta — den är ju ett naturligt uttryck för människornas önsksningar. Men den behöver dock inte avtrubbas i alltför stor utsträckning därigenom att man exempelvis får disponera marken med s. k. tomträtt. Tomträttsinstitutet har ju tillämpats i vissa städer och samhällen, bl. a. i Stockholm, och i Stockholm har man enbart goda erfarenheter av detta system att överlåta mark. Det har till och med gått därhän att man gått längre på detta område än vad lagen har tillåtit. Lagen har ju endast varit att betrakta som ett provisorium. Nu har man senast vid årets riksdag gjort en framtöt för att göra detta institut mer permanent. Jag tror för min del att det inte skall avtrubba känslan av **samhörighet** med jorden, om man överlåter mark med tomträtt i stället för med äganderätt.

Herr Ekströmer var också inne på frågan om ersättningen till enskilda vid samhällets övertagande av marken. Denna fråga har ju också diskuterats och utretts under senare tid. Men enligt vad som framgick av debatten i andra kammaren fick jag närmast den uppfattningen, att de utredningar som ha hållit på med denna sak inte ha kunnat lösa problemet. Herr Hagberg i Malmö, som själv varit en av utredningsmännen, framhöll i denna debatt, att detta var ett av de svåraste problem som man överhuvud taget hade att lösa, och om jag riktigt tolkade hans yttrande var detta problem överhuvud taget att betrakta som olösligt. Och jag förstår svårigheterna. Det gäller att på ett rimligt sätt ersätta den enskilde markägaren, och då har man att taga hänsyn till huruvida den värdestegring, som förekommit, varit förtjänt eller oförtjänt vis-à-vis markägaren. Bara en sådan fråga är naturligtvis mycket svår att bemästra.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta så mycket längre. Jag skulle dock till sist vilja säga, att av vad som har framgått av yttrandena i ärendet och vad som i övrigt har framkommit under ärendets behandling drar man gärna den slutsatsen, att det i enlighet med motionärernas yrkande skulle vara lämpligt att behandla de i motionerna och i utlåtandet berörda frågorna i ett större sammanhang. Därvid skulle det bli möjligt att få problemet belyst på ett sådant sätt, att det skulle kunna ge underlag för åtgärder, som syftat till att på ett bättre sätt tillfredsställa samhällsintresset, samtidigt som man inte skulle behöva träda de enskildas rätt alltför nära.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt, dels på godkännande av den av herr Ekströmer vid utlåtandet fogade reservationen, dels ock på godkännande av herrar Albert Anderssons och Sundelins vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekströmer* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga godkännande av den av herrar Albert Andersson och Sundelin avgivna reservationen.

Herr *Ekströmer* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om utredning ang. samhällsplanering m. m. (Forts.)

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18 antager godkännande av den av herrar Albert Andersson och Sundelin vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av herr Ekströmers vid utlåtandet fogade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herrar Albert Andersson och Sundelin vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ekströmer* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 44.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.59 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 28 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Ang. värderingen av förmån av möjlighet till jakt.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Andersson, Gunnar*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställt följande fråga: »Är det herr statsrådet bekant — och är det i så fall med statsrådets goda minne — att fastighetsprövningsnämnden i Södermanlands län, att döma av skrivelse från länsstyrelsen till fastighetstaxeringsnämndernas ordförande av den 4 juni i år med anhållan om yttranden, tydligen står i begrepp att påföra varje jordbruksfastighet med en produktiv skogsareal överstigande 100 hektar, vilken vid fastighetstaxeringen icke redan blivit påförd mervärde för jakt, ett efter synnerligen schematiska grunder uträknat värde av förmån av möjlighet till jakt?»

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Gunnar Anderssons berörda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr Gunnar Andersson har till mig riktat följande fråga: Är det herr statsrådet bekant — och är det i så fall med statsrådets goda minne — att fastighetsprövningsnämnden i Södermanlands län, att döma av skrivelse från länsstyrelsen till fastighetstaxeringsnämndernas ordförande av den 4 juni i år med anhållan om yttranden, tydligen står i begrepp att påföra varje jordbruksfastighet med en produktiv skogsareal överstigande 100 hektar, vilken vid fastighetstaxeringen icke redan blivit påförd mervärde för jakt, ett efter synnerligen schematiska grunder uträknat »värde av förmån av möjlighet till jakt?»

Jag får till en början erinra om att enligt kommunalskattelagen vid värdesättning av jordbruksfastighet, till den del den ej utgöres av skogsmark och växande skog, noga skall beaktas, om och i vilken omfattning ökning eller minskning av det värde, som erhålles vid tillämpning av de för fastigheter av motsvarande storlek i orten antagna enhetspriser eller andra allmänna taxeringsgrunder, böra äga rum till följd av förhållanden, vilka äro för den fastigheten säregna. Därvid skall bl. a. beaktas särskilda naturtillgångar eller liknande förmåner, som kunna finnas å fastigheten, såsom möjlighet till jakt.

I anledning av den till mig riktade frågan har jag inhämtat yttrande i ämnet från t. f. landskamreraren i Södermanlands län. Denne har därvid upplyst följande: Sedan fastighetstaxeringsnämnderna i länet avslutat sitt arbete hade vid länsstyrelsen företagits utredning för utrönande av, huruvida fastighetstaxeringen kunde anses uppfylla kravet på jämnhet och likformighet. Därvid hade utrönts bl. a., att jordbruksfastigheter borde påföras mervärde för jakt i större omfattning än som skett. Med anledning härav och efter samråd med jaktvårdskonsulenten i länet hade ordförandena i fastighetstaxeringsnämnderna tillställts förteckningar över jordbruksfastigheter, som icke påförts mervärde för jakt men som möjligen borde påföras sådant värde, varjämte ordförandena anmodats inkomma med yttrande i ärendet. Förteckningarna omfattade fastigheter med en skogsareal av minst 100 hektar. På grundval av den införskaffade utredningen hade 113 fastigheter inom länet påförts mervärde för jakt. Åtgärden hade begränsats till fastigheter med en areal av minst 250 hektar. I de fall, då jakten varit utarrenderad, hade i regel värdet fastställts genom kapitalisering av arrendesumman efter 5 procent. I övriga fall hade värderingen skett

Ang. värderingen av förmån av möjlighet till jakt. (Forts.)

efter 10 öre per hektar och efter nyssnämnda kapitaliseringsgrund. Fastighetsprövningsnämnden, som behandlat frågan vid sammanträde den 18 innevarande juni månad, hade genom ifrågavarande beslut velat tillse, att förmån av möjlighet till jakt taxerades där så borde ske. Beslutet måste enligt t. f. landskamrerarens mening anses ägnat att åstadkomma en jämn och likformig taxering.

Med hänsyn till vad t. f. landskamreraren sålunda upplyst är någon åtgärd från min sida icke att förvänta utan torde, därest den vidtagna taxeringsåtgärden i något fall skulle anses obefogad, vederbörande fastighetsägare få i vanlig ordning anföra besvär över fastighetsprövningsnämndens beslut.

Herr Andersson, Gunnar: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för det svar jag har fått på min fråga, och jag ber särskilt att få tacka honom för att det har beretts mig tillfälle att på förhand ta del av svaret.

Jag känner för min del mycket väl till att enligt kommunalskattelagens anvisningar särskilda naturtillgångar eller liknande förmåner såsom möjlighet till jakt böra beaktas vid taxering av jordbruksfastighet. Jag frånser i detta sammanhang helt och hållet de fastigheter, där jakten är utarrenderad eller eljest bedrivs på sådant sätt, att intäkt erhålles av densamma. Vad det här gäller är de fastigheter, där möjlighet till jakt finnes men där någon jakt inte utövas och någon intäkt av jakt inte heller erhålles.

När man nu vid fastighetstaxeringen går att värdera denna förmån av möjlighet till jakt, måste man gå ytterst försiktigt fram. Författningens krav på jämnhet och likformighet vid taxeringen får enligt mitt förmenande inte tillmötesgå på det sättet, att man schablonmässigt påför varje jordbruksfastighet, överstigande en viss storlek, ett mervärde, uträknat efter en viss summa per hektar. Gör man det, åsidosätter man ett annat krav, nämligen kravet på rättvisa. Värdet av förmån av möjlighet till jakt varierar inte bara med arealen, utan det varierar också från fastighet till fastighet, beroende på den olika tillgången på vilt. Denna tillgång är mycket svårbedömlig, den varierar starkt från trakt till trakt inom ett län och beror i huvudsak på om ordnad jaktvård förekommer eller inte.

Åtgärden att begränsa värderingen av ifrågavarande förmån till fastigheter med en areal av minst 250 hektar framstår också för mig som mindre lämplig. Den gränsen är mycket godtyckligt vald, och den bidrar ingalunda till att åstadkomma en rättvis taxering av förmånen av möjlighet till jakt.

Herr statsrådet hänvisar i slutet på sitt svar till den utvägen för vederbörande fastighetsägare att, därest den vidtagna taxeringsåtgärden i något fall skulle vara obefogad, i vanlig ordning anföra besvär över fastighetsprövningsnämndens beslut. Jag tror, att detta kommer att ske i ett mycket stort antal fall inom Södermanlands län. Fastighetsprövningsnämndens åtgärd i förevarande fall är med största säkerhet, såvitt jag kan se, inte ägnad att minska arbetsbördan för Kungl. Maj:ts och rikets kammarrätt.

Med stöd av § 20 av kammarens ordningstadga hade herr *Näslund* till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt en så lydande fråga: »Vilka äro skälen till att äggransoneringen fortfarande uppehålls?»

Ang. skälen till äggransoneringens uppehållande.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **Gjöres**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara

Ang. skälen till äggransoneringens uppehållande. (Forts.)
nämnda fråga, och nu yttrade: Herr talman! Herr Näslund har frågat mig om skälen till att äggransoneringen fortfarande upprätthålles.

Med anledning härav vill jag meddela följande.

Frågan om denna ransonerings bibehållande har vid åtskilliga tillfällen prövats av myndigheterna. Senast skedde detta i mars månad innevarande år. Statens livsmedelskommission inkom då till folkhushållningsdepartementet med en utförlig redogörelse för de överväganden rörande frågan om hävande av ransoneringen, som skett inom kommissionen. Den 23 mars 1945 förklarade Kungl. Maj:t anledning för det dåvarande icke föreligga att upphäva ransoneringen.

Att äggransoneringen alltjämt uppehålls grundar sig på i huvudsak följande skäl.

Om man utgår från den nu förefintliga hönsstammen och räknar med normal värpning, kan produktionen under innevarande år beräknas till sammanlagt 54 000 ton, varav en kvantitet om cirka 37 000 ton kan antagas bli saluförd. Då den inom landet annorledes än inom producenthushåll förbrukade äggmängden under tiden före ransoneringens införande utgjorde något över 40 000 ton, skulle sålunda årets produktion utifrån nämnda utgångspunkter kunna antagas bli i det närmaste tillräcklig för att tillgodose en efterfrågan av samma storlek som före ransoneringens tillkomst. Hänsyn måste emellertid tagas till dels det i år skärpta foderläget och dels åtstramningen i den allmänna försörjningssituationen sedd mot bakgrunden av höjningen av den allmänna inkomstnivån.

Äggproduktionens omfattning är beroende på bl. a. den mängd foder, som kan ställas till förfogande för hönsens utfodring. Tilldelningen av foder för höns utgår till huvudsaklig del i form av en viss kvantitet produktionsfoder per kilogram försålda ägg. Foderläget har under innevarande år undergått en väsentlig skärpning. Som bekant blev föregående års fodersädsskörd icke obetydligt mindre än skörden under närmast föregående år. Medan den sammanlagda fodersädsskörden år 1943 utgjorde i runt tal 1 578 000 ton, blev fjolårets skörd endast 1 376 000 ton. Försämringen beträffande vår försörjning av fodersäd är emellertid i själva verket större än vad de anförda siffrorna giva vid handen. Landets förråd av övriga inhemska fodermedel av olika slag ha nämligen praktiskt taget tömts, vilket medfört ökade anspråk på fodersäden. På grund härav har tilldelningen av produktionsfoder för höns under produktionsårets lopp måst successivt nedsättas från 3,5 till 1 kg foder per kg försålda ägg. Huruvida och i vad mån en ökning av tilldelningen längre fram kan ske blir helt beroende av den inhemska fodersädsskördens storlek. Någon import för stödjande av äggproduktionen torde man nämligen för närvarande icke kunna räkna med. Det torde vara klart, att den låga fodertilldelningen under våren och sommaren kommer att få menliga verkningar på produktionen även under hösten och vintern.

Vad härefter angår det försämrade allmänna försörjningsläget vill jag särskilt erinra om den knapphet, som under våren varit rådande på kött och fläsk. Även om denna knapphet till en del torde vara av övergående art, synes det sannolikt, att påfrestningarna för folkhushållet komma att kvarstå under relativt lång tid. Äggen torde visserligen icke tillhöra de livsmedel, som i första hand komma i fråga för de hjälpbehövande länderna, men det synes uppenbart, att den företagna inknappningen av ransonerna av andra livsmedel ökat efterfrågan på ägg i sådan grad, att stora svårigheter skulle uppstå på äggmarknaden, därest ransonering icke vore rådande. Livsmedelskommissionen har under de sista månaderna haft stark kännning av den ökade köplusten på detta område, vilken bland annat tagit sig uttryck i ett större procentuellt uttag av äggransonerna.

Ang. skälen till äggransoneringens uppehållande (Forts.)

Jag vill slutligen nämna, att frågan om äggransoneringens bibehållande ånyo kommer att prövas, när resultatet av den nyligen företagna hönsräkningen föreligger och storleken av innevarande års fodersädsproduktion kan närmare beräknas. Så snart förutsättningarna äro sådana, att man kan räkna med att tillförseln av ägg stadigvarande kan tillgodose den beräknade efterfrågan, bör givetvis ransoneringen hävas. Med hänsyn till att äggproduktionen normalt nedgår kraftigt under höstmånaderna och utsikterna till import för närvarande synas relativt små, är det emellertid icke sannolikt, att sådan jämvikt kan uppnås förrän tidigast på nyåret 1946.

Herr Näslund: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för det utförliga svar han givit mig.

När man inte vågade slopa äggransoneringen, då frågan därom senast i mars prövades, förstår jag, att det är föga hopp om att man nu omedelbart skall kunna upptaga detta spörsmål till omprövning. Orsaken till att jag framställt denna fråga är främst det oerhört starka intryck jag fått, då jag rest omkring ute i landet, av att ransoneringsbestämmelserna på hithörande område äro de kristidsbestämmelser, som lindrigt uttryckt vunnit den allra svagaste förankringen i det allmänna rättsmedvetandet. Inte minst från den synpunkten tror jag det är angeläget, att man så snart det är möjligt avvecklar äggransoneringen.

Herr statsrådet uttalar bland annat farhågor för en ojämn distribution, om äggransoneringen upphäves. Jag förmodar, att han tänker på att de köpsvagaste kunderna skulle bli lidande därpå, då han åberopar höjningen av den allmänna inkomstnivån. Ja, det kan ju hända, att det kan bli en del förskjutningar i det avseendet, men om man jämför tillgången på ägg före kriget och nu och ser på den prisstegring som ägt rum, tror jag inte det är någon fara för att hushållen skola ge sig till att hamstra, synnerligast som kriget i Europa nu är slut. Den omständigheten har ju nämligen kommit till, sedan livsmedelskommissionen och Kungl. Maj:t senast prövade detta spörsmål, och jag tror, att det i hög grad inverkar på marknaden.

Jag skall inte uppta tiden med något längre anförande, men jag vill understryka vad jag sade för ett ögonblick sedan, nämligen att den allmänna känslan är, att författningsbestämmelserna på hithörande område inte fått samma förankring i det allmänna rättsmedvetandet som andra ransoneringsbestämmelser, och då man inte har anledning förvänta, att någon sinnesändring i detta avseende skall komma att äga rum under de återstående månaderna av ransoneringstiden, vill jag endast uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t tar ett djärvt grepp, när Kungl. Maj:t närmast omprövar denna fråga.

Föredrogos och bordlades ånyo jordbruksutskottets memorial nr 81. särskilda utskottets memorial nr 2 samt budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtande och memörial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till den vid luftfartskonferensen i Chicago år 1944 antagna internationella luftfartskonventionen m. fl. överenskommelser; och

nr 4, angående ersättning till dess tjänstemän.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till statens informationsstyrelse jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till den nämnd, som avses i förslaget till lag om återställande av viss, från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förskott av kostnader för transport av vissa utländska medborgare genom Sverige;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens övertagande av verksamheten vid Gustavsviks docka i Högsjö socken;

nr 257, i anledning av väckt motion om ersättning till kaptenen vid intendenturkåren Å. K. L. Eriksson för honom i visst mål förorsakade rättegångskostnader;

nr 258, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska slöjdföreningen för anordnande av en utbildningskurs för bosättningskonsulenter m. m.;

nr 259, i anledning av väckt motion angående fredsplanering för försvarets arbetsplatser;

nr 260, i anledning av väckta motioner angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendets område; samt

nr 261, i anledning av väckt motion om rätt för vissa ämneslärare vid kommunala flickskolan i Karlstad att för placering i löneklass tillgodoräkna föregående tjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m.; ävensom

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 24, i anledning av en inom andra kamraren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Erlander;

statsutskottets memorial:

nr 262, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45; och
nr 263, angående statsregleringen för budgetåret 1945/46; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 80, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i expropriationslagen.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 473, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för frukt till Norrbotten och Västerbotten;

nr 474, i anledning av väckta motioner om statsunderstöd till Balsgårds växtförädlingsanstalt;

nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kris-tillägg m. m. för budgetåret 1945/46, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 476, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår nionde huvudtiteln; samt

nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln.

Anmälades bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 495, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m.;

nr 496, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 495, att utskottets hemställan i utlåtande nr 56 samt, i fråga om förslaget nr 496, att utskottets hemställan i utlåtande nr 57 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 497, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Anmälades utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 498, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till den vid luftfartskonferensen i Chicago år 1944 antagna internationella luftfartskonventionen m. fl. överenskommelser.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 3 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.25 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 29 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 422, i anledning av väckta motioner om upprättande av passbåtsförbindelser mellan öarna i Öckerö socken och Hjukvik i Torslanda socken samt öarna i Styrö socken och Saltholmen å Göteborgs stads område;

nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1945/46;

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 460, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning;

nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 482, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 483, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 484, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till universiteten och den medicinska undervisningen jämte i ämnet väckta motioner,

nr 485, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 486, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1945/46 till utrotning av råttor och möss;

nr 487, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 488, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till civilt försvaret;

nr 489, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 490, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 491, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning å investeringar för tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 492, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 493, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.;

nr 494, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, man-

skapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 500, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.;

nr 501, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m.;

nr 502, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till statens informationsstyrelse;

nr 503, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till den nämnd, som avses i förslaget till lag om återställande av viss, från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 504, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 till förskott av kostnader för transport av vissa utländska medborgare genom Sverige;

nr 507, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggnad av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 511, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 468, angående ålderspension åt fiskare m. m.;

nr 469, angående anordnande av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna;

nr 470, angående avskaffande av den tvångsvisa anslutningen till de tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg m. m.; samt

nr 471, angående upplysningsverksamhet för kommunalmän m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 515, till Konungen, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1945/46, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 24.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 262, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 263, angående statsregleringen för budgetåret 1945/46.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren ville besluta att redan vid detta sammanträde företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

Härtill svarades ja.

På sedermera av herr talmannen gjord framställning beslöts att memorialet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 14 och 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs och bordlades ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 80.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 81, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av särskilda utskottets memorial nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 512, till Konungen, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 262 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 513, angående statsregleringen för budgetåret 1945/46; och

nr 514, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1945/46.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande statsutskottets memorial nr 263 fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 524, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 5 § lagen om barnbidrag;

nr 525, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om rätt i vissa fall för innehavare av en jordbrukets å ofri mark belägen förädlingsindustri att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

nr 526, i anledning av väckta motioner angående utredning om speciallagstiftning i syfte att effektivt hjälpa personer, som skadats under militär beredskapstjänstgöring, respektive deras anhöriga;

nr 527, i anledning av väckt motion angående reformering av lösdriverilagstiftningen; samt

nr 528, i anledning av väckt motion angående utredning om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete samt vid arbete under jord m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 524, att utskottets hemställan i utlåtande nr 70, vidkommande förslaget nr 525, att utskottets hemställan i utlåtande nr 73, rörande förslaget nr 526, att utskottets hemställan i utlåtande nr 75, angående förslaget nr 527, att utskottets hemställan i utlåtande nr 76 samt, i fråga om förslaget nr 528, att utskottets hemställan i utlåtande nr 77 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.07 förmiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 30 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Gustav Hallagård* på grund av axel- och fotskada är oförmögen att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. den 28 juni tills vidare intygas härmed.

Stockholm den 29 juni 1945.

Hjalmar Wide,

leg. läk.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, *Ohlin*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Gustaf Elofssons* interpellation angående de av Sydsvenska kraftaktiebolaget tillämpade taxorna på landsbygden, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr *Gustaf Elofsson* har till mig framställt två frågor av följande lydelse:

»1) Anser herr statsrådet, att de av Sydsvenska kraftaktiebolaget tillämpade taxorna på landsbygden äro rimliga, då dessa i regel utgå med 20 öre per kilowatt för ljus och kraft, som användes i hushållen, under det att städerna i många fall köpa kraften för ett pris som kan vara ända till 10 gånger lägre?

2) Om så icke är förhållandet, kan herr statsrådet ge den av staten år 1939 tillsatta prisregleringsnämnden för elektrisk ström sådana direktiv, att den

*Angr. Syd-
svenska kraft-
aktiebolagets
landsbygds-
taxor.*

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
utan anmodan av kommerskollegium kan kontrollera ovannämnda bolags principer, när det gäller att kontrollera, om skillnaden i strömpris är rätt avvägd mellan stad och landsbygd?»

Med anledning av denna interpellation vill jag till en början erinra om stadgandena i 2 § 6 mom. lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Enligt detta lagrum skall innehavare av elektrisk starkströmsanläggning, till vilken Konungen meddelat tillstånd, vara skyldig att, på framställning av den som nyttjar elektrisk ström från anläggningen eller önskar komma i åtnjutande därav, för åstadkommande av skälig prissättning underkasta sig reglering av priset för strömmens tillhandahållande. Från dylik reglering äro undantagna statens taxor ävensom pris, som av kommunal myndighet fastställts för tillhandahållande av elektrisk ström inom kommunen. Prisregleringen verkställs av en särskild nämnd, bestående av fem av Konungen för viss tid förordnade ledamöter. Vid förordnandet av ledamöter skall tillses, att såväl leverantörintressena som förbrukarintressena bliva representerade. Framställning om prisreglering skall ingivas till kommerskollegium, som, därest framställningen ej finnes uppenbart ogrundad, har att överlämna den till nämndens prövning. Framställning om ändring i eller upphävande av beslutad prisreglering prövas i enahanda ordning; sådan framställning må göras jämväl av anläggningens innehavare. Över kommerskollegii eller nämndens beslut må klagan icke föras.

Enär alltså i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag föreskrifter lämnats om ett särskilt förfarande för prövning av frågor rörande skäligheten av de priser, som enskilda kraftleverantörer tillämpa, vore det enligt min mening olämpligt och stridande mot vedertagna principer om jag nu vid sidan av detta lagstadgade förfarande tilläte mig att göra ett kategoriskt uttalande med anledning av den första av interpellantens frågor. Vad den andra frågan beträffar torde Kungl. Maj:t sakna befogenhet att giva direktiv för ett förfarande, som skulle innebära, att frågor om skäligheten av tillämpade kraftpriser upptoges till prövning i annan ordning än den i lag fastställda.

Emellertid anser jag mig oförhindrad att meddela vissa upplysningar, som jag inhämtat med anledning av interpellationen, och att i anslutning därtill göra ett par allmänt hållna uttalanden.

Leveransen av elektrisk kraft till södra Sverige sker, bortsett från leveranserna från en del smärre lokala kraftstationer, genom Sydsvenska kraftaktiebolaget.

Den ojämförligt största delen av kraften avsätter Sydkraft en gros till industrier, järnvägar, stadselektricitetsverk, distributionsbolag och distributionsföreningar. Endast omkring 2 procent av Sydkrafts hela kraftomsättning levereras av bolaget i s. k. detaljdistribution, d. v. s. direkt till enskilda konsumenter inom hushåll, hantverk och jordbruk.

Sydkrafts andel i detaljdistributionen är relativt liten. Som exempel kan nämnas, att i de tre sydligaste länen, Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län, omhänderhar Sydkraft direkt endast 10 procent av hela detaljdistributionen i såväl städer som landsbygd. Procenttalet har beräknats ur kraftförbrukningen. Ungefär 60 procent av detaljdistributionen sker genom kommunala elektricitetsverk, huvudsakligen inom städerna, men till en mindre del även på landsbygden. Den övriga detaljdistributionen omhänderhaves till 18 procent av distributionsföreningar samt till 12 procent av andra kraftaktiebolag än Sydkraft och av industrier. Sydkrafts andel i detaljdistributionen *enbart på landsbygden* i de tre nämnda länen kan uppskattas till ungefär 20 procent.

Det detaljdistributionsnät Sydkraft förfogar över har till största delen ut-

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

byggts av bolaget. Därvid ha vid elektrifieringens genomförande anslutningsavgifter uttagits av abonnenterna såsom bidrag till ledningsnätets finansiering.

Anslutningsavgifternas storlek har varierat inom olika områden. Endast en del av anläggningskostnaden har normalt täckts genom anslutningsavgifter, den övriga delen har Sydkraft självt bekostat.

De anslutningsavgifter, som för närvarande tillämpas, variera mellan 10 och 80 kronor per rum vid bostäder eller per hektar vid jordbruksfastigheter. Den lägre siffran gäller tätorter, den högre glesbygder. Anslutningsavgiften torde för närvarande vid smärre utökningar av befintliga ledningsnät normalt ligga vid 30 kronor per rum eller per hektar.

I ett mindre antal fall har inom Sydkrafts detaljdistributionsområde en särskild organisationsform tillämpats. Det hade under 1920-talet bildats särskilda underhållsföreningar, s. k. »23-föreningar», i vilka samtliga fastigheter, som avsetts för elektrifiering, ingått som medlemmar. Föreningarna ha på egen bekostnad utbyggt det erforderliga ledningsnätet inom vederbörande område. Ledningsnäten ha därefter överlåtits till Sydkraft, som ombesörjt detaljdistributionen ävensom underhållet av ledningsnäten. Underhållsföreningarna ha till Sydkraft fått erlägga en årlig avgift för underhållet med 4 procent av anläggningskostnaden för ledningsnätet. I gengäld ha medlemmarna i dessa underhållsföreningar haft något lägre taxor än övriga abonnenter inom Sydkrafts detaljdistribution. De ha sålunda icke behövt erlägga någon årlig grundavgift per ljuspunkt eller per installerad kilowatt motoreffekt. I stort sett synes det genomsnittliga resulterande kraftpriset ha blivit ungefär detsamma inom underhållsföreningarna som för övriga abonnenter hos Sydkraft.

Den taxa, som Sydkraft tillämpar för underhållsföreningarnas medlemmar, utgöres av en årlig abonnentavgift av 25 kronor samt en energiavgift av 20 öre per kilowattimme (öre/kWh) under belysningstid och 8 öre/kWh under annan tid. Belysningstiden har därvid räknats från mörkrets inbrott till klockan 22 utom under juni och juli, då energiavgiften under hela dygnet utgjort 8 öre/kWh. Jämsides med den nyss angivna taxan har även enligt abonnentens val fått användas en taxa med en energiavgift av 20 öre/kWh dygnet runt, varvid abonnentavgiften sänkts till 6 kronor vid enfas- och 12 kronor vid trefasanslutning.

Om en medlem i en underhållsförening önskar installera nya förbrukningsobjekt, som kräva en förstärkning av ledningsnätet, bekostas förstärkningen av föreningen, som i sin tur vanligen uttager hela kostnaden av vederbörande medlem. Vid den direkta detaljdistributionen från Sydkraft enligt nu tillämpade normala taxor bekostar däremot bolaget den erforderliga förstärkningen. Såsom interpellanten antytt få alltså vissa abonnenter hos Sydkraft erlägga anslutningsavgift, medan andra slippa undan, vilket givetvis vid första påseendet kan förefalla egendomligt. Emellertid bli, som förut nämnts, kraftkostnaderna ungefär desamma i båda fallen.

Systemet med underhållsföreningar synes vara under successiv avveckling. Under de senaste tio åren ha icke några underhållsföreningar nybildats. Däremot har ett antal av dem avvecklats. Härtill ha bidragit vissa svårigheter att åstadkomma nyanslutning av oelektrifierade gårdar inom underhållsföreningarnas områden. Medlemmarna ha vid avvecklingen befriats från den särskilda underhållsavgiften och ha fått övergå till Sydkrafts normala taxor, till vilka jag strax skall återkomma. Sydkraft är enligt uppgift villigt att helt avveckla underhållsföreningarna, och detta förefaller ändamålsenligt. Underhållsföreningarna äro nämligen icke några fristående distributionsföreningar av exempelvis den art, som finnes inom vattenfallsstyrelsens distributionsområden, och de synas medföra en mera komplicerad och olikformig betalning

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
för kraften än som är nödvändig. Underhållsföreningarna äro huvudsakligen koncentrerade till Kristianstads län och representera för närvarande endast cirka 10 procent av Sydkrafts totala detaljdistribution i de tre sydligaste länen.

De taxor, som Sydkraft tillämpat inom den normala detaljdistributionen, ha haft följande utseende. En fast abonnentavgift av 16 kronor per år har utgått. Vidare har en grundavgift utgörande 1 krona 50 öre per år och ljuspunkt respektive 10 kronor per år och installerad kilowatt motoreffekt erlagts. Vid ett större antal ljuspunkter än 20 har grundavgiften sänkts till 1 krona för överskjutande ljuspunkter intill 50 ljuspunkter, över vilket antal grundavgiften nedgått till 50 öre per ljuspunkt. Energiavgiften har utgjort 20 öre/kWh under belysningstid och 8 öre/kWh under annan tid. Jämsides med denna taxa har valfritt en alternativ taxa fått tillämpas, där grundavgiften varit densamma medan abonnentavgiften sänkts till 6 kronor per år vid enfas- och 12 kronor per år vid trefasanslutning mot att energiavgiften utgått med 20 öre/kWh dygnet runt.

De nyssnämnda taxorna ha den olägenheten att grundavgiften är beroende av antalet ljuspunkter och storleken hos de installerade motorerna. Vid en ökning av anslutningen öka således grundavgifterna. Detta har medverkat till att abonnenterna lockats att göra installationerna knappa och att motorer icke installerats i den omfattning, som hade varit rationell. Vidare synes avvägningen mellan grundavgift och energipris icke ha varit sådan, att taxan erhölet ett tillräckligt lågt energipris för att i önskvärd grad uppmuntra till ökad användning av den elektriska kraften.

År 1939 införde Sydkraft nya taxor av mera rationell typ. På grund av svårigheterna att efter krigsutbrottet erhålla material för den beräknade erforderliga förstärkningen av ledningsnäten har Sydkraft dock icke förrän under det senaste året i större omfattning erbjudit abonnenterna att övergå till dessa nya taxor. Numera få abonnenterna, när de så önska, övergå till de nya taxorna.

Den nya taxan, som Sydkraft tillämpar för *bostäder*, överensstämmer med de taxor, som numera normalt tillämpas i städer med rationella tariffer. Det är en s. k. grundavgiftstariff med en årlig abonnentavgift av 6 kronor vid enfas- och 12 kronor vid trefasanslutning. Grundavgiften utgör 12 kronor per rum och år och energiavgiften 6 öre/kWh. Alternativt tillämpas en grundavgift av 5 kronor per rum och år kombinerad med en energiavgift av 12 öre/kWh.

Aven den nya taxan för *jordbruksfastigheter* är en grundavgiftstariff. Abonnentavgiften är densamma som vid bostadstaxan. Grundavgiften är 5 kronor per hektar och år och energiavgiften 6 öre/kWh. Grundavgift skall dock utgå för minst 12 hektar, men en mindre jordbruksfastighet äger rätt att erhålla energileverans enligt bostadstaxan, under förutsättning att kraft för andra elektriska motorer än pumpmotorer icke uttages. Sydkrafts nya jordbrukstaxa ligger väl i nivå med övriga liknande taxor inom andra delar av landet. Det har riktats anmärkningar mot den nyss angivna minimibestämelsen att grundavgift skall utgå för minst 12 hektar. Enligt uppgift överväger emellertid Sydkraft att modifiera taxan i detta avseende.

I detta sammanhang kan erinras om att den år 1943 tillsatta elkraftutredningen erhållit uppdrag att bl. a. framlägga förslag till standardtariffer för landsbygdselektrifiering. Detta arbete pågår. Utredningen har därvid erhållit en värdefull hjälp av Svenska elektricitetsverksföreningen, som har stor erfarenhet från standardiseringen av stadselektricitetsverkens tariffer. Resultatet torde komma att föreligga inom relativt snar framtid. Enligt vad som

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

från Sydkraft uppgivits är man beredd att, då resultatet av dessa utredningar föreligger, ändra sina nya taxor till överensstämmelse med den normaltariff, som kan framkomma. Senast i samband därmed anser man att den kategoriklyvning, som nu i viss mån gör sig märkbar mellan jordbruk över och under 12 hektar, kommer att försvinna.

Av vad som hittills anförts torde framgå, att det icke är någon mera avsevärd skillnad i kostnaderna för elektrisk kraft i städerna och på landsbygden. I stort sett tillämpas samma taxor. Till belysning härav vill jag anförda några siffror, som framkommit vid elkraftutredningens undersökningar. Vid samma specifika kraftförbrukning utgör medelpriset i städerna i de tre sydligaste länen 21 öre/kWh, medan motsvarande pris på landsbygden är 18 öre/kWh, alltså ett något lägre pris. Medelpriset vid Sydkrafts detaljdistribution, som helt sker på landsbygden, är 19 öre/kWh. Enligt vad som hittills kan överblickas avviker icke heller medelpriset i Sydsverige i någon större grad från vad som är normalt i Mellansverige.

I de nyssnämnda medelpriserna ingår även det särskilda kristillägg, som Sydkraft för närvarande uttager. Kristillägget utgör vid de nya taxorna 0,06 öre för varje krona, varmed kolpriset överstiger 25 kronor per ton. Detta gör i dagens läge ett tillägg av 1,3 öre/kWh. Det kan i detta sammanhang framhållas, att det är relativt ovanligt att kristillägg uttagas vid detaljdistribution. Under de första krigsåren infördes på sina håll vissa tillägg, men de ha numera i många fall åter slopats. Det är att hoppas, att det även inom Sydkrafts detaljdistribution skall visa sig möjligt att undvara kristillägget, och enligt vad jag inhämtat överväger också bolaget att i samband med en övergång till standardtaxor slopa detsamma.

Interpellanten har uttalat, att städer och industrier köpa sin kraft för ett pris, som kan vara ända till tio gånger lägre än de priser, som tillämpas på landsbygden, varvid tydligen detaljdistribution avses. Han har därvid sannolikt avsett de engrospriser, som tillämpas vid leverans av mycket stora kraftbelopp vid högspänning. Det är emellertid icke rimligt att jämföra en leverans vid lågspänning omfattande några hundra kilowattimmar per år med en leverans vid högspänning omfattande miljontals kilowattimmar per år. Annu mindre är det befogat att ge intrycket att den skillnad som råder mellan engros- och detaljförsäljning innebär en motsvarande skillnad i kraftpriset för städer å ena sidan och landsbygden å andra sidan. De av mig anförda siffrorna visa att i det av interpellanten berörda området städernas invånare snarare betala ett något högre detaljpris än landsbygdens men att skillnaden är oväsentlig. Att det vid engrosleveranser kan tillämpas avsevärt lägre pris än i detaljdistributionen sammanhänger dels med att det i förra fallet i regel gäller jämnare och mera kontinuerliga leveranser och dels med att själva detaljdistributionen kräver betydande materiel- och personalkostnader samt att alltså detaljpriset måste täcka såväl dessa kostnader som engrospriset. Men även om en jämförelse göres mellan engros- och detaljpriserna för den elektriska kraften, finner man i regel icke på långt när så stora skillnader som den interpellanten angivit.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svar, som jag fått på min interpellation. Jag är också tacksam för att statsrådet så utförligt redogjort för Sydsvenska kraftaktiebolagets taxor. Jag måste emellertid tillåta mig att något korrigera de uppgifter, som här lämnats.

Det uppgives i interpellationssvaret, att Sydsvenska kraftaktiebolaget självt utbygger eller bekostar en stor del av ledningsnätet. Jag kan här hänvisa till

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
ganska färskt exempel. För cirka sju år sedan skulle det elektrifieras ett samhälle, som ligger inom det taxeområde jag tillhör. Sydsvenska kraftaktiebolaget stakade linjen och gjorde upp en kostnadsberäkning, vilken stannade vid något över 12 000 kronor. De fingo anmodan att teckna andelar, så att denna kostnad täcktes. Beloppet skulle inbetalas inom en tid av fem år. Sedan teckningen av andelar avslutats, visade det sig, att det saknades andelar, täckande ett belopp av 500 kronor. De begärde då hos Sydkraft, att avgiften skulle sänkas i motsvarande mån, när en enskild firma i Kristianstad hade avgivit ett anbud på byggande av linjen, vilket understeg den av Sydkraft beräknade kostnaden med 1 900 kronor. Härpå fingo de ett avvisande svar, med den motiveringen, att bolaget förfogade över folk, som kunde bygga linjen, och att bolaget inte intresserade sig för vilka priser enskilda firmor hade — trots att vederbörande enskilda firma var godkänd för utförande av dylikt arbete och utförde det med samma material som Sydkraft.

När man ser sådant, måste man fråga sig, om det inte borde tillses, att ett bolag, som distribuerar kraft över hela vårt land, inte begagnar sin maktställning till att ge fördelar åt ett samhälle, medan ett annat samhälle behandlas sämre.

Statsrådet sade här, att kraftpriserna äro desamma i städerna som på landet och att man i städerna till och med får betala högre kraftpris än på landet. Vidare sade statsrådet, att jag förväxlat bolagets leverans av råkraft med leveransen vid lågspänning. För att i någon mån belysa vad jag avsett i min interpellation, skall jag nämna två exempel. Jag tar å ena sidan en distributionsförening i Kristianstads län, Träneortens distributionsförening, som köper sin råkraft av Sydkraft, och å andra sidan Malmö stad, Träneortens distributionsförening — denna ort är belägen cirka 12 km från Sydkrafts stora kraftverk i Torsebro — betalar för råkraft 8,21 öre/kWh. Malmö stad betalade år 1943, likaledes för råkraft, 2,83 öre/kWh. Det är alltså i båda fallen fråga om råkraft. Jag skulle vara tacksam, om statsrådet ville kontrollera dessa siffror för att övertyga sig om att jag inte står och lämnar felaktiga uppgifter.

Jag kan även göra en jämförelse mellan å ena sidan en bostadsfastighet på landet, dit Sydkraft levererar ström, och å andra sidan en bostadsfastighet i Malmö. Låt oss anta, att båda dessa fastigheter innehålla 10 ljuspunkter. Den, som bor i Malmö, får betala 32 kronor i grundavgift för dessa 10 ljuspunkter samt 6 öre/kWh för förbrukad ström. Den, som bor på landet däremot, får betala 31 kronor i grundavgift samt 20 öre/kWh. Den som bor på landet får alltså betala 14 öre mera per kWh än den som bor i staden. Vi ha ytterligare några städer, som ha intressen i Sydkraft, men jag håller mig nu till Malmö, då det endast är därifrån jag har uppgifter tillgängliga.

Statsrådet framhåller att städernas befolkning inte får strömmen billigare än de, som bo på landsbygden. Men vi skola komma ihåg, herr statsråd, att i städerna är strömförbrukningen ett skatteobjekt. En god vän till mig har varit vänlig nog att tillsända mig Malmö stads årsbok, där det lämnas en redogörelse för verksamheten vid Malmö stads elektricitetsverk. Man hade för år 1943 — det senaste år, för vilket siffror finnas tillgängliga — ett bruttoöverskott av 5 274 341 kronor 77 öre. Efter kraftiga avskrivningar med sammanlagt 1 842 624 kronor 90 öre återstår ett nettoöverskott av 3 431 716 kronor 87 öre. Antalet skattekronor i Malmö stad uppgår i runt tal till 3 miljoner. Malmöborna ha sålunda i meravgift för elektriciteten betalat ungefär en krona på varje skattekrona. Om denna avgift föres på kommunalskattesedeln eller elektricitetsräkningen, spelar kanske inte så stor roll. Dessa siffror ge emellertid vid handen, att det inte är alldeles riktigt att säga, att städernas be-

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

folkning betalar lika mycket för sin ström som landsbygdens befolkning får göra. När vi på landsbygden betala lika mycket för vår ström, är det självklart, att det måste uppstå ett kolossalt överskott på leveransen av ström till landsbygden. Om elektricitetsföreningen finge detta överskott för att använda det till utjämning av sina taxor, skulle jag inte göra någon som helst anmärkning, men överskottet går ju till bolaget. Sydkrafts årsinkomst är heller inte så liten. Jag har inte siffran riktigt i minnet, men jag tror att den har överstigit 5 miljoner kronor.

Det är inte min avsikt, herr talman, att försöka genomdriva, att landsbygden skall få kraften billigare än städerna. Men jag anser, att en utjämning bör komma till stånd. Landsbygdens befolkning har inte erhållit kännedom om de nya taxor, som Sydkraft uppger sig hålla på att utarbeta. Men när man börjar röra i saken, skyndar sig bolaget genast att tala om detta. Jag skulle i detta sammanhang kunna draga fram ganska märkliga förhållanden, men jag skall inte göra det, för den händelse det inte här blir ytterligare diskussion i frågan.

Jag är emellertid, herr talman, tacksam för det svar jag fått av statsrådet, och jag hoppas, att det hela inte skall dö bort, utan att bolaget efter denna lilla påstötning i någon mån tar sitt förnuft till fånga och tillämpar en något skäligare prissättning på den elektriska strömmen för landsbygden.

Jag kan inte heller underlåta att påpeka, att vi hela tiden fått betala denna kolavgift, varom talas i interpellationssvaret, under det att andra kraftbolag avstått från denna avgift. Sydkraft säger nu, att det överväger att avstå från kolavgiften. Men varför har inte bolaget gjort det förut?

För några år sedan begärde jag att få inmontera en elektrisk kokspis. En granne till mig hade en månad tidigare inmonterat en likadan spis. Jag fick det begärda tillståndet. Några månader efter det inmonteringen skett, fick jag från Sydkraft en räkning, avseende anslutningsavgift på 150 kronor. Jag förebrädde då min granne, att han inte talat om för mig, att man fick betala denna anslutningsavgift. Han förklarade emellertid, att han inte fått betala någon anslutningsavgift, och när vi tittade på hans räkning, befanns detta också vara riktigt. Jag vände mig då till bolaget och frågade vad anledningen var till att jag fick betala anslutningsavgift, men inte min granne. Jag fick då det beskedet, att bolaget inte var intresserat av att det blev flera kokspisar. På min anmärkning, att bolaget tydligen var intresserat för saken, om det fick 150 kronor i anslutningsavgift, fick jag beskedet: »Det känner vi oss inte skyldiga att svara på.» Jag hade naturligtvis ingenting annat att göra än att betala de 150 kronorna, eftersom spisen redan var inmonterad, fastän jag tyckte, att det var smärtsamt att behöva göra det. Linjerna voro sålunda starka nog för att koppla in kokspisar, om bolaget fick 150 kronor i anslutningsavgift, men om bolaget inte fick någon anslutningsavgift, voro linjerna för svaga! Mig veterligt ha inga förstärkningar vidtagits på denna linje, men ändå ha efter det att min kokspis inmonterats ytterligare fem kokspisar kopplats in.

Ja, herr talman, jag har med dessa få ord velat belysa den av Sydkraft på landsbygden tillämpade taxepolitiken.

Herr statsrådet **Ohlin**: Herr talman! Jag ber att få understryka att om i något enskilt fall tillämpas taxor, som förefalla omotiverade, finns det möjlighet att klaga. Det kan kanske ha ett visst intresse att undersöka, i vilken utsträckning denna möjlighet att begära undersökning av taxornas rimlighet — som i sin nuvarande form infördes år 1938 eller alltså för sju år sedan — tagits i bruk. Ty när man skall bedöma frågan om taxepolitikens lämplig-

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
het, måste det ju i alla fall vara ett indicium, om denna möjlighet att klaga begagnats ofta eller om den begagnats mera sällan.

Det intresserar kanske kammaren att få veta, att efter tillkomsten av bestämmelserna rörande hänvändelse till kommerskollegium och därefter till den nämnd, som prövar skäligheten av taxorna, den s. k. prisregleringsnämnden för elektrisk ström, har endast i ett fall till kollegium ingiven framställning om prisreglering i avseende å Sydsvenska kraftaktiebolagets taxor överlämnats till prisregleringsnämndens prövning. Framställningen, som hade gjorts av ett industriföretag i Skåne, föranledde emellertid icke ändring av priserna. Det torde ligga så till, att det träffades överenskommelse under hand mellan vederbörande företag och Sydkraft.

Därjämte ha i ytterligare tre fall till kollegium inkommit klagomål över bolagets priser. En av dessa framställningar återkallades emellertid, sedan ny överenskommelse med bolaget träffats om strömpriserna. De två övriga innefattade närmast förfrågningar i ämnet. I det ena av dessa meddelade kollegium anvisning på huru prövning av priset kunde erhållas, men klaganden har icke sedan återkommit med framställning om prisreglering. Det återstående fallet gällde klagomål över av kraftbolaget fordrad anslutningsavgift å 5 000 kronor för elektrifiering av en kvarnanläggning. Sedan kollegium erhållit uppgift från bolaget, att dess anslutningskostnader uppgingo till något över 6 000 kronor, meddelade kollegium klaganden, att något knappast vore att erinra mot den begärda anslutningsavgiften.

Avsikten med denna möjlighet att erhålla prövning genom prisregleringsnämnden är just att skydda förbrukarna, och det förefaller mig anmärkningsvärt, om nu missbruk skulle ha varit mycket vanliga, att man inte använt denna möjlighet.

En sådan undersökning genom prisregleringsnämnden kan ju endast komma till stånd i konkreta fall. Vad beträffar frågan om prispolitiken i största allmänhet, har den år 1943 tillsatta elkraftutredningen i uppdrag bl. a. att verkställa utredning rörande av vissa företag tillämpade priser på elektrisk ström. Man torde kunna utgå från, att vid denna utredning även Sydkrafts taxor komma att bli granskade.

Det är klart, att det blir en viss skillnad mellan priserna, när man såsom interpellanten jämför en mycket liten konsument, som köper några hundratusen kWh om året, med en stor stad, som köper många miljoner kWh och betalar ett mycket lägre pris. Men såsom jag förut påpekat är det svårt att göra jämförelser, när de köpta kvantiteterna i hög grad avvika från varandra och förbrukningstidernas fördelning under dygnet växlar i fråga om jämnhet och kontinuitet. Det är klart, att i dylika fall en väsentlig prisdifferens kan vara motiverad.

Huruvida den prisdifferens, som föreligger i det av interpellanten omnämnda fallet, är större än som är rimligt, vågar jag inte ha någon mening om. Men det finns ju möjlighet att få saken prövad!

Jag vill emellertid framhålla, att enstaka fall inte visa så mycket, utan det måste vara de genomsnittliga priserna, som äro avgörande vid bedömningen av prispolitikens allmänna skälighet. Jag vill gärna medge, att det ligger något i vad interpellanten yttrade på en punkt, nämligen när han säger, att det kraftpris, som uttages av städernas förbrukare, överstiger kostnaden och alltså till en del utgör en indirekt beskattning. Men det är ju, som jag nämnde, så att medelpriset i städerna i de tre sydligaste länen är 21 öre/kWh, medan det på landsbygden är 18 öre/kWh. Det är alltså ett överpris av 3 öre, som torde täcka en icke så ringa del av den ifrågavarande indirekta beskattningen, om man nu vill kalla den så.

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

Till sist vill jag framhålla, att det väl alltid finns möjlighet att upptaga förhandlingar med företaget i fråga. Det är ju inte något vad man kallar privatkapitalistiskt företag med de egenskaper, som åtminstone en del av denna kammars ledamöter förbinder med ett sådant begrepp, utan det är, såvitt jag vet, ett företag, som närmast kontrolleras av de skånska städerna och en del andra organisationer och som alltså är av allmännyttig art. Det förefaller därför, som om de psykologiska förutsättningarna för att det skall finnas förståelse för allmänna synpunkter hos detta företag borde vara relativt goda.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Jag skulle gärna ha velat efterkomma herr Elofssons uppmaning att inte diskutera denna fråga ytterligare, och jag skall inte heller ge mig in på prisfrågan.

Jag begärde egentligen ordet bara för att uttrycka min förvåning över att Malmö stads elverk, som är en kommunal inrättning, skall dras in i denna debatt. Detta elverk köper sin råkraft från Sydkraft till samma pris som betalas av andra städer, som ta sin kraft från detta bolag. Om herr Elofsson hade gjort sig mödan att undersöka elverken i exempelvis de fem städer, som utom Malmö äro anslutna till Sydkraft, skulle han ha funnit, att Malmö elverk betalar samma pris för kraften som de övriga elverken och inte tillämpar högre taxor än dessa, men uppvisar större överskott än elverken i de andra fem städerna. Det är — såsom också herr statsrådet sade — den större omslutningen, som är orsaken till att vårt överskott blivit så stort. Jag minns inte, hur mycket kraft vi ta, men jag tror, att det rör sig om 400 miljoner kWh per år. En bidragande orsak är också, att elverket i Malmö är ett väl skött kommunalt företag. Industrierna äro mycket stora kunder hos Malmö stads elverk, och jag har aldrig hört, att de ha klagat över verkets taxor.

Vid en jämförelse mellan utgiften för ström i städerna och samma utgift på landsbygden finner man, att det är fullständigt riktigt, som herr statsrådet sade, att för en familj, som inte har någon elektrisk motor eller dylikt, utan bara vanlig belysning, kraften i regel är dyrare i städerna än på landsbygden. Jag skall ta mig friheten att nämna några siffror, som 1943 års dyrtidskommitté har införskaffat. Dessa siffror avse visserligen år 1941, men skillnaden mellan priserna på de olika orterna då och nu är så liten, att vi inte ansett nödvändigt att söka få fram siffror av senare datum.

Det har visat sig, att en familj, som består av man, hustru och två barn och bor i en tvårumslägenhet samt har en inkomst motsvarande elfte löneklassen i statens tjänst, får betala för sitt ljus i Malmö 47 kronor om året, i Halmstad 52, i Lund 49, i Landskrona 60, i Klippan 55, i Tomelilla 48, i Vinslöv 56, i Everöd 55, i Västra Karup 40, i Vä, där herr Elofsson är hemma, 46 — alltså en krona mindre än vad ett liknande hushåll betalar i Malmö — i Färlöv 44 och i Vånga 48 kronor. Enligt kommitténs utredning varierar ljuspriset mellan 22 och 60 kronor. Ett enda undantag finnes, och det är Högsby i Kalmar län, där man betalar 228 kronor för samma antal ljuspunkter, som kostar herr Elofsson 46 kronor och oss i Malmö 47 kronor. Varpå den höga siffran beror, vet jag inte.

Dessa siffror äro införskaffade av en offentlig utredning, och de äro ännu fullkomligt riktiga, fastän de härröra från år 1941. Av dem framgår, att det är fullständigt felaktigt att tala om att kostnaderna för elektriskt ljus skulle vara större på landsbygden än i städerna.

Vidare klagade herr Elofsson över — och det är jämte Malmö stads elverk det enda jag skall beröra i sak under diskussionen — att Sydkraft inte talat om att bolaget hölle på att dryfta en omläggning av taxorna. Man vill väl i

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
alla fall bli klar med denna utredning, innan man omnämner den. Jag är alldeles övertygad, att om herr Elofsson inte hade framställt denna interpellation nu, hade han i alla fall på nyåret fått höra talas om denna sak, därest utredningen då varit färdig.

Herr Franzon: Herr talman! Jag skulle inte besvära kammaren i denna sak, om det inte vore så, att jag råkar vara ledamot av den prisregleringsnämnd, varom man här har talat.

Jag är liksom statsrådet förvånad över att, ifall missnöjet är så stort, som herr Elofsson och även andra velat göra gällande, det inte har gjorts flera framställningar till kommerskollegium om prisreglering av taxorna. Vi ha i vårt arbete sedan år 1939 haft en del fall att behandla, men från kommerskollegium fått endast ett mål i fråga om Sydkraft. Det blev inte föremål för nämndens handläggning i annan mån än att det hänvisades till tariffkommissionen, och efter förhandlingar mellan denna och vederbörande industriföretag ingicks förlikning. Något annat fall, som berör Sydkraft, har nämnden inte haft. Om den nu skulle ha fått en framställning om reglering från den förening herr Elofsson tillhört — vilket man kanske önskat i detta fall — hade det naturligtvis gjorts en värdering, men säkerligen också skett en omräkning. Det går inte i detta fack att kasta fram siffror så lösligt, som herr Elofsson gör. Jag vet, att den siffra, som är nämnd i interpellationen, 20 öre/kWh, omräknad blir i medeltal 12,7 öre/kWh, om man räknar efter rena facktermer, och den siffran har också herr Elofsson vetskap om.

Nämndens princip har varit att fastställa sådana taxor, som uppmuntra till ökad användning av elektrisk kraft — vi ha med andra ord försökt införa en fallande taxa. Även om de fall, vi haft under vår handläggning, inte varit så många, vet jag, att våra beslut dock varit normgivande för andra elföreningar och andra kraftbolag vid bestämmandet av deras taxor.

Jag nämnde, att prisregleringsnämnden inte haft något mål rörande Sydkraft, men vi ha ju skaffat oss visst underlag för vårt arbete och ha även kunnat följa Sydkrafts taxor. De ha kanske inte varit så moderna, som önskligt varit, men enligt vad jag har erfarit beror detta på att Sydkraft haft begränsade kraftresurser. Bolaget har inte kunnat införa någon fallande taxa, därför att det i så fall kanske inte kunnat tillmötesgå den ökade efterfrågan, som skulle blivit följden.

Nu är, som herr Elofsson kanske också nämnde, förhållandet det, att även Sydkraft håller på att justera sina taxor till mera moderna. Bolaget har nu ökat sina kraftresurser och kan på grund därav tillmötesgå en stegrad efterfrågan. Vi tro oss också veta, att de moderna taxor, som bolaget nu försöker införa, stå eller komma att stå i överensstämmelse med vattenfallsstyrelsens taxor, som också prisregleringsnämnden haft som norm, när nämnden åsatt priser.

Vi ha många gånger haft svårt att bedöma, vilka fall vi skola få under handläggning, men jag kan anföra en siffra. Vi ha under en viss period fått tio fall för behandling. I fem av dessa har skett förlikning efter förhandlingar inför tariffkommissionen. I tre fall ha vi satt priser, och i två ha vi ännu inte avgivit något utlåtande. Om det finnes missnöje — vilket jag tror — kan man vända sig till kommerskollegium. Finner kommerskollegium klagomålet berättigat, överlämnas ärendet till prisregleringsnämnden, och jag tror, att man kan lita på att man då får ett objektivt bedömande.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När statsrådet Ohlin här framhåller, att vi ha möjlighet att klaga, vill jag säga, att det står klart för mig, att vi

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

ha det. Men eftersom vi i diskussionen inte gå ut ifrån att Sydskraft — såsom herr Herman Ericsson ville göra gällande — skulle vara alldeles utan fel, kan jag inte underlåta att säga, att det skulle ha varit mycket intressant, om Sydskrafts verkställande direktör varit här i dag. Då kanske han skulle ha fått rätt svårt att tillbakavisa de siffror, som jag har lämnat.

Inom det taxoområde, som jag tillhör, blevo vi år 1923 ålagda av Sydskraft att bilda en elektricitetsförening, och denna skulle ha till uppgift att insamla grundavgifterna och inbetala dem till Sydskraft kvartalsvis i förskott. Kontraktet löpte på tio år. I detta stod, att vi hade rätt att verka för större anslutning till elektricitetsföreningen och att grundavgiften inte finge höjas, utom i de fall där bolaget kunde visa, att bolaget måste förstärka linjerna på grund av alltför stor ökning av förbrukningen. Under de tio åren arbetade vi ned grundavgiften från 2 kronor 75 öre per ljuspunkt — och då menar jag med ljuspunkt inte ljuskrona, utan en enda lampa — till 1 krona 25 öre. Vad gör kraftbolaget, när de tio åren ha gått? Jo, det säger upp vårt kontrakt, och när vi fråga om orsaken, säger bolaget, att det inte vill förnya kontraktet — det har ingen anledning att fortsätta med förlustbringande kontrakt. Vi försökte ändå hålla föreningen samman, men innan vi visste ordet av, hade utan vår vetskap Sydskraft tecknat separatkontrakt med åtminstone 50 av dem, som varit anslutna till elektricitetsföreningen. Även vi övriga blevo då tvingade att övergå till separatkontrakt, och jag vill säga herr Ericsson, att jag inte har kontrakt med någon förening som mellanhand, utan direkt med Sydskraft i Malmö.

Sedan sade herr statsrådet, att det är rimligt, att man betalar efter en högre taxa, om förbrukningen är mindre. Men jag kan väl aldrig tänka mig, att det i dessa tider är tillåtet att ta ett sådant mellanhandspris som skillnaden mellan 8 kronor 21 öre och 2 kronor 83 öre. Det blir ganska många procent, och det är väl ändå inte meningen, att man skall få handla på det sättet inom ett område med rättsligt reglerad verksamhet, utan man bör se till, att alla bygdens invånare få sina intressen tillgodosedda.

Vidare uttalade herr Ericsson sin förvåning över att jag dragit in Malmö stads elverk i debatten. Ja, herr Ericsson, då jag vet, att Malmö stad är mycket stor intressent i Sydskraft, förstår jag, att det är obehagligt att höra en del av vad som sagts. Men jag vill framhålla, att jag inte har något emot att Sydskraft fortsätter sin verksamhet, bara bolaget håller taxor, som motsvara varandra, så att inte en grupp människor, som inte ha förmånen att bo i stad, skola betala högre priser än de, som ha förmånen att bo där. Om jag kom att gå illa åt Malmö stads elverk, ber jag om ursäkt, men jag fick i alla fall av statsrådet Ohlin ett erkännande, för vilket jag är mycket tacksam. Han sade nämligen, att han måste ge mig rätt i att man här inte kan jämföra städerna med landsbygden, på grund av att i städerna uttages ett kraftpris, som delvis utgör indirekt skatt. Då är det väl orimligt att utan vidare jämföra städernas och landsbygdens taxor.

Jag ville inte blotta det förra gången, men nu kan jag inte låta bli att fråga, om Malmö, Hälsingborg och andra städer ha glömt den julklapp, som de bruka få av Sydskraft. Jag skall inte nämna några siffror här, men om saken skulle komma på tal ytterligare, skall jag göra det.

Jag vet inte, om det kan påvisas, att man på landsbygden har fått ett enda öre tillbaka, men jag tror inte, att städernas invånare vilja bestrida, att dessa fått det, och detta är orsaken till att jag tagit upp frågan utan att invänta den utredning, som är igångsatt. Jag vill förutskicka, att jag inte hör till dem, som vilja, att staten skall lägga sin tunga hand över det enskilda näringslivet eller över ett enskilt företag, men om Sydskraft inte tillgodoser landsbygdens intres-

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
sen bättre än det gjort hittills, tvekar jag inte ett ögonblick att yrka på att bolaget lägges under statskontroll.

Herr Franzon sade, att i den nämnd som han tillhör alla mål behandlas med största noggrannhet — vilket jag inte betvivlar — och att några anmärkningar inte ha förekommit mot Sydkraft. Det är klart, att det kanske inte är så många enskilda, som våga ta upp diskussioner med eller börja underhandla med Sydkraft. De veta, att de ha ganska svårt att få rätt. Det är inte heller så lätt för dem att själva avfatta sina skrivelser, och behöva de anlita hjälp vid underhandlingarna, räkna de med att det blir dyrt för dem.

Man säger vidare, att man inte kan jämföra priserna, men när jag gjorde detta, tog jag ett exempel, som avsåg lika stor fastighet, dels i staden och dels på landsbygden. Jag tror, att det var herr Franzon som sade, att priset skulle stanna vid 12,78 öre/kWh, och jag vill då fråga honom: vad kan kraftpriset för en sådan fastighet nedräknas till, som har 10 ljuspunkter och taxan fastställd till 20 öre per förbrukad kWh? Vilka omständigheter göra, att priset sjunker till 12,78 öre/kWh?

Herr talman! Jag skall inte ta upp tiden längre. Det var bara detta, som jag ville ha framfört med anledning av vad som förut har sagts.

Herr statsrådet **Ohlin**: Herr talman! Det finns väl knappast anledning att vidare förlänga debatten. Jag vill emellertid till undvikande av missförstånd i anledning av herr Elofssons sista anförande säga, att när jag nämnde, att det kan ligga ett element av indirekt beskattning i en del städers kraftpris, får detta icke tolkas, som om jag menade, att någon väsentlig del av priset utgjorde sådan beskattning. Såvitt jag känner till förhållandena, är det en relativt liten del av priset, alltså en liten topp, som kan anses utgöra beskattning, och jag tror inte, att förekomsten av denna beskattning på något mera väsentligt sätt hindrar en jämförelse mellan kraftpriserna i städerna och på landsbygden.

Däremot måste jag understryka, att herr Elofsson, som är så känslig beträffande andras jämförelser och anser att man skall ta hänsyn till alla omständigheter, är förbluffande okänslig för nödvändigheten att beakta olika speciella omständigheter, när han gör sina egna jämförelser. Jag ber ännu en gång att få beröra den där jämförelsen mellan en distributionsförening med en förbrukning av några hundratusen kWh, som betalar omkring 8 öre/kWh, och Malmö stad, som betalar bortåt 3 öre/kWh.

På den tiden, då jag ägnade mig åt nationalekonomiska studier, hade jag tillfälle att särskilt intressera mig för prisbildningen på elektrisk kraft, och jag minns, att en viktig faktor för den prisbildningen — allmänt erkänd av alla kommunala och enskilda elektricitetsverk — var den, att man måste ta ett mycket högre kraftpris för att täcka kostnaden, när förbrukaren har en ojämn belastningskurva, där det togs ut kanske bara 1 000—1 500 kWh per år, än man behöver ta, när belastningskurvan är jämnare med ett uttag av t. ex. 5 000—6 000 kWh per år. Det är ju inte så, att man utan vidare kan magasinera den elektriska kraften. Om man tar ut kraft under 2 timmar av dygnet, kan man inte spara kraften under de övriga 22 timmarna och använda den senare, utan den, som bara tar ut belysningsenergi på eftermiddagen vid toppbelastning, tar i själva verket i anspråk nästan lika mycket elektrisk energi, som den, som använder kraft under dygnets alla 24 timmar. Man har visserligen vissa lagringsmöjligheter, och man har vissa möjligheter att sälja överskottskraft till industrierna. Men trots dessa båda modifikationer tror jag man kan säga, att den kraft, som togs ut vid topparna på belastningskurvan, kostar flerdubbelt mera än den, som togs ut vid andra tidpunkter på dygnet.

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)

Att kontinuerligt uttagen industrikraft kan säljas mycket billigt, finner ingen onaturligt.

Jag menar därför, att en jämförelse, där man endast nämner priset per kWh utan att nämna något om belastningskurvan och utan att nämna något om storleken av årsförbrukningen, är i och för sig vilseledande. Jag tror att det vore klokt av herr Elofsson, om han inte vore fullt så snabb i vändningarna varje gång han ser att ett pris är högre på landsbygden än i städerna och ögonblickligen tror att däri ligger en stor orättvisa, utan han bör nog undersöka de närmare omständigheterna först.

Till sist, herr talman, vill jag understryka vad jag sagt förut, nämligen att det finns möjlighet att få skäligheten av ett kraftpris prövad genom hänvändelse till prisregleringsnämnden. Några sådana hänvändelser ha emellertid, utöver de enstaka fall som jag nämnde, inte ägt rum.

Herr Berling: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av herr Elofssons upprepade påstående, att man i städerna skulle använda elverken som skatteobjekt, varvid han nämnde Malmö som exempel. Herr Ericsson i Malmö har redan bemött detta påstående. Jag vill därför endast säga, att om man skall göra en undersökning, såsom herr Elofsson har velat beträffande Malmö, bör man göra det även i fråga om de övriga fem till Sydkraft anslutna städerna. Det är säkerligen gynnsamma faktorer för Malmös vidkommande, som ha gjort, att dess elverk fått så stort överskott.

Vad min hemstad Hälsingborg beträffar kan jag försäkra kammaren, att man där icke använder taxorna såsom något slags skatteinstrument. Man vill inte vara med om någon indirekt beskattning, utan överskottet får nog betraktas som skälig affärsvinst. Enahanda torde förhållandet vara i de fyra andra till Sydkraft anslutna städerna. En undersökning på alla dessa platser skulle utan tvivel visa, att Sydsvenska kraftaktiebolaget och de städer, som äro huvudintressenter i bolaget, icke på något sätt ha missbrukat sin ställning.

Vad som kan vara anmärkningsvärt beträffande bolagets kraftförsörjning är väl närmast den kedjehandel, som har förekommit, men i och med att bolaget övergår till direkt distribution komma ju eventuella missförhållanden att till stor del avhjälpas, och de jämförelser, som kunna göras mellan olika taxor, komma då också att ge ett bättre utslag än nu är förhållandet.

Det kan väl för övrigt inte vara riktigt att ställa ett företag i skottgluggen, därför att man möjligen på en eller annan punkt kan visa, att en taxa icke är väl avvägd, utan man skall väl, som herr statsrådet framhållit, se på verksamheten i stort och på genomsnittresultatet. Gör man det, kommer man utan tvivel fram till, att Sydsvenska kraftaktiebolagets taxor genomsnittligt icke ligga över statens, utan till och med på åtskilliga punkter under.

Jag rekommenderar herr Elofsson att fortsätta sina noggranna studier av de olika städernas elektricitetsverks bokslut för att därigenom bli i tillfälle att justera den uppfattning, som han här har i dag givit uttryck åt.

Herr Elofsson, Gustaf: Statsrådet Ohlin säger, att jag inte skall vara så kvick att slå ned då jag sett att det finns en liten prisskillnad. Ja, herr statsråd, jag kan inte finna att jag varit för kvick med det, ty vi ha hållit på i tio år med Sydsvenska kraftaktiebolaget och försökt få rimliga taxor, och vi ha inte lyckats ännu. Jag undrar om det är riktigt att kalla det alltför kvickt, då man hållit på med den saken i tio år.

Jag kanske också skulle kunna påpeka, att jag redan 1941 jämte några andra väckte en motion, där vi begärde en undersökning, och att resultatet, som statsrådet nämnde i sitt interpellationssvar, blev en utredning, som nu

Ang. Sydsvenska kraftaktiebolagets landsbygdstaxor. (Forts.)
håller på att utarbета nya taxor. Detta bevisar ju att jag har haft min blick riktad på detta område inte bara för dagen. Det är i själva verket tio år, sedan jag började med det.

Statsrådet nämnde att krafttuttagen äro ojämn, men det är ju klart, att med sådana taxor som användas på landsbygden, kan folket inte utnyttja kraften. Hade landsbygden haft förmånligare taxor, skulle varenda gård på landsbygden kunna elektrifieras, men nu ha de använt elektrisk kraft endast till ljus och möjligen till en liten motor som drar upp vatten; för övrigt ställer det sig för dyrt. Vill man t. ex. ha en 25 hästkrafters motor för tröskverket, skall man betala mellan 200 och 300 kronor i grundavgift för år för en motor, som kanske användes en månad om året. Det kan väl inte finnas någon rimlighet i detta, och jag har just velat få rättelse, så att man skulle taga vederbörliga hänsyn till dessa förhållanden. Om Sydsvenska kraftaktiebolaget gör detta, så har jag inte någon anmärkning mot bolaget som sådant.

Till herr Berling skulle jag vilja säga, att jag icke har varit i tillfälle att få tag på elverkens bokslut i de städer, som äro intresserade i Sydsvenska kraftaktiebolaget, mer än beträffande Malmö, men jag förmodar att de andra städerna inte äro mycket sämre lottade, ty då hade de väl gjort påstötningar, och jag har ännu icke hört någon talare här bemöta mig i fråga om den där julkappen, som städerna få.

Ang. inbetalningen av vårdavgifter å sinnessjukhusen.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Sundviks interpellation angående inbetalningen av vårdavgifter å sinnessjukhusen, och nu yttrade: I en till mig riktad interpellation har herr Sundvik anført, att nu gällande föreskrifter angående inbetalning i förskott av vårdavgifterna för dem, som intoges å sinnessjukhus, vållade svårigheter och merarbete bland annat för de erkända sjukhuskassorna.

Under hänvisning till att 1937 års riksdag hemställt om utredning i ämnet samt att denna utredning skulle ha sammankopplats med andra utredningar angående den statliga sjukhusvården har interpellanten framställt följande frågor:

1. Är det att förvänta snart resultat av den igångsatta utredningen rörande bestämmelserna om avgifts erläggande för vård å rikets sinnessjukhus?

2. Om så ej är förhållandet, är statsrådet villig att skyndsamt framlägga förslag till riksdagen om ändring av påtalade förhållanden?

Till svar härpå får jag anföra följande:

Enligt gällande stadga angående sinnessjukvården i riket skall med vissa undantag avgift för person, som är intagen å statens sinnessjukhus, inbetalas kvartalsvis i förskott eller, om betalningen skall erläggas av fattigvårdssamhälle eller kommun, halvårsvis i förskott. Som interpellanten anført torde detta stadgande medföra vissa svårigheter för sjukhuskassorna.

Enligt sina stadgar äro kassorna icke befogade att förskottera vårdavgift. I allmänhet torde kassorna icke heller göra detta. Den enskilde får sålunda själv förskottera avgiften i avvaktan på att vårdavgiften betalas av kassorna efter företedd räkning. Har vederbörande icke möjlighet att själv erlägga förskottet, brukar fattigvårdsstyrelsen få träda emellan och förskottera beloppet. Vissa kassor synas dock förskottera vårdavgifterna, något som emellertid kan medföra olägenheter vid kassornas räkningsföring. Att med det tillämpade systemet svårigheter även kunna uppkomma för enskilda, som ha att erlägga förskottsavgift, får anses vara uppenbart.

De med stadgandet om förskottsbetalning förenade svårigheterna ha föran-

Ang. inbetalningen av vårdavgifter å sinnessjukhusen. (Forts.)

lett medicinalstyrelsen att den 7 augusti 1936 göra en framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Såsom framhålles i interpellationen har även 1937 års riksdag i skrivelse hemställt, att frågan om sättet för erläggande av vårdavgifter vid statens sinnessjukhus måtte upptagas till behandling i hela dess vidd. Sedan riksdagens skrivelse remitterats till medicinalstyrelsen, har styrelsen redan samma år verkställt en utredning i ämnet. Av utredningen framgår, att de påtalade svårigheterna enklast torde kunna undvikas genom att sättet för vårdavgifternas erläggande ändrades från förskottsbetalning till betalning i efterskott, varvid dock de nu gällande betalningsterminerna borde bibehållas. En dylik förändring skulle emellertid medföra en förskjutning i sinnessjukhusens budget under det år, under vilket den trädde i kraft. Vid tiden för utredningens verkställande beräknades avgifterna till i runt tal 10 miljoner kronor per år, av vilka ungefär 9 miljoner kronor utgjordes av halvårsavgifter och 1 miljon kronor av kvartalsavgifter. En omläggning av betalningssystemet den 1 juli 1938 beräknades medföra, att sinnessjukhusen i stort sett skulle ha gått miste om ett halvårs avgifter under budgetåret 1937/38 samt ett halvårs avgifter under budgetåret 1938/39 eller med andra ord att på anslagsposten: Inkomster vid statens sinnessjukhus: Vårdavgifter för dessa båda budgetår skulle ha uppkommit en brist på omkring 5 miljoner kronor.

Finansiella hänsyn ansågos vid denna tid lägga hinder i vägen för den ifrågasatta förändringen. Icke heller senare har det på grund av de särskilda påfrestningarna på statsfinanserna från och med år 1939 ansetts möjligt att ånyo upptaga frågan.

Denna har emellertid kommit i nytt läge genom det förslag till lag om allmän sjukförsäkring, som för närvarande är under överarbetning inom socialdepartementet. I samband härmed prövas frågan, huruvida icke avgifterna för vård å allmän sal å sjukhus och således även å sinnessjukhus lämpligen böra överföras på staten. Skulle denna väg befinnas vara framkomlig, skulle de svårigheter för sjukkassorna, som interpellanten påmint om, komma att bortfalla.

Under hänvisning till vad jag anfört vill jag å interpellantens första fråga svara, att den utredning, som verkställts av medicinalstyrelsen år 1937, klargjort de finansiella konsekvenserna av en förändring från förskottsbetalning till efterskottsbetalning och att en utredning av frågans ekonomiska sida sålunda föreligger.

I anledning av den andra frågan vill jag framhålla, att jag finner det mest ändamålsenligt att avvakta det resultat, som prövningen av spørsmålet om vårdavgifternas överförande på staten kan giva, innan jag framlägger förslag till ändrade föreskrifter i det hänseende, som beröres i interpellationen.

Herr Sundvik: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för det positiva svaret.

För närvarande råder ju den ordningen, att när en patient intages på sinnessjukhus, lämnas en ansvarsförbindelse för att avgiften sedan skall erläggas kvartalsvis eller om sjukdomen är av kortare tids varaktighet, när patienten utskrives. Av det lämnade svaret framgår nu, att de finansiella svårigheter för sjukdomens del, som skulle bli följden av en förskjutning i avgifternas erläggande från förskottsbetalning till betalning i efterhand ha varit orsaken till att en omläggning av inbetalningssättet icke tidigare har skett. När man ser, vilka summor staten rör sig med i vanliga fall, har man ju ganska svårt att föreställa sig, att en utgift för räntan på fem miljoner kronor under en kort period skulle spela så stor roll. Av svaret framgår dessutom, att sjukkassorna redan nu i stor utsträckning inte skulle ha erlagt avgifterna till sinnessjuk-

Ang. inbetalningen av vårdavgifter å sinnessjukhusen. (Forts.)
husen i förskott. För min del tycker jag, att de sjukkassor, som icke ha gjort det, ha behandlat sina ifrågavarande medlemmar mycket illa genom att först hänvisa dem till fattigvården för att få ansvarsförbindelsen utfärdad därifrån. I sjukkassan i min hemort ha vi åtminstone icke förfarit på detta sätt — vi ha alltid varit tvungna att göra denna förskottsinbetalning, ty om vi någon gång ha försökt komma undan den, ha vi hotats med att bli påförda sex procents ränta å förskottsbeloppet.

Herr statsrådet framhöll, att han har för avsikt att undersöka möjligheterna att lägga de ifrågavarande patientavgifterna på staten. Detta är dock en fråga, som i stor utsträckning även berör sjukhusens företrädare ute i landet, landstingen, och det är ju inte alldeles säkert, att dessa äro intresserade av en sådan ordning. Sjukhusavgifterna äro för närvarande mycket olika inom skilda landskapsområden här i landet — Norrbottens läns landsting tar visst en krona per dag i patientavgift, medan t. ex. Stockholms stad tar kronor 4:50 i patientavgift. Jag föreställer mig dock att sjukhusvården drar ungefär lika stor kostnad i Norrland som i Stockholm, men i Norrland få då givetvis landstingen taxera ut i skatt vad som behövs för att täcka skillnaden mellan avgiften och sjukhusens kostnader.

Denna fråga har ju ett större sammanhang än enbart beträffande sinnessjukvården, det gäller ju all sjukhusvårds överförande på staten, men även om vårdavgifterna skola överföras på staten, kvarstår ändå frågan, om de skola betalas i förskott eller i efterskott till sinnessjukhusen.

För min del är jag intresserad av om herr statsrådet kan lösa frågan på sätt han här har angivit, så att staten svarar för patienternas avgifter till sjukhusen.

Herr statsrådet **Möller**: Jag vill bara göra en enda reflexion.

Man kan visserligen mycket väl säga, att fem miljoner kronor under två år å rad i detta miljardrullningens tidevarv inte är så mycket att bry sig om, men det är väl ändå så, att om man nu skall betala fem miljoner kronor två år å rad, vill man veta vad man får för dem. Och då är väl frågan den, om avskaffandet av de besvärligheter, som sjukkassorna ha med nuvarande system, verkligen är värt tio miljoner kronor — det tror jag dock under alla omständigheter kan sättas i fråga.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 428, i anledning av väckt motion om anslag till markförvärv för utvidgning av Sundsvalls luftvärnskårs övningsområde;

nr 440, i anledning av väckta motioner om anskaffning av två kortvägs-sändare;

nr 441, i anledning av väckta motioner angående upprättande av sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet i statlig regi;

nr 516, i anledning av väckta motioner angående utsträckning av statens sakrevisions granskningsrätt;

nr 517, i anledning av väckta motioner om utredning angående byggande av en järnvägslinje mellan Örnsköldsvik och Umeå;

nr 518, i anledning av väckta motioner angående fria resor för värnpliktiga vid tjänstledighet eller permission;

nr 519, i anledning av väckta motioner angående sjukvårdspersonalens utbildnings- och beföringsmöjligheter;

nr 520, i anledning av väckta motioner angående utredning om statens övertagande av verksamheten vid Gustafsviks docka i Högsjö socken;

nr 521, i anledning av väckt motion om ersättning till kaptenen vid intendenturkuren Å. K. L. Eriksson för honom i visst mål förorsakade rättegångskostnader;

nr 522, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska slöjdföreningen för anordnande av en utbildningskurs för bosättningskonsulenter m. m.; samt

nr 523, i anledning av väckt motion angående fredsplanering för försvarets arbetsplatser.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 530, till Konungen i anledning av väckta motioner angående utredning om centralisering och rationalisering av försäkringsverksamheten m. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 537, angående reguljär landsvägstrafik i glest befolkade landsdelar;

nr 538, angående samhällsplanering och beskattning av jordvärdestegring m. m.; samt

nr 539, angående industrihem eller omskolnings- och träningsanstalter.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 24, i anledning av en inom andra kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet Erlander.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 80, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i expropriationslagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 508, angående åtgärder för förbättring av läroböcker m. m.;

nr 509, angående arbetsstudier;

nr 510, angående skoindustriens organisation m. m.;

nr 533, angående drunkningsolyckornas bekämpande;

nr 534, angående handeln med brännoljor m. m.;

nr 535, angående landsbygdens bostadsförhållanden; samt

nr 536, angående befolknings- och näringsförhållanden i Sverige.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 529, i anledning av väckt motion om ändring i gällande kyrkolagstiftning rörande kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst;

nr 531, i anledning av väckt motion angående förenklat förfarande vid dödande av förkommet livförsäkringsbrev; och

nr 532, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående redogöraransvaret inom statsförvaltningen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av närslutna läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under juli månad 1945.

Stockholm den 25 juni 1945.

Sam Larsson.

Härmed intygas, att generaldirektör *Sam Larsson* på grund av hjärtsjukdom är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under juli månad 1945.

Stockholm den 25 juni 1945.

John Hellström.
Professor. Överläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.20 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 9 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 27, 28, 29 och 30 nästlidne juni samt för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.02 förmiddagen.

In fidem
Eric Carlén.
